

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

**ΣΤΑΣΕΙΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΦΟΙΤΗΤΡΙΩΝ
ΣΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ
ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΠΑΡΕΝΟΧΛΗΣΗΣ**

της
Στεφανίας Γρηγορίου

Μεταπτυχιακή Διατριβή που υποβάλλεται στο καθηγητικό σώμα για τη μερική εκπλήρωση των υποχρεώσεων απόκτησης του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Ψυχολογία της Άσκησης» του Τμήματος Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Εγκεκριμένο από το καθηγητικό σώμα

1^{ος} Επιβλέπων καθηγητής: Στυλιανή Χρόνη

2^{ος} Επιβλέπων καθηγητής: Γιάννης Θεοδωράκης

3^{ος} Επιβλέπων καθηγητής: Αντώνης Χατζηγεωργιάδης

2010

© 2010

Στεφάνια Γρηγορίου

ALL RIGHTS RESERVED

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω μερικούς ανθρώπους που η συμβολή και η βοήθειά τους ήταν αναμφισβήτητη, γιατί χωρίς την παρουσία, την ανεκτικότητα και την υποστήριξή τους, δε θα ήταν δυνατή η επιτυχής ολοκλήρωση της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής.

Τις θερμότερες ευχαριστίες μου, πρωτίστως, θα ήθελα να εκφράσω στην επίκουρη καθηγήτρια κα. Χρόνη Στυλιανή, για την ανάθεση αυτής της μεταπτυχιακής διατριβής, το ειλικρινές ενδιαφέρον, την αμέριστη συμπαράσταση, την εμπιστοσύνη και την ενθάρρυνση που μου έδειξε σε όλα τα στάδια της εργασίας αυτής. Είμαι ιδιαίτερα ευγνώμων καθώς η βοήθεια που μου προσέφερε, αφιερώνοντας αρκετό από το χρόνο της, τόσο επιστημονικά όσο και ψυχολογικά ήταν ιδιαίτερα πολύτιμη. Ίσως να 'ναι το λιγότερο για τη βοήθεια, τη συμπαράσταση και την ηθική τόνωση που εισέπραξα.

Ιδιαίτερα ευχαριστώ τον καθηγητή, κο. Θεοδωράκη Ιωάννη και τον επίκουρο καθηγητή κο. Χατζηγεωργιάδη Αντώνη, οι οποίοι με βοήθησαν αρκετά με τις πολύτιμες συμβουλές, σχόλια και διορθώσεις κατά τη διάρκεια αυτής της εργασίας.

Τέλος δε θα μπορούσα να παραλείψω και να μην ευχαριστήσω τους ανθρώπους που ήταν δίπλα μου σε όλη αυτή τη διαδικασία, κυρίως για τη διαρκή υπομονή και συνεχή στήριξη σε όλες τις δύσκολες αλλά και ευχάριστες στιγμές των μεταπτυχιακών μου σπουδών. Κυρίως για τη βοήθεια που μου προσέφεραν με υπομονή, αγάπη και ανιδιοτέλεια.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	vi
ABSTRACT	viii
ΛΙΣΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ	x
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ	01
Ορισμός Σεξουαλικής Παρενόχλησης	03
Σκοπός της Έρευνας	06
Σημαντικότητα της έρευνας	06
Περιορισμοί της έρευνας	08
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ	10
Ερμηνεία του Φαινομένου	10
Φεμινιστικές Στάσεις και Σεξουαλική Παρενόχληση	13
Επακόλουθα Σεξουαλικής Παρενόχλησης	16
Επιδημιολογία του Φαινομένου	18
Παράμετροι της Σεξουαλικής Παρενόχλησης	25
Μέτρηση του Φαινομένου της Σεξουαλικής Παρενόχλησης	30
Θεωρία Σχεδιασμένης Συμπεριφοράς	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	36
Συμμετέχοντες	36
Όργανα Αξιολόγησης	36
Ερευνητική Διαδικασία	40
Ερευνητικές Υποθέσεις	41

Στατιστικές Αναλύσεις	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	43
Στάσεις Ανοχής στη Σεξουαλική Παρενόχληση, Φύλο, Γνωστικό Πεδίο και Έτος Φοίτησης	43
Αντιλήψεις στην Ισότητα Δυο Φύλων, Φύλο, Γνωστικό Πεδίο και Έτος Φοίτησης	44
Μεταβλητές Σχεδιασμένης Συμπεριφοράς, Φύλο, Γνωστικό Πεδίο και Έτος Φοίτησης	45
Σχέσεις μεταξύ Μεταβλητών Σχεδιασμένης Συμπεριφοράς, Στάσεων στη Σεξουαλική Παρενόχλησης και Αντιλήψεων στην Ισότητα των Φύλων	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΖΗΤΗΣΗ	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	66
Διεθνής Βιβλιογραφία.	65
Ελληνική Βιβλιογραφία	80
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	85
Παράρτημα Α: Έντυπο Αποδοχής Συμμετοχής & Δημογραφικών	86
Παράρτημα Β: Ερωτηματολόγια, Μέρος Α - Δ	88

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μελέτη διερεύνησε της στάσεις φοιτητών και φοιτητριών για τη σεξουαλική παρενόχληση. Η διερεύνηση έγινε με βάση τη θεωρία σχεδιασμένης συμπεριφοράς. Συμμετείχαν 296 άτομα με μέσο όσο ηλικίας τα 20,49 έτη (109 άνδρες και 187 γυναίκες, 156 πρωτοετείς και 140 τεταρτοετείς, 138 φοιτούσαν στο γνωστικό πεδίο Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού και 158 στην Δημοτική Εκπαίδευσης). Χρησιμοποιήθηκαν η Κλίμακα Σχεδιασμένης Συμπεριφοράς, η Κλίμακα Στάσεων της τη Σεξουαλική Παρενόχληση και η σύντομη έκδοση της Κλίμακας Στάσεων της την Ισότητα των Φύλων. Αναλύσεις διακύμανσης έδειξαν της φοιτήτριες ως θετικότερα κείμενες της της ισότιμους ρόλους μεταξύ φύλων και λιγότερο ανεκτικές στη σεξουαλική παρενόχληση, ενώ οι φοιτητές και φοιτήτριες Δημοτικής Εκπαίδευσης ήταν σημαντικά πιο θετικοί της την ισότητα των φύλων και λιγότερο ανεκτικοί στη σεξουαλική παρενόχληση, από ότι οι φοιτούντες σε ΤΕΦΑΑ. Για της συμπεριφορές σεξουαλικής παρενόχλησης εκφραζόμενες με λόγια ή/και πράξεις, οι αναλύσεις έδειξαν σημαντικά ανεκτικότερη στάση των φοιτητών της της εξεταζόμενες συμπεριφορές, της φοιτήτριες να έχουν σημαντικά ισχυρότερη πρόθεση να υπερασπιστούν το θύμα, ενώ και οι πρωτοετείς στο σύνολό της ήταν πιο πρόθυμοι να υπερασπιστούν το θύμα. Στη σεξουαλική παρενόχληση που βασίζεται της διαφορές φύλου, οι φοιτητές ήταν και εδώ ανεκτικότεροι της στάσεις της, με ισχυρή της επίδραση από το κοινωνικό της πρότυπο και αντιλαμβανόμενοι ότι η υπεράσπιση του θύματος ως ενέργεια είναι ελεγχόμενη από της της. Οι φοιτήτριες, οι πρωτοετείς και οι φοιτούντες στη Δημοτική Εκπαίδευση εξέφρασαν και πάλι ισχυρότερη

πρόθεση να υπερασπιστούν το θύμα. Συμπερασματικά, ανεξάρτητα από τη μορφή εκδήλωσης σεξουαλικής παρενόχλησης, εμφανής ήταν η διαφοροποίηση των στάσεων και προθέσεων μεταξύ των δύο φύλων, καθώς και της πρόθεσης των πρωτοετών από της τεταρτοετείς. Το σημαντικότερο και ταυτόχρονα δυσκολότερο--αλλά και το πιο αισιόδοξο--εύρημα της παρούσας έρευνας ήταν η επίδραση των μεταβλητών της θεωρίας σχεδιασμένης συμπεριφοράς στη συμπεριφορά σεξουαλικής παρενόχλησης βασιζόμενη στις διαφορές φύλου, εκτιμώντας ότι η εξάλειψη έμφυλων στερεοτύπων μπορεί να οδηγήσει στη μείωση του φαινομένου της σεξουαλικής παρενόχλησης.

Λέξεις Κλειδιά: *Φοιτητές, Φοιτήτριες, Δημοτική Εκπαίδευση, Φυσική Αγωγή, Σεξουαλική Παρενόχληση, Στάσεις, Ανοχή, Έμφυλοι Ρόλοι*

ABSTRACT

The present study explored male and female university students' attitudes about sexual harassment. The investigation was based on the theory of planned behavior. The 296 participants had an average age of 20.49 years (199 men and 187 women, 156 freshman and 140 seniors, 138 enrolled in Sports and PE and 158 in Teacher Education programs of study). Three questionnaires were used: the Planned Behavior Scale, the Sexual Harassment Attitude Scale, and the short version of the Sex-Role Egalitarianism Scale. Analysis of variance showed that female students had a significantly more positive attitude toward gender equality and were less tolerant of sexual harassment. Teacher Education students' were also found to be more positive toward gender equality and less tolerant of sexual harassment than Physical Education students'. With regard to sexual harassment conveyed through verbal and/or physical contact behaviors, the analyses revealed significantly more tolerant attitudes for male students', while female students and freshman revealed a stronger intention to defend the victim. About sexual harassment based on gender differences, once again male students had more tolerant attitudes, along with a stronger subjective norm and perceived control over the act of defending the victim. The female students, the freshmen, and the teacher education students' expressed a significantly stronger intention to defend the victim, as compared to their counterparts. In conclusion, regardless of the sexual harassment dimension, significant differences between male and female students were apparent in their attitudes and intentions, as well as in the freshmen and teacher education students' intentions. The most important and

complex--yet most optimistic--finding of the present study, was the effect of the planned behavior theory variables' on gender harassment, suggesting that elimination of gender stereotypes may lead to the reduction of the sexual harassment phenomenon.

Key Words: *University students, teacher education, physical education, sexual harassment, attitudes, tolerance, gender roles*

ΛΙΣΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Συντελεστές αξιοπιστίας για τα ερωτηματολόγια της έρευνας	39
ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Διακυμάνσεις ανοχής φοιτητών/φοιτητριών στη σεξουαλική παρενόχληση	44
ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Διακυμάνσεις των αντιλήψεων στην ισότητα των δυο φύλων ως προς το φύλο, γνωστικό πεδίο και έτος φοίτησης	45
ΠΙΝΑΚΑΣ 4. Σενάριο 1--Διακυμάνσεις μεταβλητών σχεδιασμένης συμπεριφοράς ως προς φύλο, έτος σπουδών και γνωστικό πεδίο	46
ΠΙΝΑΚΑΣ 5. Σενάριο 2--Διακυμάνσεις μεταβλητών σχεδιασμένης συμπεριφοράς ως προς φύλο, έτος σπουδών και γνωστικό πεδίο	47
ΠΙΝΑΚΑΣ 6. Σενάριο 3--Διακυμάνσεις μεταβλητών σχεδιασμένης συμπεριφοράς ως προς φύλο, έτος σπουδών και γνωστικό πεδίο.	49
ΠΙΝΑΚΑΣ 7. Σενάριο 1--Συσχετίσεις μεταβλητών σχεδιασμένης συμπεριφοράς με ανοχή στη σεξουαλική παρενόχληση και έμφυλους ρόλους στην ισότητα	51
ΠΙΝΑΚΑΣ 8. Σενάριο 2--Συσχετίσεις μεταβλητών σχεδιασμένης συμπεριφοράς με ανοχή στη σεξουαλική παρενόχληση και έμφυλους ρόλους στην ισότητα	52
ΠΙΝΑΚΑΣ 9. Σενάριο 3--Συσχετίσεις μεταβλητών σχεδιασμένης συμπεριφοράς με ανοχή στη σεξουαλική παρενόχληση και έμφυλους ρόλους στην ισότητα	54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η σεξουαλική παρενόχληση αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο παραβιάζει το δικαίωμα του ατόμου για ίση μεταχείριση, αποτελώντας ένα είδος βίας συχνότερα ενάντια στο γυναικείο φύλο. Μια υπαρκτή και ταυτόχρονα αθέατη κατάσταση, την οποία η σύγχρονη ελληνική κοινωνία αντιμετώπιζε και εξακολουθεί να αντιμετωπίζει ως θέμα 'ταμπού'. Σύμφωνα με έρευνες, η σεξουαλική παρενόχληση θεωρείται υπόθεση γυναικεία, αν και με το πέρασμα του χρόνου, ως φαινόμενο, παίρνει άφυλη μορφή. Συμβαίνει επίσης, γυναίκες που έχουν υποστεί κάποια μορφή σεξουαλικής παρενόχλησης να σιωπούν, φοβούμενες τον επερχόμενο κοινωνικό διασυρμό. Πρόκειται για μία «ομερτά» που δύσκολα διακόπτεται. Ένα κοινωνικό πέπλο μυστηρίου καλύπτει το φαινόμενο και δυσχεραίνει οποιαδήποτε ερευνητική προσπάθεια αλλά και την εκτίμηση της πραγματικής κατάστασης του φαινομένου στην Ελλάδα (Μανωλιάδης, Κούρτης, & Παπαδόπουλος, 2009).

Η σεξουαλική παρενόχληση δεν είναι σημερινό φαινόμενο, εξακολουθούσε να υπάρχει για δεκαετίες, σε όλα τα επίπεδα ανθρώπινης λειτουργίας. Τα γυναικεία κινήματα, ήταν αυτά που έφεραν στην επιφάνεια τη σεξουαλική παρενόχληση, σε περιόδους που δε τολμούσε κανείς να εστιάσει σε σκοτεινές πλευρές της ανθρώπινης σεξουαλικότητας (Παπαθεοδώρου, Καρύδης, & Βιδάλη, 2001). Τον τελευταίο καιρό, έρχεται συχνότερα στο φως, η ύπαρξη του φαινομένου, από τα Μέσα Μαζικής

Ενημέρωσης, εξαιτίας περιστατικών που συμβαίνουν. Ο εργασιακός και εκπαιδευτικός χώρος αποτελούν τα συνηθέστερα πλαίσια εμφάνισης ανάλογων συμπεριφορών.

Γενικά, η επιστημονική μελέτη της σεξουαλικής παρενόχλησης στον εργασιακό και ακαδημαϊκό χώρο εξελίσσεται ραγδαία κυρίως μετά το τελευταίο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα, κυρίως το 1975, όπου έγινε και η πρώτη αναφορά στο φαινόμενο, από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης σε άρθρο των New York Times (Αρτινοπούλου & Παπαθεοδώρου, 2004)· μέχρι τότε, δεν είχε αναγνωριστεί ως φαινόμενο (Koss, 1990). Στα τέλη της δεκαετίας του 80, όπου άρχισαν να γίνονται και οι πρώτες έρευνες περί σεξουαλικής παρενόχλησης, αναγνωρίστηκε πλέον ως ένα κοινωνικό φαινόμενο.

Ειδικότερα, στον ακαδημαϊκό χώρο, η έκταση της σεξουαλικής παρενόχλησης είναι μεγάλη. Οι έρευνες γύρω από το φαινόμενο είναι λίγες, και σχετικά πρόσφατες, πράγμα που πιθανά να δηλώνει την εσκεμμένη αποσιώπηση του φαινομένου. Αρχίζουν σταδιακά, εντός ακαδημαϊκού χώρου να αυξάνονται οι συζητήσεις, εκτός των διαδικασιών και πολιτικών, καθώς οι εμπειρίες σεξουαλικής παρενόχλησης, πληθαίνουν σε όλα τα επίπεδα της ακαδημαϊκής ιεραρχίας. (Scarduzio & Geist-Martin, 2008)

Οι μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί σε πανεπιστημιακά σύνολα, καταλήγουν στο συμπέρασμα, ότι η σεξουαλική παρενόχληση επιδρά αρνητικά στο 20% - 35% της ζωής των φοιτητών και φοιτητριών. Γενικά η σεξουαλική παρενόχληση σωματικά και ψυχολογικά φθείρει το άτομο που την υφίσταται και κατά συνέπεια καταστρέφει και «μολύνει» το θύμα εντός του ακαδημαϊκού περιβάλλοντος. Είναι σύνηθες φοιτητές και φοιτήτριες που έχουν υποστεί κάποια μορφή σεξουαλικής παρενόχλησης να μην κοινοποιούν το συμβάν, είτε λόγω των μύθων γύρω από τη σεξουαλική παρενόχληση είτε επειδή αγνοούν τον ορισμό του φαινομένου. Ο σημαντικότερος όμως φόβος τους

είναι η μείωση των ευκαιριών για εκπαίδευση. (Πενταράκη Εσέρογλου, Καλαϊτζή, & Σταυροπούλου, υπό δημοσίευση)

Τα συμβάντα σεξουαλικής παρενόχλησης που δημοσιοποιούνται είναι ελάχιστα στις περισσότερες χώρες και όσα εξ αυτών έχουν γνωστοποιηθεί, συμβαίνουν κατά κόρον σε βάρος της γυναίκας, αν και πρέπει να γίνεται γνωστό πως η σεξουαλική παρενόχληση είναι ένα φαινόμενο που αφορά και τα δύο φύλα (Χρόνη, Κουρτεσοπούλου, & Κούλη, 2007). Δύναται να προσβάλλει τόσο τον άνδρα όσο και τη γυναίκα και σύμφωνα με την κοινωνιολόγο του αθλητισμού Kari Fasting (Mikkelsen, 2002), μπορεί να οδηγήσει «τη σωματική και συναισθηματική κατάσταση του ατόμου σε πλήρη κατάρρευση» (σελ.16).

Ορισμός Σεξουαλικής Παρενόχλησης

Η πρώτη προσπάθεια για τη διαμόρφωση ενός κοινά αποδεκτού ορισμού της σεξουαλικής παρενόχλησης έγινε το 1975 από τη φεμινίστρια Lin Farley σε συνεργασία με την Ένωση Εργαζόμενων Γυναικών (WWU) της Νέας Υόρκης. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, εντός ορισμού, συμπεριλαμβάνονταν «συμπεριφορές που εμπεριείχαν επαναλαμβανόμενα και ανεπιθύμητα σχόλια, προτάσεις ή ακόμη και σωματική επαφή που έκαναν τον αποδέκτη να ενοχλείται, να προσβάλλεται και του προκαλούσαν δυσαρέσκεια και αμηχανία στο εργασιακό περιβάλλον» (σελ. 22). (Αρτινοπούλου & Παπαθεοδώρου, 2004)

Σύμφωνα με τον πρώτο ορισμό που δόθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση το 1990, η σεξουαλική παρενόχληση αφορούσε «την ανεπιθύμητη συμπεριφορά σεξουαλικής φύσης ή άλλη συμπεριφορά βασιζόμενη στη διαφορά φύλου η οποία θίγει την

αξιοπρέπεια των ανδρών και γυναικών στην εργασία και την εκπαίδευση και εκφράζεται με λόγια ή με πράξεις» (Στρατηγάκη, 2007, σελ.166).

Γενικά οι ορισμοί περί σεξουαλικής παρενόχλησης περικλείουν διάφορες συμπεριφορές και επικεντρώνονται σε διαφορετικά θέματα. Μερικοί ορισμοί συμπεριλαμβάνουν ιδιαίτερα περιβάλλοντα (π.χ. εργασιακός χώρος) ή τα χαρακτηριστικά του θύματος ή του περιβάλλοντος (πχ. υποτίθεται ότι μόνο οι γυναίκες είναι θύματα σεξουαλικής παρενόχλησης). Ακόμη υπάρχουν και ορισμοί που προτείνουν, ότι οι σεξιστικές συμπεριφορές γενικά θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως σεξουαλική παρενόχληση. Η εντονότερη εστίαση των κοινωνικών ερευνητών σε ψυχολογικούς παρά νομικούς ορισμούς του φαινομένου έχει κριθεί ως ιδιαίτερα χρήσιμη (Plies, Hauserman, Schwochau, & Stibal, 2003), καθώς πολλοί τύποι συμπεριφοράς δεν ανταποκρίνονται σε έναν νομικό ορισμό και παρόλα αυτά έχουν καταστρεπτικές συνέπειες για το άτομο που την υφίσταται. Τέλος, έχουν δοθεί ορισμοί που, ως επί τω πλείστον, εστιάζουν στην οπτική του θύματος. Μία συμπεριφορά λοιπόν χαρακτηρίζεται σεξουαλική παρενόχληση εάν είναι ανεπιθύμητη από το στόχο που έχει η συμπεριφορά και κατά πόσο ο στόχος αυτός μεταδίδει αυτή την αντίληψη στο δράστη (Siebler, Sabelus, & Bohner, 2008).

Σήμερα, σύμφωνα με τις οδηγίες της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, για τον ελλαδικό χώρο, σύμφωνα με τον Νόμο υπ' αριθμ. 3488/2006, σεξουαλική παρενόχληση «έχουμε όταν εκδηλώνεται οποιαδήποτε μορφή ανεπιθύμητης λεκτικής, μη λεκτικής ή σωματικής συμπεριφοράς σεξουαλικού χαρακτήρα, με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας ενός προσώπου, ιδίως με τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2002).

Μεταξύ των ορισμών που έχουν δοθεί για τη σεξουαλική παρενόχληση στο εκπαιδευτικό περιβάλλον οι Corbett, Gentry και Pearson (1993), αναφέρουν ως σεξουαλική παρενόχληση «οποιοδήποτε σεξουαλικό – πονηρό βλέμμα, προτάσεις, σχόλια ή φυσική επαφή από καθηγητή σε φοιτητή/φοιτήτρια» (σελ. 95, Corbett Gentry, & Pearson, 1993). Οι Schneider, Baker και Stermac (2002), εξετάζοντας την επίδραση εμπειριών σεξουαλικής παρενόχλησης σε φοιτητές και φοιτήτριες, χρησιμοποίησαν ως ορισμό εκείνον που δόθηκε από τη Fitzgerald (1990), αναφέροντας ότι η «σεξουαλική παρενόχληση αποτελείται από τη σεξουαλικοποίηση μίας οργανικής σχέσης μέσω εισαγωγής ή επιβολής σεξιστικών ή σεξουαλικών σχολίων, αιτήσεων ή απαιτήσεων στο πλαίσιο μίας τυπικής άνισης εξουσίας. Η παρενόχληση μπορεί επίσης να συμβεί όταν τέτοια διαφορετικά δυναμικά λείπουν, εάν η συμπεριφορά είναι ανεπιθύμητη από ή επιθετική στο [πρόσωπο]» (όπως αναφέρεται στο Schneider, Baker, & Stermac, 2002, σελ. 160).

Η δυσκολία που αποτυπώνεται στην παραδοχή ενός κοινώς αποδεκτού ορισμού δυσχεραίνει την καταγραφή και κατηγοριοποίηση μίας εμπειρίας ως σεξουαλική παρενόχληση. Η συγκεκριμένη δυσχέρεια εντοπίζεται στην ανάπτυξη ενός ορισμού, ο οποίος να περιγράφει εξ ολοκλήρου και όσο το δυνατόν πιο πειστικά την κατάσταση, όπως αυτή καταγράφεται από συμμετέχοντες και συμμετέχουσες ερευνών με προσωπική εμπειρία. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η συμπεριφορά της σεξουαλικής παρενόχλησης θεωρείται ως εισβολή στα φυσικά κομμάτια του ατόμου, με σωματική και ψυχολογική εξασθένηση για το θύμα (Wilson, 2000). Καθίσταται, επομένως, σαφές πως δεν είναι καθόλου εύκολο να οριστεί η σεξουαλική παρενόχληση.

Σκοπός της Έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να εξετάσει τις στάσεις Ελλήνων φοιτητών και φοιτητριών προς το κοινωνικό φαινόμενο της σεξουαλικής παρενόχλησης. Η παρούσα διερεύνηση βασίστηκε στη θεωρία σχεδιασμένης συμπεριφοράς (Ajzen, 1988). Η συγκεκριμένη θεωρία χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να εξεταστεί πώς επιδρά μία ‘υποθετιθέμενη’ συμπεριφορά σεξουαλικής παρενόχλησης, μέσω σεναρίων που δημιουργήθηκαν για τις ανάγκες της έρευνας, στις στάσεις των ατόμων για το φαινόμενο. Επίσης εξετάστηκαν πώς οι στάσεις, η πρόθεση, ο αντιλαμβανόμενος έλεγχος και το κοινωνικό πρότυπο των φοιτητών και φοιτητριών επηρεάζουν την αντίληψη που έχουν σχηματίζει για το φαινόμενο. Τέλος σημαντική κρίθηκε η εξέταση των αντιλήψεων φοιτητών και φοιτητριών, διαφορετικού έτους φοίτησης και γνωστικού πεδίου σπουδών, ως προς την ισότητα των φύλων.

Σημαντικότητα της Έρευνας

Αδημοσίευτη έρευνα της Πενταράκη και των συνεργατών της, για τη σεξουαλική παρενόχληση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, κατέληξε στο συμπέρασμα, πώς όλοι οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες γνώριζαν ήδη ένα περιστατικό σεξουαλικής παρενόχλησης. Οι φοιτήτριες που δέχτηκαν σεξουαλική παρενόχληση, εντός ακαδημαϊκού συνόλου, ανέρχονται στο 26,6% από ανδρικό εκπαιδευτικό προσωπικό, ενισχύοντας την άποψη, ότι το φαινόμενο αποτελεί μορφή κατάχρησης εξουσίας (Πενταράκη κα., υπό δημοσίευση). Ακόμη σε έρευνα των Chroni και Fasting (in press), εξετάζοντας τη διάδοση του φαινομένου στον αθλητισμό, εντός ελλαδικού χώρου, βρήκε ότι τα 2/3 των γυναικών που συμμετείχαν στην έρευνα είχαν βιώσει, έστω και μία φορά

εντός ή/και εκτός του αθλητικού χώρου, κάποια μορφή σεξουαλικής παρενόχλησης, κυρίως από άνδρα.

Η αντιμετώπιση του φαινομένου της σεξουαλικής παρενόχλησης μέσα από νομοθεσίες, κοινωνικές πολιτικές, οδηγίες και καλές πρακτικές φαίνεται να αποτελεί δευτερεύοντα παράγοντα πρόληψης. Παραδειγματικά αναφέρεται η περίπτωση της Νορβηγίας, όπου η νομοθεσία περί σεξουαλικής παρενόχλησης θεσπίστηκε στη δεκαετία του 1970, και μάλιστα τα τελευταία χρόνια η ισχύς της έχει επεκταθεί στους χώρους της εκπαίδευσης και του αθλητισμού (Brackenridge & Fasting, 2002). Ενώ όμως, η κοινωνία της Νορβηγίας μαζί με τις άλλες Σκανδιναβικές χώρες εκτιμώνται ως από τις πιο προηγμένες χώρες στα θέματα ισότιμων όρων διαβίωσης των δυο φύλων, τα ποσοστά εμπειριών σεξουαλικής παρενόχλησης που αναφέρονται σε πρόσφατη έρευνα στη Νορβηγία ήταν 45% σε αθλήτριες και 47% σε μη-αθλήτριες (Fasting, Brackenridge, & Sundgot-Borgen, 2000). Φαίνεται λοιπόν πως οι νομοθετικές ρυθμίσεις και κοινωνικές πολιτικές κατά της σεξουαλικής παρενόχλησης δεν έχουν οδηγήσει στην εξάλειψη εκδήλωσης σεξουαλικά παρενοχλητικών συμπεριφορών. Επομένως κρίνεται αναγκαία, εκτός της πρόληψης και η διερεύνηση ενδότερων στοιχείων που οδηγούν στη συγκεκριμένη συμπεριφορά.

Το γεγονός λοιπόν ότι μερικές χώρες έχουν αναγνωρίσει την ύπαρξη του φαινομένου δεν οδηγεί αναγκαστικά και στη λύση του προβλήματος. Πράγμα που φαίνεται και με σχετικά παραδείγματα τόσο στην κοινωνία των Η.Π.Α., όσων και πολλών άλλων δυτικών και προηγμένων χωρών. Αναγκαία κρίνεται η εύρεση νέων προσεγγίσεων της σεξουαλικής παρενόχλησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Οποιαδήποτε νομοθεσία από μόνη της, δε μπορεί να συμβάλλει στην εξάλειψη του

φαινομένου, εάν πρώτα δεν ερευνηθεί γιατί το άτομο καταλήγει στη συγκεκριμένη συμπεριφορά.

Οι αιτίες που οδηγούν τα άτομα σε ‘παραβατικές’ συμπεριφορές εξετάζονται από διάφορες θεωρίες. Η παρούσα μελέτη θα βασιστεί στη θεωρία της σχεδιασμένης συμπεριφοράς. Ακολουθώντας τη θεωρία της σχεδιασμένης συμπεριφοράς, αυτό που προηγείται άμεσα πριν από κάθε συμπεριφορά είναι η πρόθεση, η οποία με τη σειρά της επηρεάζεται από τη στάση του ατόμου προς τη συμπεριφορά και την κοινωνική πίεση που αντιλαμβάνεται πως δέχεται το άτομο (Ajzen & Fishbein, 1980). Συνεπώς εκτιμήθηκε ως σημαντικό να διερευνηθούν οι στάσεις των φοιτητών και φοιτητριών προς τη σεξουαλική παρενόχληση, αφού είναι εκείνες που οδηγούν το άτομο στην εκδήλωση συμπεριφοράς.

Περιορισμοί της Έρευνας

Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως η συγκεκριμένη μελέτη διερεύνησε τις αντιλήψεις και στάσεις των φοιτητών και φοιτητριών απέναντι σε συγκεκριμένες συμπεριφορές που εμπίπτουν στον ορισμό της σεξουαλικής παρενόχλησης, χωρίς όμως να δοθεί ο ορισμός του φαινομένου, προς αποφυγή καθοδήγησης των απαντήσεων σε κάποιους συμμετέχοντες. Η πρακτική αυτή δύναται όμως να δημιουργήσει σύγχυση σε άλλους και να επηρέασε τις απαντήσεις τους. Είναι επίσης, πιθανόν, αν και η έρευνα δεν αποτελεί επιδημιολογική μελέτη, σε περίπτωση όπου υπήρχαν άτομα που είχαν υποστεί σεξουαλική παρενόχληση να μην απάντησαν ειλικρινά εξαιτίας αρνητικών συναισθημάτων για τον εαυτό τους, όπως ντροπή και ενοχή, αλλά και μη επιθυμία αναφοράς των εμπειριών τους. Τέλος, η μεγάλη έκταση του ερωτηματολογίου μπορεί να

προδιέθεσε αρνητικά κάποιους συμμετέχοντες προς τη συμπλήρωσή του οδηγώντας σε ελλιπή στοιχεία ή λανθασμένες απαντήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Στην ανασκόπηση που ακολουθεί έγινε προσπάθεια ερμηνείας του φαινομένου μέσω των μοντέλων που έχουν χρησιμοποιηθεί κατά καιρούς για να περιγραφεί το φαινόμενο με μεγαλύτερη σαφήνεια. Στη συνέχεια συζητώνται οι φεμινιστικές στάσεις και η σχέση τους με τη σεξουαλική παρενόχληση. Ακολουθεί παρουσίαση του φαινομένου στον εργασιακό και στον ακαδημαϊκό χώρο αλλά και των επιπτώσεων που έχουν καταγραφεί. Γίνεται περιγραφή των περισσότερο διαδεδομένων εργαλείων μέτρησης/αξιολόγησης του φαινομένου που έχουν χρησιμοποιηθεί σε έρευνες και των παραμέτρων που έχουν συσχετιστεί με την εκδήλωση της σεξουαλικής παρενόχλησης. Τέλος, παρουσιάζεται η Θεωρία της Σχεδιασμένης Συμπεριφοράς και έρευνες που έχουν γίνει με βάση αυτή, καθώς η εν λόγω θεωρία αποτέλεσε το θεωρητικό υπόβαθρο της συγκεκριμένης έρευνας.

Ερμηνεία του Φαινομένου

Αιτιολογικά το φαινόμενο της σεξουαλικής παρενόχλησης έχει προσεγγιστεί μέσω πέντε διαφορετικών θεωρητικών μοντέλων: (α) το βιολογικό μοντέλο, (β) το κοινωνικο-πολιτισμικό μοντέλο, (γ) το δομικό μοντέλο, (δ) τη φιλελεύθερη οπτική και (ε) τη νομική θεώρηση (Crouch, 2001). Η συνοπτική παρουσίαση των μοντέλων που ακολουθεί προέρχεται από αναλύσεις του φαινομένου στον εργασιακό χώρο.

Σύμφωνα με το *βιολογικό μοντέλο* η σεξουαλική παρενόχληση είναι αποτέλεσμα φυσικής έλξης μεταξύ των δύο φύλων. Υπάρχουν δηλαδή σαφείς διαφορές μεταξύ των δύο φύλων με αποτέλεσμα η ίδια συμπεριφορά να εκλαμβάνεται διαφορετικά. Οι άντρες, σύμφωνα με το μοντέλο αυτό είναι περισσότερο προσανατολισμένοι σεξουαλικά (Αρτινοπούλου & Παπαθεοδώρου, 2004). Αυτό σημαίνει ότι καθοδηγούνται στη συμπεριφορά τους με την επιδίωξη να συνάψουν ερωτικές σχέσεις με τη γυναίκα. Συμβαίνει επίσης το ενδιαφέρον που θα τους δείξει ένα άτομο του αντίθετου φύλου να το εκλάβουν ως σεξουαλικό ενδιαφέρον, κάτι το οποίο μπορεί να μη συμβεί σε μία γυναίκα, η οποία και θα το εκλάβει ως φιλικό ενδιαφέρον. Συνεπώς δύναται η συμπεριφορά να ερμηνεύεται διαφορετικά από τον άνδρα και τη γυναίκα δημιουργώντας παρανοήσεις και συγκρούσεις.

Το *κοινωνικο-πολιτισμικό μοντέλο* εξηγεί τη συμπεριφορά με βάση την κατάχρηση εξουσίας. Η φεμινιστική βιβλιογραφία υποστηρίζει ότι η σεξουαλική παρενόχληση είναι ουσιαστικά μία κατάχρηση της δύναμης των ανδρών σε μία ανδροκρατούμενη κοινωνία. Η Lin Farley (1978), αναφέρει ότι οι άνδρες χρησιμοποιούν τη σεξουαλική παρενόχληση σαν ένα τρόπο εκφοβισμού των γυναικών και 'φύλαξης' αυτών στο χώρο τους. Ουσιαστικά δηλαδή πρόκειται για μία μορφή σεξουαλικής υπεροχής μεταξύ των δύο φύλων, όπου η γυναίκα διαιωνίζει τη θέση της εντός του υπάρχοντος κοινωνικο-οικονομικού περιβάλλοντος (όπως αναφέρεται στο Αρτινοπούλου & Παπαθεοδώρου, 2004).

Το *δομικό μοντέλο* ερευνάται μέσω του δομικού πλαισίου οργάνωσης και λειτουργίας μίας επιχείρησης. Οι άνδρες είναι ευνόητο ότι κατέχουν περισσότερες θέσεις εξουσίας στην ιεραρχία, συγκριτικά με τις γυναίκες. Επομένως έχουν τη δυνατότητα να

ασκούν την εξουσία που κατέχουν υπό τη μορφή εκβιασμού. Η σεξουαλική παρενόχληση είναι ένας τρόπος διατήρησης των γυναικών σε απόσταση από τον εργασιακό και κοινωνικό ανταγωνισμό, ισχυρισμός που βρίσκει τις φεμινίστριες αρκετά αντίθετες. Κατ' αυτόν τον τρόπο είναι πιθανότερο οι άνδρες να παρενοχλούν και οι γυναίκες να παρενοχλούνται (Αρτινοπούλου & Παπαθεοδώρου, 2004).

Η *φιλελεύθερη οπτική* υπό το πρίσμα αξιών, όπως η ισότητα και η ελευθερία προσπαθεί να ερμηνεύσει πως οδηγείται το άτομο στη διάπραξη μίας συμπεριφοράς. Με ποιο τρόπο δηλαδή λειτουργούν οι μηχανισμοί της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Σύμφωνα με τη φιλελεύθερη οπτική, η αιτία της σεξουαλικής παρενόχλησης είναι το κλίμα ανισότητας σε βάρος της γυναίκας εντός των εκπαιδευτικών συνόλων, όπου ασυνείδητα άτομα δράττονται της ευκαιρίας να παρενοχλήσουν άλλα άτομα. Τέλος, η *νομική θεώρηση* εστιάζεται στη κατοχή δύναμης και εξουσίας ορισμένων ατόμων, όπου βάσει αυτών οδηγούνται στην εκμετάλλευση των υφισταμένων τους (Αρτινοπούλου & Παπαθεοδώρου, 2004).

Η παραπάνω αιτιολογική προσέγγιση του φαινομένου αφορά τον εργασιακό χώρο. Όμως κρίνεται σημαντική η προσαρμογή και εφαρμογή των ερμηνευτικών μοντέλων ή και ανάπτυξη νέων εντός του εκπαιδευτικού χώρου εφ' όσον η εν λόγω συμπεριφορά με τον ίδιο τρόπο που επηρεάζει την ίση μεταχείριση στην εργασία, μπορεί να επηρεάζει και την ίση μεταχείριση στην εκπαίδευση.

Φεμινιστικές Στάσεις και Σεξουαλική Παρενόχληση

Οι σχέσεις των δύο φύλων και οι μεταξύ τους έριδες αποτελούν, εδώ και 20 χρόνια, το κλειδί στην εξεταζόμενη συμπεριφορά, ακόμη και αν η σεξουαλική παρενόχληση είναι μία εμπειρία την οποία βιώνουν κατά κόρον οι γυναίκες (Brant & Lee Too, 1994). Υπό το πρίσμα των φεμινιστικών θεωριών, η σεξουαλική παρενόχληση αντιμετωπίζεται ως προϊόν ενός έμφυλου συστήματος, το οποίο διατηρείται από μια κυρίαρχη, κανονιστική μορφή ανδροπρέπειας. Ειδικότερα, ο Connell (1987; 2002) προϋποθέτει ότι ανισότητες λόγω διάκρισης των δύο φύλων διατηρούνται και διαπραγματεύονται μέσω των αμοιβαίων σχέσεων μεταξύ διαφορετικών θεμάτων μέσα σ' ένα μεγαλύτερο φυλετικό σύστημα (όπως αναφέρεται στο Συμεωνίδου, 2007). Εξακολουθεί ακόμη και σήμερα η σεξουαλική παρενόχληση να αποτελεί πρόβλημα ιδιαίτερα των γυναικών, με αποτέλεσμα να υπάρχουν και να διαιωνίζονται τα στερεότυπα του γυναικείου ρόλου. Εντός των στερεοτύπων αυτών, οι νέες γυναίκες μεταξύ άλλων αποτελούν κύριο στόχο για σεξουαλική παρενόχληση, ενώ από την πλευρά των δραστών υπερτερούν οι υψηλά υφιστάμενοι, προϊστάμενοι και ανώτεροι ιεραρχικά στη βαθμίδα (Συμεωνίδου, 2007).

Έρευνες που έγιναν με σκοπό να μελετηθεί η σύνδεση μεταξύ παραδοσιακών στάσεων για το φύλο και τη σεξουαλική παρενόχληση, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η υιοθέτηση φεμινιστικών στάσεων προσδίδει στις κατέχουσες ψυχολογικά οφέλη, όπως η ευημερία και η προσαρμοστικότητα (Fischer & Good, 2004; Snyder & Hasbrouck, 1996). Επιπλέον βρέθηκε ότι γυναίκες που είχαν εμπειρίες σεξουαλικής παρενόχλησης, απέβαλαν παραδοσιακές στάσεις που είχαν για το φύλο, και απέκτησαν δεξιότητες

αντιμετώπισης στρεσογόνων καταστάσεων στο θέμα του σεξισμού (Klonis, Endo, Crosby, & Worell, 1997).

Ανεξάρτητα όμως, με την υιοθέτηση ή μη-υιοθέτηση φεμινιστικών στάσεων εκ μέρους των γυναικών, παλιότερη έρευνα των Downing και Roush (1985), ανέφερε ότι οι ίδιες γυναίκες τείνουν να αποβάλλουν παραδοσιακές στάσεις για τον εαυτό τους εφόσον έχουν βιώσει σεξουαλική παρενόχληση. Παρόλα αυτά, έχει βρεθεί πώς έντονες φεμινιστικές στάσεις οδηγούν τις γυναίκες να αναγνωρίζουν και να κατονομάζουν την εμπειρία τους ως σεξουαλική παρενόχληση (Fischer, Tokar, Good, Hill, & Blum, 2000). Ακόμη οι Fisher και Good (1994) σε έρευνά τους, κατέληξαν ότι γυναίκες με υψηλά επίπεδα ευαισθητοποίησης, ως προς το φεμινισμό, παρατηρούσαν εντονότερα φυλετικές προκαταλήψεις, εντός πανεπιστημιακής τάξης. Τέλος, γυναίκες με παραδοσιακές στάσεις για το φύλο ανέφεραν συχνότερα περιστατικά σεξιστικών εμπειριών (Moradi & Subich, 2002a).

Από την άλλη πλευρά, ερευνητικά δεδομένα αποδεικνύουν ότι η υιοθέτηση παραδοσιακών στάσεων για το φύλο συνδέεται αρνητικά με αναφορές σεξιστικών γεγονότων κατά τη διάρκεια ζωής. Εντούτοις παραδοσιακές στάσεις φύλου και πρόσφατα σεξιστικά συμβάντα δε συνδέονται (Fischer et al., 2000). Κατά συνέπεια, αν και οι έμφυλες τοποθετήσεις κάποιου εμφανώς σχετίζονται με την επίγνωσή του σε θέματα σχετιζόμενα με το φύλο, η σχέση τους με τη σεξουαλική παρενόχληση είναι ασυμβίβαστη. Αυτή η αντιφατικότητα των αποτελεσμάτων, οδηγεί στο συμπέρασμα πως ίσως θα ήταν τελικά πιο χρήσιμη η αντίληψη των έμφυλων στάσεων ως το μεσολαβητή επίδρασης των ψυχολογικών συνεπειών της σεξουαλικής παρενόχλησης. Πιο συγκεκριμένα, λιγότερο παραδοσιακές, επομένως περισσότερο φεμινιστικές, έμφυλες

στάσεις μπορούν να μειώσουν την ισχύ των αρνητικών συνεπειών της σεξουαλικής παρενόχλησης (Rederstoff, Buchanan, & Settles, 2007). Υπάρχουν έρευνες που υποστηρίζουν αυτή την αντίληψη (Moradi & Subich, 2002b), σύμφωνα με τις οποίες, οι παραδοσιακές στάσεις για το φύλο μεσολαβούν στη σχέση μεταξύ πρόσφατων γεγονότων σεξιστικού περιεχομένου και ψυχολογικής εξάντλησης. Τα ευρήματα δείχνουν ότι γυναίκες με παραδοσιακή στάση προς το φύλο τους και μειωμένη γνώση περί έμφυλης διάκρισης αναφέρουν συχνότερη ψυχολογική εξάντληση μετά από πρόσφατη σεξιστική εμπειρία.

Παρόμοια, οι Landrine και Klonoff (1997), εντόπισαν μία έντονη σχέση μεταξύ σεξιστικών γεγονότων και ψυχολογικής εξάντλησης σε γυναίκες που αυτοχαρακτηρίστηκαν ως μη φεμινίστριες, από τις γυναίκες με εμφανείς φεμινιστικές θέσεις. Κατά συνέπεια, γίνεται αντιληπτό πως οι λιγότερο παραδοσιακές και περισσότερο φεμινιστικές στάσεις είναι το κλειδί, ίσως μία προστατευτική λειτουργία, για την ψυχολογική ευημερία των γυναικών που έχουν βιώσει σεξουαλική παρενόχληση. Επιπρόσθετα, οι γυναίκες που ενστερνίζονται την ύπαρξη έμφυλων στερεοτύπων, τείνουν να αποδώσουν αυτή τη φυλετική μεροληψία και διάκριση σε προσωπικά τους μειονεκτήματα, ενώ οι φεμινίστριες αναγνωρίζουν τέτοιου είδους καταστάσεις ως τις 'άδικες' πτυχές της κοινωνίας (Landrine & Klonoff, 1997). Το αποτέλεσμα είναι μία συναισθηματική 'μόνωση' στις αρνητικές συνέπειες της σεξουαλικής παρενόχλησης.

Επακόλουθα Σεξουαλικής Παρενόχλησης

Διεθνώς η σεξουαλική παρενόχληση αναγνωρίζεται ως παγκόσμιο πρόβλημα με επιπτώσεις ιδιαίτερα στις γυναίκες (αν και οι άνδρες συμβαίνει να είναι θύματα), παρεμποδίζοντας το δικαίωμα των ατόμων να απολαμβάνουν έναν ανθρωπιστικό εργασιακό χώρο και ένα εξίσου ανθρώπινο εκπαιδευτικό περιβάλλον (Sigal, 2006). Ακόμη και αν η σεξουαλική παρενόχληση παρουσιάζεται σαν ένα κοινωνικό πρόβλημα, ένας τύπος διάκρισης των δύο φύλων ενάντια στις γυναίκες, ένας τύπος βίας ενάντια στο γυναικείο φύλο ή ένα έγκλημα, είναι σαφές ότι τα θύματα της σεξουαλικής παρενόχλησης στο εργασιακό ή το εκπαιδευτικό περιβάλλον βιώνουν σημαντικές και συντριπτικές ψυχολογικές και σωματικές συνέπειες (Sigal, 2006).

Διεθνώς έχει επισημανθεί, και εκ μέρους της ακαδημαϊκής κοινότητας, η ύπαρξη του φαινομένου με στόχο κυρίως τις φοιτήτριες δημιουργώντας δυσάρεστες συνέπειες στην εκπαιδευτική τους πορεία. Η εμπειρία της σεξουαλικής παρενόχλησης μπορεί να εξελιχθεί σε έναν σοβαρό παράγοντα άγχους εντός πανεπιστημιακών πλαισίων (Huerta, Cortina, Pang, Torges, & Magley, 2006; Larsson, Hensing, & Allebeck, 2003; Wilson, 2000; Koss, 1990). Η ίδια η σεξουαλική παρενόχληση μπορεί να ευθύνεται όχι μόνο για τη δημιουργία άγχους αλλά συχνά συμβαίνει να καθίσταται και πηγή χρόνιου άγχους. Ο Gottlieb (1997) χαρακτήρισε τους παράγοντες χρόνιου άγχους ως «επίμονες απαιτήσεις» οι οποίες «πλέκονται στον τάπητα της ζωής» (σελ. 10). Συχνά συμβαίνει, διαδεδομένες συμπεριφορές σεξουαλικής παρενόχλησης, οι οποίες και εμπεριέχουν την υποτίμηση του γυναικείου φύλου, μισογυνισμό και μία ακατέργαστη σεξουαλική συμπεριφορά, να εξελίσσονται σε μία χρόνια αγχωτική εμπειρία (Cortina & Wasti, 2005). Οι ίδιες συμπεριφορές μπορούν να ασκήσουν σημαντικές επιδράσεις στις ψυχολογικές και

σωματικές εκβάσεις συγκριτικά με σημαντικά και ιδιαίτερα γεγονότα της ζωής (DeLongis, Coyne, Dakof, Folkman, & Lazarus, 1982; DeLongis, Folkman, & Lazarus, 1988; McGonagle & Kessler, 1990).

Πέραν της αρνητικής επίδρασης που ασκεί η σεξουαλική παρενόχληση στην επίδοση των φοιτητριών, συμβαίνει συχνά η εμπειρία ανάλογου βιώματος, να φθείρει το άτομο με αποτέλεσμα ένα συνεχές αίσθημα ανικανοποίητου, χωρίς να παραβλέπεται και η σωματική πίεση που μπορεί να προκύψει στο θύμα. Επίσης γυναίκες που παρενοχλούνται σωματικά δοκιμάζουν μία σειρά σωματικών προβλημάτων, όπως οι διαταραχές ύπνου, πονοκέφαλοι, πόνοι στο λαιμό και στην πλάτη, αίσθημα κούρασης και γαστρεντερικών διαταραχών (Cleary Schmieler, Parascenzo, & Ambrosio 1994; van Roosmalen & McDaniel, 1998).

Ακόμη και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όπου το φαινόμενο συναντάται, αλλά σε μικρότερο βαθμό, έρευνες έδειξαν ότι οι έφηβοι με εμπειρίες σεξουαλικής παρενόχλησης, ανέφεραν και σωματικά συμπτώματα, όπως η δυσκολία στον ύπνο και χάσιμο όρεξης (Duffy, Wareham, & Walsh, 2004). Επομένως λογική φαίνεται να είναι μία προοδευτική αποστασιοποίηση από το ακαδημαϊκό περιβάλλον με απώτερο παρεπόμενο την έκπτωση της απόδοσης των φοιτητριών και φοιτητών (Πενταράκη κα., υπό δημοσίευση). Σε έρευνα των Mc Kinney, Olson και Satterfield (1988), συνέπειες των βιωμάτων 1.455 φοιτητριών σχετίζονταν με αυξανόμενη ψυχολογική θλίψη, η οποία εν συνεχεία συσχετίστηκε με μείωση της ακαδημαϊκής απόδοσης των επαγγελματικών και ακαδημαϊκών φιλοδοξιών τους και έντονες σωματικές παθήσεις. Το ψυχολογικό άγχος, επίσης, έχει συνδεθεί στενά με την εμπειρία σεξουαλικής παρενόχλησης των φοιτητριών (όπως αναφέρεται στο Πενταράκη κα., υπό δημοσίευση). Μεγάλα φορτία φόβου, άγχους

και θλίψης που παρατηρήθηκαν σε φοιτήτριες, με εμπειρίες σεξουαλικής παρενόχλησης ενέπλεκαν και αυτοκαταστροφικές διατροφικές συνήθειες. Μία σχέση, η οποία δεν είναι σαφώς ξεκάθαρη, αλλά σε μία περαιτέρω ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων έρευνας των Brackenridge και Walseth (2002a), προέκυψε πώς το 1/3 των αθλητριών που είχαν βιώσει σεξουαλική παρενόχληση έπασχε από κάποια μορφή διατροφικής διαταραχής.

Επιδημιολογία του Φαινομένου

Σεξουαλική Παρενόχληση στον Εργασιακό Χώρο. Η σεξουαλική παρενόχληση στον εργασιακό χώρο αποτελεί ιδιαίτερος σοβαρό και παράλληλα σύνηθες φαινόμενο. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Εργασιακών Σχέσεων (European Industrial Relations Observatory--EIRO), όπως αναφέρεται στον Οδηγό Καθοδήγησης και Κατάρτισης Στελεχών Επιχειρήσεων, Συνδικαλιστικών Οργανώσεων και Λειτουργιών Αρμόδιων Κυβερνητικών Υπηρεσιών, 6 στις 10 εργαζόμενες Ελληνίδες έχουν υποστεί σεξουαλική παρενόχληση στον εργασιακό χώρο. Συνέβαινε, μάλιστα, η πλειονότητα αυτών να ανήκουν σε χαμηλότερες βαθμίδες της επιχείρησης που εργάζονταν (Πηλαβάκη-Αχιλλέως & Διομήδους, 2007). Τέλος παρατηρήθηκε πώς ο πλέον επιρρεπής χώρος για εμφάνιση του φαινομένου είναι ο χώρος της υγείας. Εξάλλου ερευνητικά στοιχεία του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας της Ελλάδας (Αρτινοπούλου & Παπαθεοδώρου, 2004), έδειξαν ότι το 10% των 1.201 εργαζομένων ελληνίδων, που συμμετείχαν στην έρευνα, ανέφερε περιστατικά σεξουαλικής παρενόχλησης στον εργασιακό του χώρο ενώ σπανίως οι παρενοχλούμενες γυναίκες καταγγέλλουν το γεγονός. Το 30% των γυναικών που συμμετείχαν γνώριζε περιστατικά συναδέλφων που είχαν βιώσει ανάλογη εμπειρία. Οι ερευνητές, αναφορικά

με το δράστη, καταγράψαν έναν άνδρα κοινό, έγγαμο, μέσης ηλικίας (έως 45 ετών), με υψηλό μορφωτικό επίπεδο και ιεραρχικά ανώτερο του θύματος (π.χ., διευθυντής ή προϊστάμενος). Τα στοιχεία που συλλέχτηκαν αναφορικά με το θύμα περιγράφουν γυναίκα νεαρής ηλικίας (16-25 ετών) και νεοπροσληθείσα, αφού οι συχνότερες αναφορές αφορούσαν τους πρώτους έξι μήνες εργασίας σε συγκεκριμένη επιχείρηση. Τα θύματα απέδωσαν την εμφάνιση του φαινομένου στο χαρακτήρα του δράστη και το συμβάν ελάμβανε χώρα τις περισσότερες φορές ερήμην των υπόλοιπων συναδέλφων περιλαμβάνοντας περισσότερες από μία παρενοχλητικές συμπεριφορές (π.χ. αστεία σεξουαλικού περιεχομένου και προκλητικές χειρονομίες). Ακόμη και στη περίπτωση που η παρενόχληση γινόταν αντιληπτή δε λαμβάνονταν δραστικά μέτρα, παρά μόνο τυπικές συστάσεις. Το όριο μεταξύ φλερτ και σεξουαλικής παρενόχλησης βρέθηκε ότι ήταν σαφές για το 89,1% των γυναικών είτε είχαν είτε όχι εμπειρία σεξουαλικής παρενόχλησης στον εργασιακό χώρο (Αρτινοπούλου & Παπαθεοδώρου, 2004).

Εύλογο είναι να αναρωτηθεί κανείς ποια είναι τελικά η ερμηνεία του φαινομένου εκ μέρους των γυναικών καταλήγοντας στον ορισμό που περιλαμβάνει «κάθε ανεπιθύμητη σωματική επαφή ή/και λεκτική έκφραση σεξουαλικού περιεχομένου» (σελ. 25, Πηλαβάκη & Διομήδους, 2007). Εμπεριέχουν δηλαδή ξεκάθαρα άσκηση πίεσης για σεξουαλική συνεύρεση ή σύναψη σχέσης, εκβιασμούς για εργασιακή εύνοια με ανταλλάγματα, καθώς και προκλητικές χειρονομίες, βλέμματα και υπονοούμενα (Αρτινοπούλου & Παπαθεοδώρου, 2004).

Διαπολιτισμικά, σε έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί, επικρατεί η άποψη πώς η σεξουαλική παρενόχληση είναι μία συμπεριφορά, βασισμένη στον πολιτισμό κάθε χώρας και πολύ περισσότερο, ότι η πιθανότητα του να συμβεί η συγκεκριμένη

συμπεριφορά είναι μία λειτουργία εξαρτώμενη από τις πολιτισμικές νόρμες κάθε περιοχής (Luthar & Luthar, 2007). Επομένως, σύμφωνα με την άποψη των Sigal και Jacobsen (1999), είναι ευνόητο ότι είναι αδύνατο να γνωστοποιηθούν επακριβώς τα ποσοστά εμφάνισης του φαινομένου, όπως επίσης και οι συνέπειές του, ιδίως σε χώρες όπου το θέμα δε συζητιέται δημόσια. Άρα αδύνατη καθίσταται και οποιαδήποτε σύγκριση των συνεπειών της σεξουαλικής παρενόχλησης ανά χώρα, ιδιαίτερα μάλιστα και όταν τα θύματα αποθαρρύνονται να εξωτερικεύσουν το συμβάν. Οι ρυθμοί εμφάνισης του φαινομένου σε ατομικιστικές χώρες, όπως είναι ο Καναδάς και η δυτική Ευρώπη είναι συγκρίσιμοι με τους ρυθμούς εμφάνισης των συμβάντων στις Ηνωμένες Πολιτείες, αν και εκτιμάται από τους Timmerman και Bajema (1999), ότι μπορεί να κυμαίνονται από πολύ χαμηλά σε πολύ υψηλά ποσοστά, περισσότερο από 90%.

Εκτενής μελέτη του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας (2003) αποκάλυψε, ότι τρία εκατομμύρια υπάλληλοι ευρωπαϊκών χωρών δοκίμασαν να παρενοχλήσουν σεξουαλικά γυναίκες, οι οποίες βίωναν συμπεριφορές σεξουαλικής παρενόχλησης σε μεγαλύτερα ποσοστά από τους άνδρες εργαζόμενους. Η αναφορά αυτή, έγινε προκειμένου να τονιστεί ότι η σεξουαλική παρενόχληση, ως φαινόμενο, διαφοροποιείται από χώρα σε χώρα, το οποίο δε σημαίνει πως η συχνότητα της σεξουαλικής παρενόχλησης είναι διαφορετική, αλλά τα ποσοστά αναφοράς των γεγονότων είναι εκείνα που τη διαφοροποιούν (Sigal, 2006).

Ο Killion (2004), αναφέρει υψηλότερα ποσοστά εμφάνισης του φαινομένου στις ασιατικές χώρες. Σε έρευνα του, βρέθηκε ότι το 75% των συμμετεχόντων ανέφερε εμπειρία σεξουαλικής παρενόχλησης τουλάχιστο μία φορά. Πιο πρόσφατα, ο ίδιος ανέφερε, πως η σεξουαλική παρενόχληση εναντίον των γυναικών, δεν αποτελεί

κοινωνικό πρόβλημα στην ηπειρωτική χώρα καθώς θέματα οικονομικής και γενικότερης ανάπτυξης είναι σημαντικότερα από θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τέλος, όπως ισχυρίστηκε, στη Κίνα, τα διεθνή πρότυπα για την ασφάλεια ενάντια στη σεξουαλική παρενόχληση δεν εφαρμόζονται, αφήνοντας τις γυναίκες εκτεθειμένες και πλέον μόνες στην αντιμετώπιση παρόμοιων φαινομένων εντός εργασιακών χώρων. (Killion, 2004)

Το φαινόμενο της σεξουαλικής παρενόχλησης στον εργασιακό χώρο έχει ερευνηθεί ιδιαίτερα από την επιστημονική κοινότητα των Η.Π.Α., της Βόρειας και Κεντρικής Ευρώπης. Αντίθετα ελάχιστες έρευνες έχουν διενεργηθεί εντός της τελευταίας δεκαετίας σε χώρες της Νότιας Ευρώπης, με εξαίρεση την Ιταλία (Μανωλιάδης, κα., 2009). Σε πατριαρχικές κοινωνίες, όπως το Πακιστάν, οι έρευνες κατέληξαν ότι είναι εξαιρετικά δύσκολο να δοθεί ένας ολοκληρωτικός αριθμός των συμβάντων σεξουαλικής παρενόχλησης (Kamal & Tariq, 1997).

Σεξουαλική Παρενόχληση στον Ακαδημαϊκό Χώρο. Η σεξουαλική παρενόχληση εντός πανεπιστημιακού πλαισίου δεν είναι ένα νέο κοινωνικό πρόβλημα που εμφανίστηκε ξαφνικά στην εκπαίδευση. Κατά τους Fitzgerald Weitzman, Gold και Ormerod (1988), από νωρίς αποτελεί μια απειλή στη ζωή των γυναικών εντός της ακαδημαϊκής κοινότητας, παρεμποδίζοντας την ισότητα ευκαιριών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η Schneider (1987), ερευνώντας φοιτήτριες της ανατολικής ακτής των Η.Π.Α. βρήκε πως το 60% αυτών είχε υποστεί τουλάχιστον μία φορά εμπειρία σεξουαλικής παρενόχλησης, όπου οι ανύπαντρες γυναίκες αποτελούσαν τα συχνότερα θύματα πιεσμένων σεξουαλικών σχέσεων.

Ερευνητές αναφέρουν ότι η σεξουαλική παρενόχληση φαίνεται να είναι μία συνήθης εμπειρία για τις φοιτήτριες από καθηγητές του πανεπιστημίου τους (Mc Kinney,

Olson, & Satterfield, 1988; Fitzgerald, et al., 1988). Στη συμπεριφορά της σεξουαλικής παρενόχλησης, συνέβαινε οι άνδρες να καταλαμβάνουν τη θέση του δράστη και η γυναίκα τη θέση του θύματος (Hyde, Krajinik, & Skuldt-Niederberger, 1991). Πρέπει να επισημανθεί, ακόμη η εκδήλωση του φαινομένου και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Έρευνα των Witkowska και Menckel (2005), εξετάζοντας τις αντιλήψεις μαθητριών λυκείων της Σουηδίας δημοσιοποίησε την παρουσία και σοβαρότητα του φαινομένου στο 49% των μαθητριών, με συνηθέστερη μορφή εκδήλωσης σεξουαλικής παρενόχλησης τις λεκτικές συμπεριφορές. Στην Ελλάδα έρευνα των Χλιαουτάκη, Αλευρά, Ευαγγέλου, Κοροπούλη και Τζαμαλούκα του ΤΕΙ Κοινωνικής Εργασίας Κρήτης (όπως αναφέρεται σε δημοσίευμα της Καθημερινής, 2006), σε 369 μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αναφέρεται ότι έξι στους 10 έφηβους έχουν δεχθεί σεξουαλική παρενόχληση. Το 60% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι κάποια στιγμή υπήρξαν θύματα παρενόχλησης από άτομα του αντίθετου φύλου και περίπου το 20% από άτομα του ίδιου φύλου. Πιο συγκεκριμένα, οι ερευνητές κατέγραψαν ότι το 22,6% μαθητών, μαθητριών υποστήριξε ότι κάποιος/α επιχείρησε να τους βγάλει τα ρούχα, ενώ στην ίδια πράξη το 15% ενεπλάκην ως θύτες. Σεξουαλικό άγγιγμα δέχθηκε παρά τη θέλησή του το 27,5% των μαθητών, ενώ την πρωτοβουλία αυτή «ομολόγησε» το 21,5% (Καθημερινή, 2006).

Όσον αφορά στην Αφρική, ελάχιστες έρευνες έχουν διενεργηθεί, όπου ερευνάται η σεξουαλική παρενόχληση εντός ακαδημαϊκών συνόλων. Εντούτοις έρευνα της Simelane (2001), η οποία πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Φόρουμ για τις Γυναίκες Εκπαιδευτικούς της Αφρικής, σ' ένα αρκετά σημαντικό πανεπιστήμιο της Νότιας Αφρικής κατέληξε στο συμπέρασμα πως «όλες οι μορφές σεξουαλικής

παρενόχλησης που ανέφεραν οι συμμετέχοντες ήταν διαδομένες στην πανεπιστημιούπολη» (όπως αναφέρεται στο Sigal, 2006).

Στην Ελλάδα, οι έρευνες περί σεξουαλικής παρενόχλησης είναι ελάχιστες και όσες έχουν πραγματοποιηθεί, εστιάζονται κυρίως στην επιδημιολογία του φαινομένου, είτε πρόκειται για εργασιακό χώρο είτε για ακαδημαϊκό πλαίσιο (Αρτινοπούλου & Παπαθεοδώρου, 2004; Πενταράκη κα., υπό δημοσίευση). Οι έρευνες αυτές επικεντρώνονται ελάχιστα στις στάσεις και στις αντιλήψεις των φοιτητών και φοιτητριών γύρω από το φαινόμενο, πράγμα που επιχειρείται στην παρούσα μελέτη.

Υπάρχουν αρκετές αντιλήψεις γύρω από τη σεξουαλική παρενόχληση, με αποτέλεσμα να επικρατεί μία σύγχυση για το τι τελικά αποτελεί η συμπεριφορά της σεξουαλικής παρενόχλησης και τι εν τέλει θα ήταν χρήσιμο να εξεταστεί από τους ερευνητές. Πολλοί κοινωνικοί επιστήμονες θεωρούν ότι η ενημέρωση γύρω από το φαινόμενο δεν είναι αρκετή και χρήζει ανάγκης να αυξηθεί η συνειδητοποίηση και η ευαισθησία υπαλλήλων, είτε εργασιακού, είτε ακαδημαϊκού πλαισίου. Εντούτοις, κάποιον άλλο υποστηρίζουν ότι η συνειδητοποίηση δεν είναι αρκετή, και ότι οι υπάλληλοι πρέπει να έχουν διδαχθεί ώστε να αποφύγουν την έλλειψη επικοινωνίας και τις στάσεις που μπορούν να συμβάλουν στη δημιουργία της συμπεριφοράς (Sprague, 2009).

Σημαντικά ερευνητικά δεδομένα έδωσε η εργασία που πραγματοποιήθηκε από τους Reilly, Lott και Gallogly (1986). Οι ερευνητές, χρησιμοποιώντας την Κλίμακα Ανοχής στη Σεξουαλική Παρενόχληση κατέληξαν στο συμπέρασμα, ότι οι νεαρότεροι φοιτητές και φοιτήτριες ήταν περισσότερο ανεκτικοί και ανεκτικές σε συμπεριφορές σεξουαλικής παρενόχλησης απ' ότι μεγαλύτερα άτομα ηλικιακά. Όσον αφορά στις αντιδράσεις των φοιτητών και φοιτητριών σε βιώματα σεξουαλικής παρενόχλησης, οι

έρευνες έδειξαν ότι η συνηθέστερη αντίδρασή τους, ήταν να αποφεύγουν συναντήσεις με τον καθηγητή/καθηγήτρια ή να αποφεύγουν το δράστη, όταν εκείνος ήταν κάποιος συμφοιτητής/συμφοιτήτρια. Σε περίπτωση αναφοράς του συμβάντος, τα θύματα επέλεξαν να το εξομολογηθούν σε φίλους, συμβούλους ή προέδρους του τμήματος. Χρειάζεται όμως να τονιστεί ότι στη πλειονότητά τους, τα συμβάντα σεξουαλικής παρενόχλησης δεν αναφέρονταν, παρά μόνο κάποιες μορφές του φαινομένου ορισμένης σοβαρότητας (Adams, Kottke, & Padgitt, 1983; Metha & Nigg, 1982).

Υπάρχουν έρευνες, οι οποίες αποκαλύπτουν ότι ποσοστό της τάξης του 11% με 30% των φοιτητριών έχουν δεχτεί σεξουαλική παρενόχληση από τους καθηγητές τους (Dziech & Weiner, 1990; Paludi & Paludi, 1997), ενώ το 68% έχει υποστεί κάποια μορφή σεξουαλικής παρενόχλησης από συμφοιτητές τους (Ivy & Hamlet, 1996). Κάποιες έρευνες έχουν δείξει ότι και οι φοιτητές βίωσαν σεξουαλική παρενόχληση, τα περιστατικά όμως σεξουαλικής παρενόχλησης εναντίον τους είναι πολύ λιγότερα και οι φοιτητές-θύματα δήλωναν λιγότερο επηρεασμένοι, ενοχλημένοι και προσβεβλημένοι από αυτά, συγκριτικά με τις φοιτήτριες-θύματα (Dziech & Weiner, 1990; Ivy & Hamlet, 1996; Paludi & Paludi, 1997; Stepp, 2001).

Έχει παρατηρηθεί, επίσης, ότι στον ακαδημαϊκό χώρο η σεξουαλική παρενόχληση ευδοκimei όταν στο πανεπιστημιακό σύνολο συνυπάρχουν άνδρες, οι οποίοι είναι κυρίαρχοι και γυναίκες προσκολλημένες σε παραδοσιακές στάσεις, όπου επιπλέον υπάρχει συχνή αλληλεπίδραση μεταξύ ανδρών-γυναικών και οι κανόνες περί σεξουαλικής παρενόχλησης δεν είναι ρητοί και αυτονόητοι (Gruber, 1998; Hesson-McInnis & Fitzgerald, 1997; O'Connell & Korabik, 2000). Το φαινόμενο εμφανίζεται με λιγότερη συχνότητα σε ακαδημαϊκά ιδρύματα που υποστηρίζουν την επαγγελματική

εξέλιξη των γυναικών, σέβονται περισσότερο τους φοιτητές και φοιτήτριες και στα οποία η παρουσία των γυναικών είναι εμφανής και υπερέχει της ανδρικής αναλογίας (Mandell, Bond, & Mulvey, 1996).

Στο Πρόγραμμα Δράσης της Παγκόσμιας Διάσκεψης του Ο.Η.Ε. για τις Γυναίκες, που έγινε στο Πεκίνο το 1995 κρίθηκε αναγκαία και εντός ακαδημαϊκού πλαισίου η θέσπιση ειδικής νομοθεσίας για την προστασία των φοιτητών και φοιτητριών. Μια νομοθεσία ανάλογη της θεσμικής κατάστασης των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων των περισσότερων χωρών, η οποία θα βασίζεται στην Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου όπου αναφέρεται ρητά, ότι η σεξουαλική παρενόχληση και στον εργασιακό και ακαδημαϊκό χώρο αποτελεί μία μορφή βίας έναντι των γυναικών. Πρόκειται για μία εμφανή διάκριση εφόσον αποτελεί σαφές εμπόδιο στην επαγγελματική ή εκπαιδευτική τους σταδιοδρομία (ΟΗΕ, 1995, άρθρο 117).

Παράμετροι Εκδήλωσης Σεξουαλικής Παρενόχλησης

Στάσεις προς τη Σεξουαλική Παρενόχληση, Φύλο και Ηλικία. Οι αντιλήψεις περί σεξουαλικής παρενόχλησης ποικίλουν ευρέως. Συχνά διαπιστώνεται στο βάθος των ερευνών ότι υπάρχει μία ασάφεια ανάμεσα σε αυτό που αποτελεί παρενόχληση και στο τι ακριβώς μπορεί να θεωρηθεί αβλαβής συμπεριφορά (Osborne, 2007). Σύμφωνα με έρευνες έχει διαπιστωθεί πώς υπάρχουν διαφορές μεταξύ των δύο φύλων όσον αφορά στις στάσεις τους για σεξουαλική παρενόχληση (McCabe & Hardman, 2005), καθώς οι άνδρες εμφανίζονται να είναι πιο ανεκτικοί απ' ό,τι οι γυναίκες (Foulis & McCabe, 1997; Mazer & Percival, 1989; Russell & Trigg, 2004). Σύμφωνα με τους Baker, Terpstra και Larntz (1990), τα σεξουαλικά 'ανοίγματα' κολακεύουν τέσσερις φορές περισσότερο τους

άνδρες από τις γυναίκες, όπως επίσης οι άνδρες προσβάλλονταν τέσσερις φορές πιο εύκολα συγκριτικά με τις γυναίκες. Επίσης οι γυναίκες έχουν δηλώσει πως θα ανέφεραν ή θα δημοσιοποιούσαν ανάλογες συμπεριφορές σεξουαλικής παρενόχλησης αν τους συνέβαινε.

Όσον αφορά στους παράγοντες που επηρεάζουν τις αντιλήψεις περί σεξουαλικής παρενόχλησης, έρευνες έχουν δείξει ότι η σοβαρότητα του περιστατικού επηρεάζει την αντίληψη περί σεξουαλικής παρενόχλησης. Σοβαρότερες μορφές σεξουαλικής παρενόχλησης (π.χ. σεξουαλική εύνοια με σκοπό βελτίωση βαθμού) γίνονται αντιληπτές ευκολότερα ως σεξουαλική παρενόχληση συγκριτικά με λιγότερο σοβαρότερες μορφές (π.χ., θετικά σχόλια για τη φυσική εμφάνιση κάποιου, πειράγματα, σεξουαλικά αστεία) (Ellis, Barak, & Pinto, 1991). Ακόμη και η καταλληλότητα ή μη της τιμωρίας εξαρτάται από την αντίληψη του ατόμου για τη σοβαρότητα ή μη του περιστατικού (Cummings & Armenta, 2002).

Οι αντιλήψεις μεταξύ ανδρών και γυναικών διαφέρουν ως προς το τι είναι η σεξουαλική παρενόχληση (Padgitt & Padgitt, 1986; Powell, 1986). Οι γυναίκες αντιλαμβάνονται συχνότερα ορισμένες συμπεριφορές ως σεξουαλική παρενόχληση απ' ό,τι οι άνδρες (Cleveland & Kerst, 1993; Burgess & Borgida, 1997; Jones & Remland, 1992; Mazer & Percival, 1989; O'Hare & O'Donohue, 1998). Έχει βρεθεί δηλαδή, ότι οι γυναίκες επανομαζούν δυνητικές συμπεριφορές σεξουαλικής παρενόχλησης ως ακατάλληλες ή ως αυτούσια σεξουαλική παρενόχληση (Fitzgerald & Ormerod, 1991; Gutek, Morasch, & Cohen, 1983; Johnson, Stockdale, & Saal, 1991; Popovich, Gehlauf, Jolton, Somers, & Godinho, 1992; Workman & Johnson, 1991). Οι Gutek και O'Connor (1995) εξετάζοντας τη βιβλιογραφία αναφορικά στις διαφορετικές αντιλήψεις μεταξύ

ανδρών και γυναικών περί σεξουαλικής παρενόχλησης, κατέληξαν στο συμπέρασμα, ότι οι γυναίκες είναι γενικά πιο φιλελεύθερες, πιο 'ανοιχτές' στους ορισμούς που δίνουν στη σεξουαλική παρενόχληση (όπως αναφέρεται στο Cummings & Armenta, 2002).

Έρευνα της Carr και των συνεργατών της (2000), βρήκε σημαντικές διαφορές των αντιλήψεων του πανεπιστημιακού προσωπικού μεταξύ των δύο φύλων ως προς τη σεξουαλική παρενόχληση σε σχολή ιατρικής. Οι καθηγήτριες της σχολής αντιλαμβάνονταν εντονότερα τη διάκριση φύλου στο ακαδημαϊκό σύνολο. Περίπου το 50% των καθηγητριών ανέφερε τέτοιου είδους εμπειρίες ενώ πολύ λίγοι άνδρες επιβεβαίωσαν την ύπαρξη παρόμοιων συμπεριφορών στην ακαδημαϊκή ιατρική. Ακόμη, ένα μικρό μέρος του γυναικείου προσωπικού αισθάνθηκε ότι το φύλο τους, τις διευκόλυνε στην επαγγελματική άνοδο, ένα φυλετικό πλεονέκτημα, το οποίο δεν έγινε αντιληπτό από τους καθηγητές. Στην ίδια έρευνα, διαφορές επίσης παρατηρήθηκαν και μεταξύ εθνικών και φυλετικών ομάδων. Οι λευκές γυναίκες ανέφεραν περιστατικά σεξουαλικής παρενόχλησης συχνότερα από ότι οι μαύρες. Σύμφωνα με τους ερευνητές δεν έγινε ξεκάθαρο, εάν οι λευκές γυναίκες βιώνουν συχνότερα συμπεριφορές σεξουαλικής παρενόχλησης απ' ότι άλλες γυναίκες ή απλά συμβαίνει να είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένες στη σεξουαλική παρενόχληση. Γυναίκες εθνικών μειονοτήτων, εκτιμήθηκε από τους ερευνητές, ότι δυσκολεύονται να προσδιορίσουν κατά πόσο μία επιθετική, παρενοχλητική και οξυδερκής συμπεριφορά βασίζεται στο φύλο ή στην εθνικότητα. Οι ερευνητές κατέληξαν πως παρά την αύξηση των γυναικών σε θέσεις προσωπικού στο ακαδημαϊκό πλαίσιο, οι εμπειρίες περί φυλετικών διακρίσεων και σεξουαλικής παρενόχλησης παραμένουν (Carr et al. 2000).

Η ηλικία φαίνεται να αποτελεί έναν ακόμη σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης των στάσεων προς τη σεξουαλική παρενόχληση, αν και οι επιδράσεις δείχνουν να είναι διαφορετικές ανάμεσα στα δύο φύλα. Οι νεώτερες γυναίκες εμφανίστηκαν ελάχιστα ανεκτικές σε συμπεριφορές σεξουαλικής παρενόχλησης, ενώ αντίθετα νεώτεροι άνδρες δήλωσαν ανεκτικότεροι στη συμπεριφορά (Ford & Donis, 1996). Επίσης, μαθητές και μαθήτριες λυκείου βρέθηκαν να ανέχονται περισσότερο παρόμοιες συμπεριφορές συγκριτικά με φοιτητές/φοιτήτριες και ενήλικους εργαζόμενους/εργαζόμενες (Foulis & McCabe, 1997). Σύμφωνα με τους ερευνητές, το εύρημα αυτό θεωρείται θετικό, καθώς αυξάνουν οι πιθανότητες φοιτητές/φοιτήτριες που δέχονται τέτοιες συμπεριφορές να μη σιωπήσουν και να αναφέρουν τα περιστατικά σε αρμόδιους φορείς.

Σεξουαλική Παρενόχληση και η Δύναμη της Εξουσίας. «Η δύναμη της εξουσίας είναι το κλειδί στη σεξουαλική παρενόχληση» (Cleveland & Kerst, 1993, σελ. 50). Ο ρόλος της δύναμης και της κυριαρχίας θεωρούνται εδώ και χρόνια σημαντικά επεξηγηματικά στοιχεία για την ερμηνεία της σεξουαλικής παρενόχλησης ως συμπεριφορά. Οποιαδήποτε σεξουαλική σχέση δεν μπορεί να διαχωριστεί από την εξουσία (Hollway & Jefferson, 1996). Οι Kerfoot & Knights (1994), αναφερομένοι στη θεωρία του Foucault, ισχυρίστηκαν ότι η εξουσία δε είναι μονής κατεύθυνσης και ούτε απορρέει από μόνο μία πηγή σε ένα συγκεκριμένο τύπο, κατευθύνοντας και περιορίζοντας τα άτομα. Η δύναμη αφορά τόσο την υποκειμενικότητα όσο και την αυτοσυνείδηση του ατόμου, η οποία και συνθέτεται από την άσκηση της εξουσίας. Τα δύο φύλα μέσω ανταγωνιστικών ομιλιών μπορούν να βρουν τη θέση τους, τις αντιλήψεις που συνθέτουν την προσωπική τους ταυτότητα, το φύλο και τη σεξουαλική δραστηριότητα (όπως αναφέρεται στο Wilson, 2000).

Η Wilson (2000), σε έρευνά της, η οποία εξέτασε την υποκειμενική εμπειρία ατόμων στη σεξουαλική παρενόχληση, σημείωσε ότι μέσω της θεωρίας της δύναμης, γίνεται αντιληπτή η αιτιολογία μη αναφοράς περιστατικών σεξουαλικής παρενόχλησης. Ουσιαστικά οι γυναίκες δεν αναφέρουν συγκεκριμένα περιστατικά ανάλογων συμπεριφορών, διότι θεωρούν τον εαυτό τους αδύναμο. Η ίδια η δομή της κοινωνίας προβλέπει τον άντρα να είναι κοινωνικά ισχυρός και τη γυναίκα να είναι συναινετική, σιωπηλή σε κάθε μορφή δύναμης και εξουσίας. Εξηγώντας τη σεξουαλική παρενόχληση με βάση την εξουσία, προφανώς θεωρείται ο λόγος, σύμφωνα με τον οποίο πολλά περιστατικά σεξουαλικής παρενόχλησης δεν έχουν δει το φως της δημοσιότητας, εκ μέρους των γυναικών, οι οποίες αποδέχονται το ρόλο, που τους έχει μεταδώσει η εκάστοτε κοινωνική δομή και οι κατασκευές που περικλείει (Wilson, 2000). Βέβαια στις αναπτυγμένες κοινωνίες επικρατεί μια βιολογικοποιημένη αντίληψη των δύο φύλων, σύμφωνα με την οποία οι στάσεις, οι συμπεριφορές, οι ηθικοί κώδικες και οι συγκεκριμένες ικανότητες είναι γενετικά προκαθορισμένα στοιχεία. Επομένως αμφότεροι γυναίκες και άνδρες περιορίζονται στο να αναλαμβάνουν καθήκοντα και στο να ασχολούνται με δραστηριότητες, που έχουν προβλεφθεί από την εκάστοτε κοινωνία (Bourgeois & Perkins, 2003).

Η έλλειψη δύναμης ή εξουσίας είναι εκείνη που τοποθετεί το άτομο σε θέση εκμετάλλευσης, στην προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ως θεμελιώδους δικαιώματος, στην προσβολή της σεξουαλικής αξιοπρέπειας και ελευθερίας επιλογής από εκείνον που κατέχει την εξουσία εναντίον αυτού που υστερεί. Η ίδια η σεξουαλική παρενόχληση, ως συμπεριφορά, θεωρείται επίδειξη δύναμης από την πλευρά του δράστη και όχι απλά μία 'ακατέργαστη' προσπάθεια σεξουαλικής παρενόχλησης. Οι

περισσότερες έρευνες περί σεξουαλικής παρενόχλησης έδειξαν ότι οι συνηθέστεροι δράστες είναι γένους αρσενικού. Όσον αφορά τη συχνότητα των περιστατικών, συμβαίνει οι δράστες να παρενοχλούν περισσότερες από μία γυναίκες ή την ίδια γυναίκα περισσότερες από μία φορά. (Wilson, 2000)

Στον ακαδημαϊκό χώρο η σεξουαλική παρενόχληση μπορεί να συμβεί από καθηγητές, συνεργάτες ή υφιστάμενους. Είναι γεγονός πως η θέση εξουσίας του 'επόπτη' του δίνει τη δυνατότητα να χρησιμοποιεί τη δύναμή του φτάνοντας ακόμη στο σημείο σεξουαλικής παρενόχλησης (Gutek, Nakamura, Gahart, Handschumacher, & Russell, 1980). Η συνηθέστερη εκδήλωση της είναι η παρενόχληση από 'επόπτη'. Για να στηριχτεί όμως η εξουσία ως ερμηνεία της σεξουαλικής παρενόχλησης χρειάζεται να προσδιοριστεί η φύση, το επίπεδο ή η πηγή της εξουσίας τη δεδομένη στιγμή που συμβαίνει μία τέτοιου είδους συμπεριφορά. Η σεξουαλική παρενόχληση είναι ένα σύνθετο πρόβλημα. Επομένως μία μόνο ερμηνεία, που βασίζεται μόνο σε δύναμη εξουσίας, αν και πολύπλευρη, θεωρείται ανεπαρκής (Cleveland & Kerst, 1993).

Όργανα Αξιολόγησης του Φαινομένου της Σεξουαλικής Παρενόχλησης

Τα εργαλεία μέτρησης που χρησιμοποιούνται στη διερεύνηση του θέματος της σεξουαλικής παρενόχλησης διαφέρουν ανάλογα με την υπό εξέταση μεταβλητή. Ήδη από το 1982 αναπτύχθηκε ο Κατάλογος Ανοχής στη Σεξουαλική Παρενόχληση (Tolerance Sexual Harassment Inventory; Lott, Reilly, & Howard, 1982) που αποτελείται από 10 αναφορές σε πεποιθήσεις για σεξουαλικά πειράγματα, σεξουαλικούς εκφοβισμούς και σε υποτιθέμενες προαγωγές με σεξουαλικό αντίτιμο. Οι απαντήσεις δίνονταν σε 7-βάθμια κλίμακα αναλόγως πόσο συμφωνεί ή διαφωνεί κάποια/κάποιος με

κάθε θέμα (Reily, Lott, Caldwell, & DeLuca, 1992). Τα υψηλά σκορ δηλώνουν μεγάλη ανοχή στη σεξουαλική παρενόχληση.

Η Κλίμακα Στάσεων προς τη Σεξουαλική Παρενόχληση (Sexual Harassment Attitude Scale; Mazer & Percival, 1989), είναι ακόμη ένα εργαλείο αξιολόγησης της ανοχής στη σεξουαλική παρενόχληση σε 5-βαθμη κλίμακα από 1 ('διαφωνώ απόλυτα') μέχρι 5 ('συμφωνώ απόλυτα'). Και στο συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο τα υψηλά σκορ δηλώνουν αυξημένη ανοχή στο φαινόμενο και ανάλογα τα χαμηλά σκορ ελάχιστη ανέχεια σε συμβάντα σεξουαλικής παρενόχλησης (Russel & Trigg, 2004).

Το Ερωτηματολόγιο Εμπειριών στη Σεξουαλική Παρενόχληση (Sexual Experiences Questionnaire; Fitzgerald, Gelfand, & Drasgow, 1995) είναι ένα αυτοαναφερόμενο όργανο αξιολόγησης που αποτελείται από 20 θέματα. Οι απαντήσεις δίνονται σε 5-βάθμια κλίμακα, όπου το 1 σημαίνει 'ποτέ' και το 5 'τις περισσότερες φορές' δηλώνοντας με αυτό τον τρόπο τη συχνότητα της εκάστοτε εμπειρίας (Schneider, Baker, & Stermac, 2002).

Επίσης η Κλίμακα Ροπής προς τη Σεξουαλική Παρενόχληση (Likelihood of Sexual Harassment; Pryor, 1987) αποτελείται από υποθετικά σενάρια όπου οι άνδρες κατέχουν θέσεις ισχύος και έχουν την ευκαιρία να επωφεληθούν σεξουαλικά μία γυναίκα που κατέχει υποδεέστερη θέση. Οι ερωτώμενοι καλούνται να πάρουν τη θέση του άνδρα στο σενάριο και να εκτιμήσουν πόσο πιθανό είναι για τους ίδιους να εμπλακούν σε τέτοιου είδους ιδιαίτερες συμπεριφορές, ορισμένες εξ αυτών αποτελούν σεξουαλική παρενόχληση, π.χ. 'δώσε μου... για να πάρεις' (Siebler, Sabelus, & Bohner, 2008).

Γενικά η σεξουαλική παρενόχληση είναι ένας δύσκολος όρος τόσο για να οριστεί όσο και για να μετρηθεί. Αρκεί να αναφερθεί πως συμβαίνει συχνά, οι ίδιες γυναίκες που

αναφέρουν ότι έχουν εμπειρίες ανεπιθύμητων σεξουαλικά παρενοχλητικών συμπεριφορών, αποφεύγουν να την κατονομάζουν ως σεξουαλική παρενόχληση. Υπάρχει δηλαδή, μία σαφής δυσκολία καταγραφής στα ερωτηματολόγια μεταξύ αντικειμενικού και υποκειμενικού βιώματος, ως προς τον καθορισμό μίας συμπεριφοράς ως σεξουαλική παρενόχληση. (Chroni & Fasting, in press)

Θεωρία Σχεδιασμένης Συμπεριφοράς

Η μελέτη της ανθρώπινης συμπεριφοράς οδήγησε στην ανάπτυξη μοντέλων που εκφράζονται μέσω των κοινωνικογνωστικών θεωριών (Ψούνη, 2009). Οι θεωρίες αυτές είναι ευρύτητα διαδεδομένες στην επιστημονική έρευνα, για τη μελέτη κυρίως ανθυγιεινών συμπεριφορών. Η Θεωρία Αιτιολογημένης Συμπεριφοράς (Ajzen, 1985), η Θεωρία Σχεδιασμένης Συμπεριφοράς (Ajzen, & Madden, 1986; Ajzen, 1988; 1991), καθώς και η Κοινωνική Γνωστική Θεωρία (Bandura, 1977) είναι ορισμένες από αυτές. Τα μοντέλα αυτά βοηθούν στην κατανόηση παραγόντων που καθορίζουν την συμπεριφορά, όπως και παραγόντων που συμβάλλουν στην αλλαγή της συμπεριφοράς. Ακόμη, οι παραπάνω θεωρίες είναι ικανές να προσδιορίσουν και τους σημαντικούς στόχους στους οποίους στηρίζεται η επερχόμενη αλλαγή στη συμπεριφορά (Νάτσης, Θεοδώρου, Κοκαρίδας, Χατζηγεωργιάδης, & Θεοδωράκης 2004).

Το έρωτημα που συχνά τίθεται είναι: «...γιατί κάποια άτομα ακολουθούν μια συμπεριφορά ενώ κάποια άλλα ακολουθούν μία άλλη»; (Κοσμίδου, 2007). Εστιάζοντας στη Θεωρία της Σχεδιασμένης Συμπεριφοράς, η οποία και χρησιμοποιήθηκε στην προκείμενη έρευνα, η απάντηση είναι ότι τα άτομα συμπεριφέρονται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο ανάλογα με τις στάσεις τους προς τη συμπεριφορά αυτή, με την κοινωνική

πίεση που δέχονται από σημαντικά άλλα πρόσωπα για το θέμα αυτό και κυρίως την πρόθεσή τους να εκδηλώσουν ή όχι αυτή τη συμπεριφορά. Ταυτόχρονα όμως, η συμπεριφορά τους εξαρτάται από τον έλεγχο που ασκούν πάνω στη συγκεκριμένη συμπεριφορά (Ajzen, 1988, Ajzen & Madden, 1986). Πιο συγκεκριμένα, ο όρος στάσεις αφορά το βαθμό θετικής ή αρνητικής αντιμετώπισης από τα άτομα ψυχολογικών θεμάτων, όπως σύμβολα, ιδέες, θεσμοί κ.α. Μια στάση δύναται να συνδεθεί με ανάλογη συμπεριφορά. Όμως, αυτό δε σημαίνει απόλυτα, ότι οι σχέσεις μεταξύ στάσεων και συμπεριφοράς είναι πάντοτε σαφείς (Θεοδωράκης, Δογάνης, Γούδας, & Τσαρτσάμπακης, 1992). Είναι πολύ πιθανό μία θετική στάση να συνεπάγεται ταυτόχρονα και μία θετική συμπεριφορά (Παπαϊωάννου, Θεοδωράκης, & Γούδας, 2003). Γεγονός είναι, ότι σύμφωνα με τη θεωρία, αυτό που προηγείται της συμπεριφοράς είναι η πρόθεση του ατόμου να εκδηλώσει τη συμπεριφορά (Κάμτσιος, 2006). Συμπερασματικά, η Θεωρία της Σχεδιασμένης Συμπεριφοράς προτείνει, ότι το άτομο τείνει να υιοθετήσει μία συμπεριφορά όταν την αξιολογεί θετικά, πιστεύει ότι σημαντικοί άλλοι για αυτόν θα εγκρίνουν τη συμπεριφορά του και όταν αντιλαμβάνεται ότι η συγκεκριμένη συμπεριφορά βρίσκεται κάτω από τον έλεγχό του (Νάτσης κα., 2004).

Βιβλιογραφικά, για την ερμηνεία ριψοκίνδυνων συμπεριφορών (π.χ. σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα) έχει χρησιμοποιηθεί η θεωρία της Αιτιολογημένης Δράσης (Ajzen & Fishbein, 1980; Fishbein & Middlestadt, 1989) και η επέκτασή της, δηλαδή η θεωρία της Σχεδιασμένης Συμπεριφοράς (Ajzen, 1985; 1991). Οι έρευνες έδειξαν ότι οι παραπάνω θεωρήσεις μπορούν να συμβάλλουν αποτελεσματικά στην αλλαγή στάσεων προς ριψοκίνδυνες συμπεριφορές, όπως για παράδειγμα είναι η χρήση προφυλακτικών

προς αποφυγή σεξουαλικά μεταδιδόμενων (Albarracin, Johnson, Fishbein, & Muellerleile, 2001; Hutchinson, Jemmott, Jemmott, Braverman, & Fong, 2003).

Σε έρευνα των Hogben, Lawrence, Hennessy και Eldridge (2003), εφαρμόστηκε το μοντέλο της θεωρίας της Σχεδιασμένης Συμπεριφοράς σε φυλακισμένες γυναίκες. Απώτερος σκοπός ήταν η μείωση ρισοκίνδυνων συμπεριφορών (σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα). Από τα δεδομένα προέκυψε ότι οι γυναίκες ήταν δεκτικές στη χρήση προφυλακτικού σε περίπτωση σεξουαλικής εμπλοκής, μελλοντικά, με το αντίθετο φύλο. Το αποτέλεσμα της παρέμβασης ήταν ότι οι συγκεκριμένες γυναίκες έγιναν δεκτικές σε μια παρέμβαση μείωσης παρακινδυνευμένων συμπεριφορών που εστιάζει στις δεξιότητες διαπραγμάτευσης της σωστής χρήσης από τους άνδρες συντρόφους τους. Επέκταση της θεωρίας της σχεδιασμένης συμπεριφοράς δοκιμάστηκε σε έρευνα των Hutchinson & Wood (2007), προκειμένου να επεξηγηθεί η επιρροή των γονέων στη συμπεριφορά των εφήβων και να περιγραφεί η εφαρμογή του σε ρισοκίνδυνες σεξουαλικά συμπεριφορές εφήβων. Πιο συγκεκριμένα η έρευνα των Hutchinson, Jemmott, Jemmott, Braverman και Fong (2003) χρησιμοποιώντας τη θεωρία της αιτιολογημένης δράσης και της σχεδιασμένης συμπεριφοράς, κατέληξε πως υπάρχουν πολλαπλά δυναμικά, τα οποία μπορούν να στοχεύουν σε προγράμματα παρέμβασης για την παρεμπόδιση σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων. Με αυτό τον τρόπο μπορούν να τεθούν και σημαντικές βάσεις για τη δημιουργία ανασταλτικών προγραμμάτων παρέμβασης στην οικογένεια.

Ακόμη η θεωρία της σχεδιασμένης συμπεριφοράς έχει χρησιμοποιηθεί για την πρόβλεψη συμπεριφορών σχετιζόμενων με υγιεινές ή ανθυγιεινές συμπεριφορές (Theodorakis, Papaioannou, & Karastogianidou, 2004). Οι ερευνητές κατέληξαν σε μία

σημαντική σχέση μεταξύ στάσεων και συμπεριφοράς. Επίσης η ίδια θεωρία χρησιμοποιήθηκε στην εξήγηση και πρόβλεψη ανθυγιεινών συμπεριφορών, όπως για παράδειγμα η χρήση φαρμάκων, η κατανάλωση αλκοόλ και συμπεριφορές καπνίσματος (Dodge, Ford, & Perko, 2003). Πρόσφατη έρευνα (Ψούνη, 2004), μέσω της θεωρίας της σχεδιασμένης συμπεριφοράς, εξέτασε την πρόθεση αθλητών και προπονητών για χρήση αναβολικών, η οποία και βρέθηκε αρνητική.

Συνοψίζοντας την ανασκόπηση των θεωριών και ερευνών για τη σεξουαλική παρενόχληση, αναδεικνύεται ένα σύνθετο φαινόμενο σε αρκετές εκφάνσεις της καθημερινότητας, όπου η αποσιωπημένη οπτική υπό την οποία αντιμετωπίζεται, δημιουργεί συγχύσεις και εντάσεις. Οι συνέπειες ενδεχόμενης εμπειρίας σεξουαλικής παρενόχλησης, ξεκάθαρα δυσχεραίνουν την καθημερινότητα του ατόμου που τη βιώνει, με αποτέλεσμα τη ψυχολογική και σωματική φθορά του. Ακόμη και αν οι θεσμοί και κανονισμοί σε αρκετές χώρες καταδικάζουν και τιμωρούν τον/τη δράστη, ωστόσο δεν επαρκεί για την ολοκληρωτική εξάλειψή του φαινομένου. Ίσως να χρειάζεται μία βαθύτερη ανάλυση και έρευνα της ίδιας της συμπεριφοράς, υπό το πρίσμα στάσεων και αξιών των ατόμων που πιθανόν να αντιμετωπίσουν ανάλογες συμπεριφορές. Η θεωρία της σχεδιασμένης συμπεριφοράς θεωρήθηκε κατάλληλη για μία προχωρημένη εξέταση των στάσεων και αντιλήψεων ατόμων που ‘κινούνται’ σε χώρους που το φαινόμενο αναγνωρίζεται και συμβαίνει. Το ακαδημαϊκό πλαίσιο είναι χώρος αναπαραγωγής του φαινομένου, γι’ αυτό και επιλέχθηκε στην παρούσα έρευνα. Οι φοιτούντες στα πανεπιστήμια, θεωρήθηκε κατάλληλο δείγμα για μία, όσο το δυνατόν πληρέστερη καταγραφή αντιλήψεων και στάσεων, και πως αυτές διαφοροποιούνται ανάλογα με τη μορφή της σεξουαλικής παρενόχλησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Συμμετέχοντες

Στην έρευνα συμμετείχαν 296 άτομα που φοιτούσαν στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ο μέσος όρος ηλικίας των συμμετεχόντων ήταν τα 20,49 χρόνια ($SD = 3,96$). Το 36,8 % των συμμετεχόντων ήταν φοιτητές ($N = 109$) και το 63,2% ήταν φοιτήτριες ($N = 187$). Το 46,6% των συμμετεχόντων ήταν φοιτητές και φοιτήτριες στο γνωστικό πεδίο της φυσικής αγωγής και αθλητισμού ($N = 138$) και το 53,4% ήταν φοιτητές και φοιτήτριες δημοτικής εκπαίδευσης ($N = 158$). Συμπεριλαμβανομένων και των δύο γνωστικών πεδίων, το 52,7% ($N = 156$) φοιτούσε στο πρώτο έτος και το 47,3% ($N = 140$) στο τέταρτο έτος.

Όργανα Αξιολόγησης

Χρησιμοποιήθηκαν τρία ερωτηματολόγια με σκοπό να διερευνηθούν οι ερευνητικές υποθέσεις της παρούσας έρευνας, τα οποία και παρουσιάζονται στο Παράρτημα Β. Η Κλίμακα Σχεδιασμένης Συμπεριφοράς (Ajzen, 1985, 2002), που χρησιμοποιήθηκε ήταν προσαρμοσμένη σε ελληνικό πληθυσμό από το Θεοδωράκη (1992, 1994). Στην παρούσα έρευνα οι μεταβλητές που διερευνήθηκαν ήταν οι στάσεις, η πρόθεση, το κοινωνικό πρότυπο και ο αντιλαμβανόμενος έλεγχος προς τα τρία σενάρια.

Πιο συγκεκριμένα, αξιολογήθηκαν σε τρεις συμπεριφορές σεξουαλικής παρενόχλησης: (α) *σεξουαλική παρενόχληση εκφραζόμενη με πράξεις*, (β) *σεξουαλική*

παρενόχληση εκφραζόμενη με λόγια και (γ) σεξουαλική παρενόχληση βασιζόμενη στις διαφορές φύλου. Οι συμπεριφορές αυτές επιλέχθηκαν ως οι πιο συχνά εμφανιζόμενες συμπεριφορές, κατά την υπάρχουσα βιβλιογραφία και δόθηκαν περιγραφικά, χωρίς πουθενά να αναφερθεί ο όρος ‘σεξουαλική παρενόχληση’, μέσω των παρακάτω σεναρίων:

1. Κάποιοι φοιτητές απευθυνόμενοι προς συμφοιτήτριες κάνουν συστηματικά σχόλια με έντονο σεξουαλικό περιεχόμενο, ενώ αυτό είναι ξεκάθαρα ανεπιθύμητο από εκείνες. Κάποιοι τα σχόλια αυτά τα βρίσκουν αστεία, άλλοι απολύτως φυσιολογικά, κάποιοι άλλοι υποτιμητικά, ενώ άλλοι μη κοινωνικά αποδεκτά. Εσύ πώς το βλέπεις;
2. Ορισμένοι φοιτητές σε κάποιες συνενυρέσεις τους με συμφοιτήτριες τις αγκαλιάζουν, σκάνε ένα φιλί ή ρίχνουν ένα φευγαλέο τσίμπημα στο σώμα τους, ενώ αυτό είναι ξεκάθαρα ανεπιθύμητο από εκείνες. Κάποιοι τις κινήσεις αυτές τις βρίσκουν αστείες, άλλοι απολύτως φυσιολογικές, κάποιοι άλλοι υποτιμητικές, ενώ άλλοι μη κοινωνικά αποδεκτές. Εσύ πώς τις βλέπεις;
3. Ορισμένοι φοιτητές απευθυνόμενοι προς συμφοιτήτριες τις περιγελούν είτε γιατί είναι γυναίκες ή/και για την απόδοση τους σε διάφορα πεδία (π.χ., σπουδές, άθλημα, τέχνη, τεχνολογία, κα.). Κάποιοι τα σχόλια αυτά τα βρίσκουν αστεία, άλλοι απολύτως φυσιολογικά, κάποιοι άλλοι υποτιμητικά, ενώ άλλοι μη κοινωνικά αποδεκτά. Εσύ πώς το βλέπεις;

Σε κάθε σενάριο, ξεχωριστά, αξιολογήθηκε η στάση τους προς τη συγκεκριμένη συμπεριφορά (δηλ., καλό ή κακό, έξυπνο ή ανόητο, ηθικό ή ανήθικο, όμορφο ή άσχημο, ευχάριστο ή δυσάρεστο), η πρόθεση τους να υπερασπιστούν τη φοιτήτρια-θύμα, ο

έλεγχος που αντιλαμβάνονταν ότι έχουν στη συμπεριφορά υπεράσπισης της φοιτήτριας, καθώς και τα κοινωνικά πρότυπα που έχουν όσον αφορά την υπεράσπιση ή μη-υπεράσπιση της φοιτήτριας-θύμα. Επιπρόσθετα, οι φοιτήτριες μόνον κλήθηκαν να απαντήσουν στην ερώτηση: «Σε σ' ένα έχει συμβεί;»

Υψηλότερα σκορ στις στάσεις δήλωναν μη-αρνητική στάση προς τη σεξουαλική παρενόχληση, δηλαδή ανοχή στο φαινόμενο. Όσον αφορά στην πρόθεση για υπεράσπιση της φοιτήτριας, υψηλότερα σκορ απαντήσεων έδειχναν εντονότερη πρόθεση των συμμετεχόντων να υπερασπιστούν το θύμα. Ακόμη, ως προς τον αντιλαμβανόμενο έλεγχο, φοιτητές και φοιτήτριες με υψηλότερα σκορ θεωρούσαν ότι η υπεράσπιση της φοιτήτριας ήταν μία ενέργεια ελεγχόμενη από τους ίδιους. Τέλος, ως προς τα κοινωνικά πρότυπα, άτομα με υψηλότερα σκορ απαντήσεων δήλωναν ότι επηρεάζονταν περισσότερο από τη γνώμη «σημαντικών άλλων» στο να υπερασπιστούν τη φοιτήτρια-θύμα της σεξουαλικής παρενόχλησης.

Η Κλίμακα Στάσεων προς τη Σεξουαλική Παρενόχληση (Mazer & Percival, 1989) με 19 θέματα χρησιμοποιήθηκε για να αξιολογήσει τις στάσεις των συμμετεχόντων προς τη σεξουαλική παρενόχληση και πιο συγκεκριμένα την ανοχή των ατόμων προς τη συμπεριφορά. Οι απαντήσεις δόθηκαν σε 5-βάθμια κλίμακα Likert της μορφής 'συμφωνώ απόλυτα', 'συμφωνώ', 'ουδέτερο', 'διαφωνώ', 'διαφωνώ απόλυτα'.

Τέλος, χρησιμοποιήθηκε η σύντομη ελληνική έκδοση της Κλίμακας Στάσεων προς την Ισότητα των Δυο Φύλων (Sex-Role Egalitarianism Scale BB; King & King, 1993; Pavlou, 2007; Pavlou & Vitsilaki, 2006). Το ερωτηματολόγιο αυτό με 25 ερωτήσεις αξιολογεί τη στάση ενός ατόμου προς παραδοσιακούς και μη-παραδοσιακούς ρόλους ανδρών και γυναικών στην εκπαίδευση, στην εργασία, στην οικογένεια, στις

κοινωνικές-σχέσεις και προσωπικές σχέσεις μεταξύ των δύο φύλων. Χρησιμοποιήθηκε 5-βάθμια κλίμακα Likert κλίμακα της μορφής ‘συμφωνώ απόλυτα’, ‘συμφωνώ’, ‘ουδέτερο’, ‘διαφωνώ’, ‘διαφωνώ απόλυτα’.

Το τεστ α του Cronbach (1951) χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να εξεταστεί η εσωτερική συνοχή των κλιμάκων. Όλες οι μεταβλητές παρουσίαζαν αποδεκτό βαθμό αξιοπιστίας, εκτός της μεταβλητής του υποκειμενικού προτύπου, ο οποίος παρουσίασε σχετικά χαμηλό δείκτη αξιοπιστίας (.52), μόνο στη μορφή σεξουαλικής παρενόχλησης εκφραζόμενη με λόγια. Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται οι συντελεστές αξιοπιστίας για τα ερωτηματολόγια της έρευνας.

Πίνακας 1. Συντελεστές αξιοπιστίας για τα ερωτηματολόγια της έρευνας

	<i>Cronbach's alpha</i>		
	<i>Σενάριο 1</i>	<i>Σενάριο 2</i>	<i>Σενάριο 3</i>
Σχεδιασμένη Συμπεριφορά			
<i>Στάσεις</i>	.85	.85	.86
<i>Πρόθεση</i>	.67	.81	.83
<i>Αντ. έλεγχος</i>	.52	.72	.71
<i>Κοινωνικό Πρότυπο</i>	.74	.85	.93
Ανοχή στη Σεξουαλική Παρενόχληση	.85		
Αντιλήψεις στην Ισότητα Φύλων	.93		

Ερευνητική Διαδικασία

Η παρούσα έρευνα είχε την έγκριση της Επιτροπής Βιοηθικής και Δεοντολογίας του ΤΕΦΑΑ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Ήταν ανώνυμη και οι φοιτητές και φοιτήτριες κλήθηκαν να συμμετάσχουν σε εθελοντική βάση (στο Παράρτημα Α παρουσιάζεται το Έντυπο Αποδοχής Συμμετοχής). Για λόγους προστασίας προσωπικών δεδομένων, τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζονται παρακάτω με τέτοιο τρόπο, ώστε να μη μπορεί ο αναγνώστης να αναγνωρίσει άτομα, τμήματα/σχολές και ΑΕΙ από όπου συλλέχθηκαν τα δεδομένα.

Με συνδυασμό τυχαίας-βολικής δειγματοληψίας, τα ερωτηματολόγια μοιράστηκαν από την ίδια την ερευνήτρια σε φοιτητές και φοιτήτριες τμημάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στους συμμετέχοντες τονίστηκε, ότι το ερωτηματολόγιο ήταν ανώνυμο και διαβεβαιώθηκαν για το απόρρητο των απαντήσεων τους, καθώς και ότι αυτές θα χρησιμοποιηθούν μόνο στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας. Στη συνέχεια, μοιράστηκαν τα ερωτηματολόγια από την ερευνήτρια, τα οποία και συμπληρώθηκαν παρουσία της, κατά τη διάρκεια διδακτικής ώρας. Πριν αρχίσουν τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων δόθηκαν προφορικώς οι αναγκαίες τυποποιημένες οδηγίες για τον τρόπο συμπλήρωσης των. Η ερευνήτρια ήταν στη διάθεση των φοιτητών και φοιτητριών για να απαντήσει τυχόν απορίες και ερωτήματα τους.

Ερευνητικές Υποθέσεις

Οι κύριες ερευνητικές υποθέσεις που διερευνήθηκαν ήταν:

1. Το φύλο, το γνωστικό πεδίο και το έτος φοίτησης είχαν επίδραση στην ανοχή των συμμετεχόντων προς το φαινόμενο της σεξουαλικής παρενόχλησης, όπως αυτή εξετάστηκε με την Κλίμακα Στάσεων προς τη Σεξουαλική Παρενόχληση.
2. Το φύλο, το γνωστικό πεδίο και το έτος φοίτησης είχαν επίδραση στις αντιλήψεις των συμμετεχόντων προς την ισότητα των δυο φύλων, όπως αυτές εξετάστηκαν με την Κλίμακα Στάσεων προς την Ισότητα των Δυο Φύλων.
3. Το φύλο, το γνωστικό πεδίο και το έτος φοίτησης είχαν επίδραση στις στάσεις, στο κοινωνικό πρότυπο, στον αντιλαμβανόμενο έλεγχο, και στην πρόθεση εκδήλωσης συμπεριφορών σεξουαλικής παρενόχλησης (εκφραζόμενη με λόγια, εκφραζόμενη με πράξεις, και βασιζόμενη στις διαφορές φύλου), όπως αυτά αξιολογήθηκαν με την Κλίμακα Σχεδιασμένης Συμπεριφοράς.
4. Οι αντιλήψεις των συμμετεχόντων για την ισότητα των δυο φύλων και η ανοχή τους προς τη σεξουαλική παρενόχληση σχετίζονταν με τις στάσεις τους, το κοινωνικό πρότυπο τον αντιλαμβανόμενο έλεγχο και την πρόθεση εκδήλωσης συμπεριφορών σεξουαλικής παρενόχλησης.

Στατιστικές Αναλύσεις

Για την επεξεργασία των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο SPSS v.15. Για την εξέταση της επίδρασης φύλου, γνωστικού πεδίου και έτους φοίτησης στις αντιλήψεις φοιτητών/φοιτητριών προς την ισότητα των δυο φύλων εκτελέστηκε τρίπλευρη (2 X 2 X 2) ανάλυση διακύμανσης. Οι ανεξάρτητες μεταβλητές ήταν το φύλο,

το γνωστικό πεδίο και το έτος φοίτησης, ενώ οι αντιλήψεις τους προς την ισότητα των δυο φύλων ήταν η εξαρτημένη μεταβλητή. Ανάλογη διαδικασία ακολουθήθηκε και για την εξέταση της επίδρασης του φύλου, του γνωστικού πεδίου και του έτους φοίτησης στις στάσεις ανοχής των φοιτητών και φοιτητριών προς τη σεξουαλική παρενόχληση.

Επίσης εκτελέστηκαν τρεις τρίπλευρες πολυμεταβλητές αναλύσεις διακύμανσης (three-way MANOVA) για να εξεταστούν οι επιδράσεις του φύλου, του γνωστικού πεδίου και του έτους φοίτησης στις στάσεις, στο κοινωνικό πρότυπο, στον αντιλαμβανόμενο έλεγχο και στην πρόθεση εκδήλωσης των τριών υπό διερεύνηση συμπεριφορών σεξουαλικής παρενόχλησης. Για κάθε σενάριο ξεχωριστά, χρησιμοποιήθηκαν ως ανεξάρτητες μεταβλητές το φύλο, το γνωστικό πεδίο και το έτος φοίτησης και ως εξαρτημένες οι στάσεις, η πρόθεση, ο αντιλαμβανόμενος έλεγχος και το κοινωνικό πρότυπο που καταγράφηκαν στο κάθε σενάριο.

Αναλύσεις συσχετίσεων (Pearson Correlation) πραγματοποιήθηκαν προκειμένου να εξεταστεί εάν οι αντιλήψεις των συμμετεχόντων προς την ισότητα των δυο φύλων και προς τη σεξουαλική παρενόχληση σχετίζονταν με τις μεταβλητές της Θεωρίας Σχεδιασμένης Συμπεριφοράς αναφορικά στις τρεις εξεταζόμενες συμπεριφορές σεξουαλικής παρενόχλησης. Ως επίπεδα σημαντικότητας ορίστηκαν τα $p < .05$ και $p < .01$.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

*Στάσεις Ανοχής στη Σεξουαλική Παρενόχληση,
Φύλο, Γνωστικό Πεδίο και Έτος Φοίτησης*

Διερευνώντας τις στάσεις ανεκτικότητας προς τη σεξουαλική παρενόχληση με την Κλίμακα Στάσεων προς τη Σεξουαλική Παρενόχληση (Mazer & Percival, 1989), η τρίπλευρη ανάλυση διακύμανσης (2 X 2 X 2) έδειξε στατιστικά σημαντική επίδραση για το φύλο ($p < .001$) και το γνωστικό πεδίο φοίτησης ($p < .05$). Για τη μεταβλητή του φύλου, οι μέσοι όροι έδειξαν ότι οι φοιτητές είχαν υψηλότερα σκορ ανοχής της σεξουαλικής παρενόχλησης από ότι οι φοιτήτριες. Αναφορικά στη μεταβλητή του γνωστικού πεδίου, οι φοιτητές και φοιτήτριες στο γνωστικό πεδίο της Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού είχαν υψηλότερα σκορ ανοχής από ότι οι φοιτητές και φοιτήτριες Δημοτικής Εκπαίδευσης. Σημαντική επίδραση για το έτος φοίτησης (πρωτοετείς, τεταρτο`ετείς) ($p = .82$) καθώς και αλληλεπίδραση μεταξύ φύλου, γνωστικού πεδίου και έτους φοίτησης ($p = .52$) δε βρέθηκαν. Στον Πίνακα 2 παρουσιάζονται οι μέσοι όροι και τα στατιστικά της ανάλυσης διακύμανσης.

Πίνακας 2. Διακυμάνσεις ανοχής φοιτητών/φοιτητριών στη σεξουαλική παρενόχληση.

	<i>M</i>	<i>Df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Φύλο		1	19.11**	.00
Φοιτητές	66.72			
Φοιτήτριες	60.75			
Γνωστικό Πεδίο		1	4.88*	.05
Φυσική Αγωγή	65.40			
Δημοτική Εκπαίδευση	60.77			
Έτος Φοίτησης		1	.051	.82
Πρωτοετείς	62.66			
Τεταρτοετείς	63.26			

Σημείωση. * $p < .05$, ** $p < .001$

*Αντιλήψεις στην Ισότητα Φύλων,
Φύλο, Γνωστικό Πεδίο και Έτος Φοίτησης*

Διερευνώντας τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων για την ισότητα των φύλων, με την Κλίμακα Στάσεων προς την Ισότητα των Δυο Φύλων (King & King, 1993) βρέθηκε σημαντική επίδραση για το φύλο ($p < .001$) και για το γνωστικό πεδίο φοίτησης ($p < .001$). Για τη μεταβλητή του φύλου, οι μέσοι όροι έδειξαν, ότι οι φοιτήτριες σκόραραν σημαντικά υψηλότερα στις αντιλήψεις τους στην ισότητα των φύλων από ότι οι φοιτητές συναδελφοί τους. Αναφορικά στη μεταβλητή του γνωστικού πεδίου, οι φοιτητές και φοιτήτριες Δημοτικής Εκπαίδευσης σκόραραν υψηλότερα στις αντιλήψεις τους στην ισότητα των φύλων από ότι οι φοιτητές, φοιτήτριες Φυσικής Αγωγής. Σημαντική επίδραση για το έτος φοίτησης ($p = .97$) καθώς και αλληλεπίδραση μεταξύ φύλου, γνωστικού πεδίου και έτους φοίτησης ($p = .25$) δε βρέθηκαν. Στον Πίνακα 3 παρουσιάζονται οι μέσοι όροι και τα στατιστικά της ανάλυσης διακύμανσης.

Πίνακας 3. Διακυμάνσεις των αντιλήψεων στην ισότητα των δυο φύλων ως προς το φύλο, γνωστικό πεδίο και έτος φοίτησης.

	<i>M</i>	<i>Df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Φύλο		1	49.61**	.00
Φοιτητές	85.32			
Φοιτήτριες	102.30			
Γνωστικό Πεδίο		1	19.53**	.00
Φυσική Αγωγή	88.49			
Δημοτική Εκπαίδευση	102.65			
Έτος φοίτησης		1	.001	.97
Πρωτοετείς	96.67			
Τεταρτοετείς	95.35			

Σημείωση. * $p < .05$, ** $p < .01$

*Μεταβλητές Σχεδιασμένης Συμπεριφοράς,
Φύλο, Γνωστικό Πεδίο και Έτος Φοίτησης*

Σενάριο 1: Σεξουαλική παρενόχληση εκφραζόμενη με λόγια από φοιτητή προς φοιτήτρια. Οι αναλύσεις έδειξαν στατιστικά σημαντική πολυμεταβλητή επίδραση για το φύλο ($p < .001$) και το έτος σπουδών των συμμετεχόντων ($p < .001$). Οι περαιτέρω μονομεταβλητές αναλύσεις έδειξαν στατιστικά σημαντική επίδραση του φύλου στις στάσεις προς τη σεξουαλική παρενόχληση εκφραζόμενη με λόγια ($p < .001$), στην πρόθεση να υπερασπιστούν τη φοιτήτρια ($p < .001$) και στο κοινωνικό πρότυπο που έχουν αναφορικά στην υπεράσπιση της φοιτήτριας ($p < .001$). Οι μέσοι όροι έδειξαν ότι οι φοιτητές είχαν υψηλότερα σκορ στις στάσεις τους, δηλαδή ήταν περισσότερο θετικά κείμενοι προς την εκδήλωση αυτής της συμπεριφοράς, και στο κοινωνικό πρότυπο, ενώ οι φοιτήτριες σκόραραν υψηλότερα στην πρόθεση. Αναφορικά στο έτος φοίτησης, οι μονομεταβλητές αναλύσεις έδειξαν σημαντική επίδραση στην πρόθεση υπεράσπισης της

φοιτήτριας ($p < .001$) και στο κοινωνικό πρότυπο ($p < .01$). Πιο συγκεκριμένα, οι μέσοι όροι έδειξαν ότι οι πρωτοετείς φοιτητές και φοιτήτριες είχαν υψηλότερα σκορ στην πρόθεση, ενώ οι τεταρτοετείς φοιτητές και φοιτήτριες βρέθηκαν με υψηλότερα σκορ στο κοινωνικό πρότυπο. Καμία σημαντική επίδραση για το γνωστικό πεδίο σπουδών ($p = .096$) και αλληλεπίδραση μεταξύ φύλου, έτους σπουδών και γνωστικού πεδίου ($p = .07$) δε βρέθηκαν. Τέλος, στην ερώτηση «Σε σένα έχει συμβεί;», το 14% των φοιτητριών απάντησε καταφατικά. Στον Πίνακα 4 παρουσιάζονται οι μέσοι όροι και τα στατιστικά των αναλύσεων.

Πίνακας 4. Σενάριο 1--Διακυμάνσεις μεταβλητών σχεδιασμένης συμπεριφοράς ως προς φύλο, έτος σπουδών και γνωστικό πεδίο.

	<i>M1</i>	<i>M2</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Φύλο	Φοιτητές	Φοιτήτριες			
Στάσεις	2.90	2.36	1	13.34**	.00
Πρόθεση	5.21	5.69	1	13.50**	.00
Αντ. έλεγχος	2.66	2.70	1	.17	.68
Υπ. Πρότυπο	2.78	2.11	1	17.90**	.00
Έτος σπουδών	Πρωτοετείς	Τεταρτοετείς			
Στάσεις	2.38	2.33	1	.01	.99
Πρόθεση	5.73	5.28	1	13.55**	.00
Αντ. έλεγχος	2.59	2.79	1	1.78	.18
Υπ. Πρότυπο	2.21	2.51	1	7.30*	.01
Γνωστικό Πεδίο	Φυσ. Αγωγή	Δημ. Εκπαίδευση			
Στάσεις	2.90	2.89	1	.01	.97
Πρόθεση	5.45	5.57	1	.32	.57
Αντ. έλεγχος	2.57	2.79	1	1.95	.16
Υπ. Πρότυπο	2.62	2.12	1	3.35	.69

Σημείωση. * $p < .05$, ** $p < .001$

Σενάριο 2: Σεξουαλική παρενόχληση εκφραζόμενη με πράξεις από φοιτητή προς φοιτήτρια. Τα αποτελέσματα έδειξαν στατιστικά σημαντική πολυμεταβλητή επίδραση για το φύλο ($p < .05$) και το γνωστικό πεδίο των συμμετεχόντων ($p < .05$). Οι περαιτέρω μονομεταβλητές αναλύσεις έδειξαν στατιστικά σημαντική επίδραση του φύλου στις στάσεις προς τη σεξουαλική παρενόχληση εκφραζόμενη με πράξεις ($p < .05$) και στην πρόθεση υπεράσπισης της φοιτήτριας ($p < .05$). Οι μέσοι όροι έδειξαν ότι οι φοιτητές είχαν υψηλότερα σκορ στις στάσεις, δηλαδή ήταν περισσότερο θετικά κείμενοι προς την εκδήλωση αυτής της συμπεριφοράς, ενώ οι φοιτήτριες παρουσίασαν υψηλότερα σκορ στην πρόθεση να υπερασπιστούν τη φοιτήτρια. Αναφορικά στο έτος σπουδών, οι μονομεταβλητές αναλύσεις έδειξαν οριακά σημαντική επίδραση στην πρόθεση ($p = .05$). Πιο συγκεκριμένα οι μέσοι όροι των πρωτοετών στην πρόθεση να υπερασπιστούν φοιτήτρια που δέχεται σεξουαλική παρενόχληση εκφραζόμενη με πράξεις, ήταν υψηλότεροι από ότι των τεταρτοετών. Σημαντική επίδραση στο γνωστικό πεδίο σπουδών ($p = .07$) και αλληλεπίδραση φύλου, έτους σπουδών και τμήματος φοίτησης ($p = .057$) δε βρέθηκαν. Τέλος, στην ερώτηση «Σε σένα έχει συμβεί;», το 8% των φοιτητριών απάντησε καταφατικά. Στον Πίνακα 5 παρουσιάζονται οι μέσοι όροι και τα στατιστικά των αναλύσεων.

Πίνακας 5. Σενάριο 2--Διακυμάνσεις μεταβλητών σχεδιασμένης συμπεριφοράς ως προς φύλο, έτος σπουδών και γνωστικό πεδίο.

	<i>M1</i>	<i>M2</i>	<i>Df</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
Φύλο	Φοιτητές	Φοιτήτριες			
Στάσεις	2.72	2.29	1	8.36*	.01
Πρόθεση	5.19	5.49	1	4.91*	.03
Αντ. έλεγχος	2.72	2.72	1	.62	.43
Υπ. πρότυπο	2.65	2.37	1	1.47	.23
Έτος σπουδών	Πρωτοετείς	Τεταρτοετείς			
Στάσεις	2.49	2.39	1	.02	.90
Πρόθεση	5.45	5.31	1	3.89*	.05
Αντ. έλεγχος	2.69	2.76	1	.68	.41
Υπ. πρότυπο	2.46	2.50	1	.91	.34
Γνωστικό Πεδίο	Φυσ. Αγωγή	Δημ. Εκπαίδευση			
Στάσεις	2.53	2.37	1	.04	.85
Πρόθεση	5.61	5.44	1	.08	.78
Αντ. έλεγχος	2.88	2.92	1	3.21	.07
Υπ. πρότυπο	2.27	2.42	1	2.12	.15

Σημείωση. * $p < .05$, ** $p < .001$

Σενάριο 3: Σεξουαλική παρενόχληση βασιζόμενη στις διαφορές φύλου, η οποία εκδηλώνεται από φοιτητές προς φοιτήτριες. Τα αποτελέσματα έδειξαν στατιστικά σημαντική πολυμεταβλητή επίδραση για το φύλο ($p < .001$), το γνωστικό πεδίο ($p < .05$) και το έτος φοίτησης των συμμετεχόντων ($p < .05$). Οι μονομεταβλητές αναλύσεις έδειξαν σημαντική επίδραση του φύλου στις στάσεις ($p < .001$), στην πρόθεση ($p < .001$), στον αντιλαμβανόμενο έλεγχο ($p < .001$) και στο κοινωνικό πρότυπο ($p < .001$). Οι μέσοι όροι έδειξαν ότι οι φοιτητές είχαν υψηλότερα σκορ στις στάσεις, στον αντιλαμβανόμενο έλεγχο και στο κοινωνικό πρότυπο, ενώ οι φοιτήτριες παρουσίασαν υψηλότερα σκορ μόνο στην πρόθεση. Αναφορικά στο έτος φοίτησης και στο γνωστικό

πεδίο σπουδών, οι μονομεταβλητές αναλύσεις έδειξαν σημαντική επίδραση μόνο στην πρόθεση ($p < .05$). Πιο συγκεκριμένα, οι πρωτοετείς φοιτητές καθώς και οι φοιτητές, φοιτήτριες Δημοτικής Εκπαίδευσης είχαν υψηλότερα σκορ στην πρόθεση να υπερασπιστούν μια φοιτήτρια που παρενοχλείται σεξουαλικά με βάση τις διαφορές του φύλου της, από ότι οι τεταρτοετείς και οι φοιτούντες στο γνωστικό πεδίο της φυσικής αγωγής ($p < .05$). Καμία σημαντική αλληλεπίδραση φύλου, έτους σπουδών και γνωστικού πεδίου δε βρέθηκε ($p = .06$). Τέλος, στην ερώτηση «Σε σένα έχει συμβεί;», το 24% των φοιτητριών απάντησε καταφατικά. Στον Πίνακα 6 παρουσιάζονται οι μέσοι όροι και τα στατιστικά των αναλύσεων.

Πίνακας 6. Σενάριο 3--Διακυμάνσεις μεταβλητών σχεδιασμένης συμπεριφοράς ως προς φύλο, έτος σπουδών και γνωστικό πεδίο.

	<i>MI</i>	<i>M2</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Φύλο	Φοιτητές	Φοιτήτριες			
Στάσεις	2.49	1.75	1	27.10**	.00
Πρόθεση	5.44	6.25	1	57.07**	.00
Αντ. έλεγχος	2.67	2.13	1	18.03**	.00
Υπ. Πρότυπο	2.68	1.96	1	16.13**	.00
Έτος φοίτησης	Πρωτοετείς	Τεταρτοετείς			
Στάσεις	2.04	2.01	1	0.22	.64
Πρόθεση	6.35	6.13	1	6.03*	.02
Αντ. έλεγχος	2.67	2.13	1	1.08	.30
Υπ. Πρότυπο	2.68	1.96	1	2.90	.10
Γνωστικό πεδίο	Φυσ. Αγωγή	Δημ. Εκπαίδευση			
Στάσεις	2.24	1.84	1	0.84	.36
Πρόθεση	5.86	6.03	1	3.89*	.05
Αντ. έλεγχος	2.33	2.33	1	3.40	.07
Υπ. Πρότυπο	2.47	2.01	1	2.49	.12

Σημείωση. * $p < .05$, ** $p < .001$

*Σχέσεις μεταξύ Μεταβλητών Σχεδιασμένης Συμπεριφοράς,
Στάσεων στη Σεξουαλική Παρενόχληση και
Αντιλήψεων στην Ισότητα των Φύλων*

Εκτελέστηκαν αναλύσεις συσχέτισεων μεταξύ των μεταβλητών της θεωρίας σχεδιασμένης συμπεριφοράς, των αντιλήψεων περί ισότητας μεταξύ ανδρών-γυναικών και των στάσεων ανοχής στη σεξουαλική παρενόχληση. Τα αποτελέσματα των αναλύσεων συσχέτισης περιγράφονται παρακάτω ανά σενάριο:

Σενάριο 1: Σεξουαλική παρενόχληση εκφραζόμενη με λόγια από φοιτητή προς φοιτήτρια. Οι αναλύσεις έδειξαν, αρνητικές συσχέτισεις μεταξύ στάσεων, κοινωνικού προτύπου και αντιλήψεων ισότητας μεταξύ φύλου ($p < .01$). Αντίθετα θετική ήταν η συσχέτιση μεταξύ πρόθεσης και αντιλήψεων για την ισότητα ($p < .01$). Καμία συσχέτιση δε βρέθηκε μεταξύ αντιλαμβανόμενου ελέγχου και αντιλήψεων περί ισότητας ($p = -.11$). Διαφαίνεται δηλαδή, πώς, όσο πιο θετικά κείμενοι και κείμενες προς την ισότητα μεταξύ των δύο φύλων, ήταν οι φοιτητές και φοιτήτριες τόσο πιο αρνητικές στάσεις είχαν απέναντι στη σεξουαλική παρενόχληση, πιο ισχυρή πρόθεση για υπεράσπιση της φοιτήτριας. Αν και παράδοξο, δεν επηρεάστηκαν από τη γνώμη των σημαντικών άλλων στην απόφασή τους να υπερασπιστούν τη φοιτήτρια.

Αναφορικά με τις συσχέτισεις των μεταβλητών της σχεδιασμένης συμπεριφοράς με τις στάσεις ανοχής στη σεξουαλική παρενόχληση, που εξετάστηκαν, οι αναλύσεις έδειξαν αρχικά θετικές συσχέτισεις, μεταξύ στάσεων, κοινωνικού προτύπου και ανοχής στη σεξουαλική παρενόχληση ($p < .01$). Αντίθετα βρέθηκε αρνητική συσχέτιση, της πρόθεσης με τις στάσεις ανοχής της σεξουαλικής παρενόχλησης ($p < .01$). Καμία συσχέτιση δεν προέκυψε μεταξύ αντιλαμβανόμενου ελέγχου και ανοχής στη σεξουαλική παρενόχληση ($p = .00$). Διαφαίνεται δηλαδή πώς, όσο πιο ανεκτικοί/ανεκτικές ήταν οι

φοιτητές και φοιτήτριες στο συγκεκριμένο σενάριο σεξουαλικής παρενόχλησης εκφραζόμενη με λόγια, τόσο πιο θετικές στάσεις είχαν απέναντι στο φαινόμενο, χωρίς έντονη πρόθεση για υπεράσπιση της φοιτήτριας και έχοντας παράλληλα επηρεαστεί από τη γνώμη σημαντικών «άλλων» στην απόφασή τους. (Βλέπε Πίνακα 7).

Πίνακας 7. Σενάριο 1--Συσχετίσεις μεταβλητών σχεδιασμένης συμπεριφοράς με στάσεις ανοχής στη σεξουαλική παρενόχληση και αντιλήψεις για την ισότητα των φύλων.

	Στάσεις Ανοχής της ΣΠ	Αντιλήψεις περί Ισότητας
Στάσεις	.26**	-.30**
Πρόθεση	-.20**	.21**
Υπ. Πρότυπο	.22**	-.29**
Αντ. Έλεγχος	.01	-.11

Σημείωση. * $p < .05$, ** $p < .01$

Σενάριο 2: Σεξουαλική παρενόχληση εκφραζόμενη με πράξεις από φοιτητή προς φοιτήτρια. Αναφορικά στις συσχετίσεις μεταξύ μεταβλητών θεωρίας σχεδιασμένης συμπεριφοράς και αντιλήψεων περί ισότητας, οι αναλύσεις έδειξαν, αρνητικές συσχετίσεις μεταξύ των στάσεων, του κοινωνικού προτύπου και των αντιλήψεων περί ισότητας ($p < .01$). Αντίθετα, θετικές συσχετίσεις βρέθηκαν μεταξύ της πρόθεσης και των αντιλήψεων για την ισότητα ($p < .05$). Καμία σημαντική συσχέτιση δε βρέθηκε μεταξύ του αντιλαμβανόμενου ελέγχου και των αντιλήψεων περί ισότητας ($p = -.74$). Διαφαίνεται δηλαδή πώς όσο πιο ισότιμους ρόλους μεταξύ των δύο φύλων, υιοθετούσαν οι φοιτητές και φοιτήτριες τόσο πιο αρνητικές στάσεις είχαν για τη σεξουαλική παρενόχληση εκφραζόμενη με πράξεις, ισχυρότερη πρόθεση για υπεράσπιση της

φοιτήτριας αλλά δε φάνηκε να επηρεάστηκαν, στην απόφασή τους να βοηθήσουν τη φοιτήτρια, από τη γνώμη των σημαντικών «άλλων» στη ζωή τους.

Αναφορικά στις συσχετίσεις μεταξύ μεταβλητών θεωρίας σχεδιασμένης συμπεριφοράς και στάσεων ανοχής της σεξουαλική παρενόχληση, οι αναλύσεις έδωσαν, θετικές συσχετίσεις μεταξύ των στάσεων και ανοχής της σεξουαλική παρενόχληση ($p < .01$). Αντίθετα αρνητικές συσχετίσεις, βρέθηκαν μεταξύ πρόθεσης για εκδήλωση παρενοχλητικής συμπεριφοράς και ανοχής στο φαινόμενο ($p < .05$). Καμία σημαντική συσχέτιση δε βρέθηκε μεταξύ του αντιλαμβανόμενου ελέγχου ($p = -.32$), κοινωνικού προτύπου ($r = .06$) και στάσεων ανοχής στη σεξουαλική παρενόχληση. Διαφαίνεται δηλαδή, πως όσο πιο ανεκτικοί/ανεκτικές ήταν οι φοιτητές και φοιτήτριες στη σεξουαλική παρενόχληση με πράξεις τόσο πιο θετικές ήταν οι στάσεις τους απέναντι στην εν λόγω συμπεριφορά και πιο ασθενής η πρόθεσή τους για υπεράσπιση της φοιτήτριας. (Βλέπε Πίνακα 8).

Πίνακας 8. Σενάριο 2--Συσχετίσεις μεταβλητών σχεδιασμένης συμπεριφοράς με στάσεις ανοχής στη σεξουαλική παρενόχληση και αντιλήψεις για την ισότητα των φύλων.

	<i>Στάσεις Ανοχής της ΣΠ</i>	<i>Αντιλήψεις περί Ισότητας</i>
Στάσεις	.22**	-.23**
Πρόθεση	-.11*	.12*
Υπ. Πρότυπο	.59	-.18**
Αντ. Έλεγχος	-.03	-.07

Σημείωση. * $p < .05$, ** $p < .01$

Σενάριο 3: Σεξουαλική παρενόχληση βασιζόμενη στις διαφορές φύλου, η οποία εκδηλώνεται από φοιτητές προς φοιτήτριες. Αναφορικά στις συσχετίσεις μεταξύ μεταβλητών θεωρίας σχεδιασμένης συμπεριφοράς και αντιλήψεων περί ισότητας, τα αποτελέσματα έδειξαν, αρνητικές συσχετίσεις μεταξύ στάσεων, αντιλαμβανόμενου ελέγχου, κοινωνικού προτύπου και αντιλήψεων για την ισότητα ($p < .01$). Επιπλέον, βρέθηκαν, θετικές συσχετίσεις μεταξύ της πρόθεσης και των αντιλήψεων στην ισότητα ($p < .01$). Διαφαίνεται δηλαδή, πώς όσο πιο ισότιμες ήταν αντιλήψεις των φοιτητών και φοιτητριών για τους ρόλους των δύο φύλων στην ισότητα τόσο πιο αρνητικές στάσεις είχαν προς τη σεξουαλική παρενόχληση, πιο ισχυρή πρόθεση για υπεράσπιση της φοιτήτριας, ασθενές κοινωνικό πρότυπο, όπως επίσης και ασθενή αντιλαμβανόμενο έλεγχο.

Αναφορικά με τις συσχετίσεις μεταξύ μεταβλητών θεωρίας σχεδιασμένης συμπεριφοράς και στάσεων ανοχής στη σεξουαλική παρενόχληση, οι αναλύσεις έδωσαν, θετικές συσχετίσεις μεταξύ στάσεων, κοινωνικού προτύπου και ανοχής της σεξουαλικής παρενόχλησης ($p < .01$). Αντίθετα, αρνητικές συσχετίσεις βρέθηκαν μεταξύ της πρόθεσης και των αντιλήψεων ανοχής στο φαινόμενο ($p < .01$). Καμία σημαντική συσχέτιση δε βρέθηκε μεταξύ του αντιλαμβανόμενου ελέγχου και της ανοχής στη σεξουαλική παρενόχληση ($p = .11$). Διαφαίνεται δηλαδή, πώς όσο πιο ανεκτικοί και ανεκτικές ήταν οι φοιτητές και φοιτήτριες προς το συγκεκριμένο σενάριο σεξουαλικής παρενόχλησης που βασίζεται σε διαφορές φύλου, τόσο πιο θετικές ήταν οι στάσεις τους στο φαινόμενο, ασθενής η πρόθεσή τους για υπεράσπιση της φοιτήτριας και δεν φάνηκαν επηρεασμένοι από τη γνώμη των σημαντικών «άλλων». (Βλέπε Πίνακα 9).

Πίνακας 9. Σενάριο 3--Συσχετίσεις μεταβλητών σχεδιασμένης συμπεριφοράς με στάσεις ανοχής στη σεξουαλική παρενόχληση και αντιλήψεις για την ισότητα των φύλων.

	<i>Στάσεις Ανοχής της ΣΠ</i>	<i>Αντιλήψεις περί Ισότητας</i>
Στάσεις	.30**	-.34**
Πρόθεση	-.23**	.34**
Υπ. Πρότυπο	.19**	-.40**
Αντ. Έλεγχος	.11	-.26**

Σημείωση. * $p < .05$, ** $p < .01$

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Ο βασικός σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να μελετηθούν οι στάσεις Ελλήνων φοιτητών και φοιτητριών προς το κοινωνικό φαινόμενο της σεξουαλικής παρενόχλησης. Καθώς η αντιμετώπιση του φαινομένου της σεξουαλικής παρενόχλησης μέσα από νομοθεσίες, κοινωνικές πολιτικές, οδηγίες και καλές πρακτικές φαίνεται να αποτελεί δευτερεύοντα παράγοντα πρόληψης, η προκείμενη έρευνα αναζήτησε μέσα από τη θεωρία σχεδιασμένης συμπεριφοράς (Ajzen, 1988), έναν πιθανό πρωτεύοντα παράγοντα πρόληψης, όπως είναι οι στάσεις των ατόμων, οι οποίες και προηγούνται των συμπεριφορών.

Συνοπτικά τα αποτελέσματα της έρευνας αναδεικνύουν τις φοιτήτριες να έχουν πιο ισότιμες αντιλήψεις για τους ρόλους μεταξύ ανδρών-γυναικών και να είναι λιγότερο ανεκτικές στη σεξουαλική παρενόχληση. Οι φοιτητές και φοιτήτριες Δημοτικής Εκπαίδευσης ήταν σημαντικά πιο θετικά κείμενοι προς την ισότητα των δύο φύλων και λιγότερο ανεκτικοί στη σεξουαλική παρενόχληση, από ότι οι φοιτούντες σε ΤΕΦΑΑ. Αναφορικά στις συμπεριφορές σεξουαλικής παρενόχλησης εκφραζόμενες με λόγια ή/και πράξεις, οι φοιτητές βρέθηκαν να είναι πιο ανεκτικοί στις στάσεις τους προς τις συγκεκριμένες συμπεριφορές, ενώ οι φοιτήτριες και οι πρωτοετείς ως σύνολο εξέφρασαν ισχυρότερη πρόθεση να υπερασπιστούν το θύμα. Στη σεξουαλική παρενόχληση που βασίζεται στις διαφορές φύλου, η οποία ήταν και η μορφή παρενόχλησης με την υψηλότερη συγκέντρωση εμπειριών από φοιτήτριες (24%), οι φοιτητές ήταν και πάλι

ανεκτικότεροι στις στάσεις τους, έχοντας όμως εδώ επηρεαστεί στην απόφασή τους να βοηθήσουν τη φοιτήτρια από τη γνώμη των «σημαντικών άλλων» στη ζωή τους και αντιλαμβανόμενοι την υπεράσπιση του θύματος ως ενέργεια ελεγχόμενη από τους ίδιους. Οι φοιτήτριες, οι πρωτοετείς και οι φοιτούντες στη Δημοτική Εκπαίδευση εκδήλωσαν και σε αυτή την περίπτωση ισχυρή πρόθεση να υπερασπιστούν το θύμα.

Εστιάζοντας στα ευρήματα αναλυτικά, απόρροια των δεδομένων που συλλέχθηκαν ήταν ότι οι φοιτητές είναι πιο ανεκτικοί σε συμπεριφορές σεξουαλικής παρενόχλησης, πράγμα το οποίο έχει διαπιστωθεί και σε προηγούμενες έρευνες (Russel & Trigg, 2004), όπου το ανδρικό φύλο εμφανίζεται ανεκτικότερο από το γυναικείο σε συμπεριφορές σεξουαλικού χαρακτήρα. Γεγονός είναι ότι οι άνδρες στην πλειονότητα των περιστατικών, τα οποία έχουν δει το φως της δημοσιότητας, βρίσκονται στη θέση των διαπραττόντων της συμπεριφοράς, ενώ οι γυναίκες, κατά κόρον, καταλαμβάνουν τη θέση του θύματος (Hyde, Krajnik, & Skuldt-Niederberger, 1991). Υπάρχει επίσης μία διαφορά αντίληψης της ίδιας συμπεριφοράς μεταξύ των δύο φύλων. Συμβαίνει δηλαδή για τον άνδρα, το ενδιαφέρον που θα δείξει το άτομο αντίθετου φύλου να το εκλάβει ως σεξουαλικό ενδιαφέρον, ενώ η γυναίκα μπορεί να το εκλάβει ως φιλικό ενδιαφέρον.

Επιπρόσθετα, οι φοιτήτριες φάνηκε να ενστερνίζονται περισσότερο τις ισότιμες θέσεις και τους πιο μοντέρνους ρόλους των δύο φύλων, εν αντιθέσει με τους φοιτητές που εμμένουν σε περισσότερο παραδοσιακούς ρόλους για τα δύο φύλα. Αποτέλεσμα που συμφωνεί με έρευνες στον ευρύτερο πληθυσμό, όπου οι γυναίκες είναι πιο θετικές και ανοιχτές προς αλλαγές που θα κάνουν την κοινωνία πιο ισότιμη, ενώ οι άνδρες δεν είναι το ίδιο ανοιχτοί και φιλελεύθεροι (Russel & Trigg, 2004). Σε πολλές περιπτώσεις δίνεται

η εξήγηση ότι οι άνδρες δεν είναι διατιθέμενοι να δώσουν μερίδιο από τα κεκτημένα τους (Uggen & Blackstone, 2004).

Ακόμη, σημαντικό εκτιμήθηκε το στοιχείο ότι φοιτητές και φοιτήτριες τμημάτων φυσικής αγωγής βρέθηκαν να είναι πιο ανεκτικοί στη σεξουαλική παρενόχληση και ταυτόχρονα ασθενέστεροι υποστηρικτές των ισότιμων ρόλων μεταξύ ανδρών και γυναικών. Βιβλιογραφικά ο κύκλος των εκπαιδευτικών θεωρείται ιδιαίτερα συντηρητικός ενώ ταυτόχρονα είναι άκρως προσαρμοσμένος στην υιοθέτηση κοινωνικών κατασκευών περί έμφυλων ρόλων (Pavlou & Vitsilaki, 2006). Ερμηνεύοντας όμως τα συγκεκριμένα αποτελέσματα, χρήσιμο φαίνεται αρχικά να επισημανθούν ορισμένα στοιχεία για τον αθλητικό χώρο, τα οποία θα βοηθήσουν στην ερμηνεία των διαφορετικών στάσεων μεταξύ μελλοντικών ‘γυμναστών’ και ‘δασκάλων’. Ο χώρος του αθλητισμού, χαρακτηρίζεται ως ανδροκρατούμενος, π.χ με την έννοια ότι η αναλογία, μεταξύ ανδρών και γυναικών, όσον αφορά τις εγγραφές ομοσπονδιών, είναι 2 προς 1 (από στοιχεία έκδοσης νέων αθλητικών δελτίων της Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού, 2006). Επιπλέον, είναι σύνηθες η αθλητική επίτευξη να περιγράφεται με όρους που παραπέμπουν σε ανδρικά πρότυπα. Για παράδειγμα, λέξεις όπως πυγμή, δύναμη, ρωμαλεότητα απευθύνονται στους ικανούς/ικανές αθλητές και αθλήτριες. Θηλυπρεπή χαρακτηριστικά δεν ευνοούν και δε χρησιμοποιούνται, αντίθετα χαρακτηρίζουν με προσβλητικό τρόπο άτομα με χαμηλές αθλητικές ικανότητες. Τέλος ακόμη πιο σημαντικό και ειδικότερο, είναι ότι λείπουν τα γυναικεία πρότυπα σε θέσεις-κλειδιά για τον αθλητισμό. Παράδειγμα αυτού είναι η Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή, η οποία έχει μόλις μόνο μία γυναίκα στα τακτικά μέλη. (Χρόνη & Χατζηγεωργιάδης, 2007)

Η στάση ανεκτικότητας λοιπόν προς τη σεξουαλική παρενόχληση πιθανόν να οφείλεται και στο γεγονός ότι, οι φοιτούντες στη φυσική αγωγή είναι πιο εξοικειωμένοι στη σωματική επαφή, οπότε ο διαχωρισμός τι είναι αποδεκτό και τι όχι δυσχεραίνει. Η ερμηνεία αυτή σε συνδυασμό με τα προαναφερθέντα βοηθάει να αντιληφθούμε πιθανή διαφορά στάσεων μεταξύ δασκάλων και γυμναστών. Όπως ανφέρουν οι Fasting, Chroni, Henric και Knorre (in press), η σεξουαλική παρενόχληση εκδηλώνεται συχνότερα σε περιβάλλοντα όπου η αναλογία ανδρών και γυναικών δεν είναι ισορροπημένη. Αναφορικά στις αντιλήψεις των συμμετεχόντων περί ισότητα φύλων, γίνονται εύκολα αντιληπτοί οι λόγοι για τους οποίους οι μελλοντικοί γυμναστές έχουν πιθανά γαλουχηθεί με βάση τα συγκεκριμένα πρότυπα και το πέρασμα σε μοντέρνους μη-παραδοσιακούς ρόλους φαίνεται να είναι δύσκολο και αρκετά μακριά ακόμη για αυτούς.

Σημαντικό στοιχείο ήταν και η απουσία διαφοροποίησης μεταξύ πρωτοετών και τεταρτοετών φοιτητών τόσο στις αντιλήψεις τους στην ισότητα των φύλων όσο και στις στάσεις τους προς τη σεξουαλική παρενόχληση. Βιβλιογραφικά επικρατεί η άποψη ότι, όσον αφορά την ανοχή των ατόμων στη σεξουαλική παρενόχληση, άτομα μικρότερης ηλικίας είναι περισσότερο ανεκτικά σε τέτοιου είδους συμπεριφορές απ' ότι άτομα μεγαλύτερης ηλικίας (Ford & Donis, 1996). Στην παρούσα έρευνα όμως η διαφορά ηλικίας μεταξύ πρωτοετών και τεταρτοετών ήταν πολύ μικρή (μόλις 3 χρόνια), οπότε πιθανολογείται πως δεν ήταν επαρκής για να υπάρξει διαφοροποίηση των στάσεων και αντιλήψεων τους.

Σε γενικές γραμμές, εξετάζοντας από κοντά την επίδραση των υποθετικών σεναρίων στις μεταβλητές της θεωρίας σχεδιασμένης συμπεριφοράς, φάνηκε πως οι στάσεις και η πρόθεση μεταξύ των δύο φύλων διαφοροποιούνται. Οι άνδρες ήταν πιο

ανεκτικοί στις στάσεις τους σε όλες τις μορφές σεξουαλικής παρενόχλησης που εξετάστηκαν, υπό τη μορφή τριών διαφορετικών σεναρίων. Η στάση των γυναικών, από την άλλη πλευρά, φάνηκε να είναι πιο αυστηρή, πιο συντηρητική. Ερευνητικά έχει αποδειχθεί, ότι οι γυναίκες, πολύ πιο άνετα, συγκριτικά με τους άνδρες, χαρακτηρίζουν μία συμπεριφορά ως ακατάλληλη ή παρενοχλητική (O'Hare & O'Donohue, 1998). Οι ορισμοί δηλαδή που οι ίδιες δίνουν για τη σεξουαλική παρενόχληση είναι περισσότερο ευρείς και πιο περεκτικοί (Cumming & Armenta, 2002). Επομένως λογικό φαίνεται να μην ανέχονται μία συμπεριφορά που οι συγκεκριμένες θεωρούν παρενοχλητικές και ακατάλληλες. Επίσης, η πρόθεση για υπεράσπιση του θύματος διαφοροποιείται μεταξύ των δύο φύλων και των γνωστικών πεδίων εκπαίδευσης: Οι φοιτήτριες φάνηκαν πιο πρόθυμες για υποστήριξη και βοήθεια. Δεδομένου ότι σύμφωνα με επιδημιολογικές έρευνες, η σεξουαλική παρενόχληση είναι στο μεγαλύτερο μέρος της, υπόθεση γυναικεία (Hyde, Krajinik, & Skuldt-Niederberger, 1991), πιθανά το γυναικείο φύλο να είναι πιο ευαισθητοποιημένο σε ανάλογα περιστατικά, οπότε και τείνει στη συμπαράσταση της παθούσας, εφόσον είναι πιο εύκολο για εκείνη, από ότι για έναν άνδρα, να έρθει στη θέση του θύματος.

Στη μορφή σεξουαλικής παρενόχλησης εκφραζόμενη με λόγια

οι φοιτητές, αν και παράδοξο, ενώ ανέχονται τη συμπεριφορά σεξουαλικής παρενόχλησης περισσότερο από τις φοιτήτριες, επηρεάστηκαν εντονότερα από τη γνώμη των «σημαντικών άλλων» για την υπεράσπιση της φοιτήτριας. Το ίδιο παρατηρήθηκε και με τους πρωτοετείς φοιτητές, δηλαδή οι ίδιοι επηρεάζονται εντονότερα από τη γνώμη των «σημαντικών άλλων» αλλά και η πρόθεσή τους να υπερασπιστούν το θύμα, ήταν εντονότερη.

Ένα σημαντικό στοιχείο για τη σεξουαλική παρενόχληση που βασίζεται στις διαφορές φύλου, ήταν ότι οι φοιτητές είχαν ισχυρότερο αντιλαμβανόμενο έλεγχο. Αυτό σημαίνει ότι οι ίδιοι πιστεύουν ότι το να βοηθήσουν τη φοιτήτρια, ελέγχεται απόλυτα από τους ίδιους. Και στη συγκεκριμένη συμπεριφορά, η απόφασή τους να βοηθήσουν το θύμα φάνηκε φάνηκε πως επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τη γνώμη σημαντικών ανθρώπων στη ζωή τους.

Ανεξάρτητα όμως από τη μορφή με την οποία εκδηλώνεται η σεξουαλική παρενόχληση, φοιτητές και φοιτήτριες που είναι ανεκτικοί/ανεκτικές στο φαινόμενο δε φάνηκε να προθυμοποιούνται να υπερασπιστούν το θύμα. Από την άλλη πλευρά, οι φοιτούντες που υιοθετούν ισότιμους ρόλους μεταξύ των δύο φύλων φάνηκαν να είναι πιο πρόθυμοι να βοηθήσουν την παθούσα. Είναι γεγονός ότι άτομα, κυρίως γυναίκες με μη παραδοσιακές και ισότιμες στάσεις για τα δύο φύλα, παρατηρούν εντονότερα φυλετικές διακρίσεις σε ακαδημαϊκά πλαίσια (Moradi & Subish, 2002a). Ακόμη, μοντέρνοι, μη παραδοσιακοί ρόλοι για τα δύο φύλα οδηγούν τις γυναίκες ιδιαίτερα, να αναγνωρίζουν και να κατονομάζουν την εμπειρία τους ως σεξουαλική παρενόχληση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η σεξουαλική παρενόχληση είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο που εκδηλώνεται και βιώνεται στην καθημερινότητα των γυναικών και ανδρών. Δεν είναι σημερινό φαινόμενο. Προϋπήρχε του σχετικού νόμου και κοινοτικών οδηγιών. Αλλά, στο παρόν, συμβαίνει να πληθαίνουν τα περιστατικά που δημοσιοποιούνται πλέον και οι γυναίκες (κυρίως τα θύματα της σεξουαλικής παρενόχλησης), ‘σπάζουν τη σιωπή τους’, θεωρώντας το δικαίωμα ίσης μεταχείρισης απαράβατο. Η τωρινή κατάσταση, απαγορεύει την εν λόγω συμπεριφορά, ως μορφής διάκρισης των φύλων, στον εργασιακό χώρο. Δεν ισχύει όμως κάτι ανάλογο για τον ακαδημαϊκό χώρο.

Αν και είναι αδιαμφισβήτητο ότι η συμμετοχή της γυναίκας στον ερευνητικό και διδακτικό χώρο των πανεπιστημίων έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια, αυτό όμως δε συνεπάγεται, πώς οι ανισότητες και διακρίσεις προς αυτήν έχουν σταματήσει να υφίστανται. Έρευνες μάλιστα έχουν δείξει, πως όσο υψηλότερη είναι η βαθμίδα στο πανεπιστήμιο, τόσο μειώνεται η παρουσία των γυναικών (Βοσνιάδου, Δενδρινού, & Βαΐου, 2004). Επομένως οι διακρίσεις φύλου εξακολουθούν να υφίστανται ανεξάρτητα την εξέλιξη και την υιοθέτηση από ενός μέρους του πληθυσμού στάσεων ισοτιμίας ανάμεσα στα δύο φύλα.

Για όλα τα παραπάνω, στη μελέτη αυτή, με σκοπό να διερευνηθούν σε βάθος οι στάσεις ελλήνων φοιτητών και φοιτητριών στο κοινωνικό φαινόμενο της σεξουαλικής

παρενόχλησης, έγινε προσπάθεια να προσεγγιστεί ένας πιθανός πρωτεύοντας παράγοντας πρόληψης του φαινομένου, μέσα από τη θεωρία της σχεδιασμένης συμπεριφοράς.

Σήμερα τα δύο φύλα αναζητούν επίμονα μία νέα κοινωνική ταυτότητα (Μανωλιάδης κα., 2009), το οποίο φαίνεται εντονότερα από τη πλευρά των γυναικών, οι οποίες συχνά δεν ανέχονται συμπεριφορές που εμπίπτουν σε σεξουαλική παρενόχληση. Το γυναικείο φύλο, αλλάζοντας σταδιακά τη νοοτροπία του, ανταγωνίζεται επάξια τους άνδρες σε επαγγελματικό και κοινωνικό επίπεδο, έχοντας υιοθετήσει ιδιαίτερα ισότιμες και μοντέρνες θέσεις για τη θέση των δύο φύλων εντός κοινωνικού συνόλου. Από την άλλη, και οι άνδρες, όπως αναφέρει η Αρτινοπούλου και οι συνεργάτες της (2004), τείνουν να αλλάξουν τη νοοτροπία τους σε σχέση με το φαινόμενο της σεξουαλικής παρενόχλησης και υιοθετούν ασθενέστερα ανδροκρατικά κριτήρια. Στη παρούσα έρευνα, όμως διαφαίνεται πως κάποιοι νέοι άνδρες δεν επιθυμούν την ισότητα τόσο ένθερμα όσο οι συνομήλικες τους γυναίκες, πιθανά γιατί δε θέλουν να χάσουν μερίδιο από τα κεκτημένα τους και συνεχίζουν να είναι ανεκτικοί προς τη σεξουαλική παρενόχληση.

Ωστόσο, ανεξάρτητα την αλλαγή που φαίνεται σιγά - σιγά να επέρχεται στην κοινωνική δομή, μεταξύ των δύο φύλων, υπάρχουν πλαίσια όπου αυτή η αλλαγή δεν τους έχει αγγίξει ακόμη. Το ακαδημαϊκό πλαίσιο φαίνεται να είναι ένα εξ αυτών. Μεταξύ των γνωστικών πεδίων υπάρχουν ουσιαστικές διαφορές, όσον αφορά στην ανοχή τους στη σεξουαλική παρενόχληση και την υιοθέτηση στάσεων ισότητας ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες. Οι μελλοντικοί γυμναστές αφενός ανέχονται περισσότερο τις παραβατικές συμπεριφορές σεξουαλικού τύπου και αφετέρου δε δέχονται εύκολα τις ισότιμες θέσεις μεταξύ των δύο φύλων. Αντίθετα φοιτητές και φοιτήτριες δημοτικής εκπαίδευσης κατακρίνουν το φαινόμενο εντονότερα, δείχνοντας τη μη ανοχή τους σε αυτό. Επιπλέον,

ενστερνίζονται θερμότερα την ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα, πράγμα που έρχεται σε αντίθεση με τον αυστηρό και άκρως προσαρμοσμένο σε κοινωνικές εννοιολογήσεις, εκπαιδευτικό κύκλο.

Εκτιμώντας τις στάσεις φοιτητών και φοιτητριών για συμπεριφορές σεξουαλικής παρενόχλησης, μέσω της θεωρίας της σχεδιασμένης συμπεριφοράς, φαίνεται πως με την εφαρμογή νέων και προσαρμοσμένων πρακτικών, θα μπορούσε να επιτευχθεί μία κάποια αλλαγή προς την ελάχιστη ανοχή του φαινομένου. Αυτή η αλλαγή μπορεί να προκύψει από την υιοθέτηση περισσότερο μοντέρνων και ισότιμων στάσεων εκ μέρους ανδρών και γυναικών. Οι μελλοντικοί δάσκαλοι έδωσαν ένα αισιόδοξο μήνυμα, καθώς οι περισσότερο ισότιμες και λιγότερο παραδοσιακές αντιλήψεις τους περί ισότητας φύλων συνοδεύονταν από χαμηλή ανοχή στη σεξουαλική παρενόχληση.

Ενώ, όμως, προβάλλονται με κάθε τρόπο τα ιδανικά ίσης μεταχείρισης και ίσων ευκαιριών στην ακαδημαϊκή κοινότητα, και όχι μόνο, η παρατήρηση και σύγκριση των έμφυλων ανισοτήτων, δείχνει το αντίθετο. Φαίνεται υπαρκτή μία κοινωνία, η οποία διέπεται από στερεότυπα στα δύο φύλα, αναπαράγοντας τα η κάθε γενιά με το δικό της τρόπο και για τους δικούς της λόγους. Εκτιμάται όμως, ότι ένα κατάλληλο πλαίσιο, για εφαρμογή πρακτικών προς αλλαγή στάσεων και αντιλήψεων, είναι το πανεπιστήμιο. Μια αλλαγή που μπορεί να συμβεί μέσα στην ακαδημαϊκή κοινότητα, εφόσον είναι από τα λίγα πλαίσια πλέον, που μπορεί να αποτελέσει πρότυπο για τα σύγχρονα κοινωνικά πλαίσια, κυρίως σε θέματα ισότητας και ίσης μεταχείρισης των πολιτών. Θεωρείται ότι το πανεπιστημιακό πλαίσιο εκτός του καθοριστικού ρόλου που το διακρίνει στη σύγχρονη κοινωνία, καθίσταται ως βασικός φορέας γνώσης και ανώτατης παιδείας (Βοσνιάδου, Δενδρινού, & Βαΐου, 2004). Συμπερασματικά λοιπόν, εκτιμάται πως

οποιαδήποτε αλλαγή προτείνεται, εύλογο είναι να εφαρμοστεί αρχικά στον ακαδημαϊκό χώρο. Εκεί όπου η εξέλιξη των ιδεολογιών μπορεί να συμβάλει στην αλλαγή νοοτροπίας και αντιλήψεων ώστε η συμμετοχή αμφότερων φύλων να είναι δικαιότερη στα κοινωνικά δρώμενα (Βοσνιάδου, Δενδρινού, & Βαΐου, 2004).

Η Βοσνιάδου (2005) έχει προτείνει τη σύσταση Επιτροπών Ισότητας, τόσο σε πανελλαδικό επίπεδο όσο και σε κάθε Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, για να «εξαιρεθούν οι έμφυλες διακρίσεις, στο χώρο των πανεπιστημίων» (σελ.9). Οι συγκεκριμένες επιτροπές θα είναι οι πλέον αρμόδιες για την ουσιαστική εφαρμογή έμφυλων πολιτικών. Δηλώθηκε επίσης πώς οι συγκεκριμένες επιτροπές στόχο θα έχουν την παρακολούθηση των συνθηκών ώστε να συμβάλλουν στη χάραξη πολιτικών βελτίωσής τους.

Μελλοντικές έρευνες θα ήταν σκόπιμο να διερευνήσουν, λόγω των δυσκολιών που προκύπτουν σε ένα κοινώς αποδεκτό ορισμό της σεξουαλικής παρενόχλησης, πώς ορίζουν τελικά οι έλληνες τη συμπεριφορά και τι τελικά θεωρείται ως παραβατικό αυτής. Επίσης, περαιτέρω έρευνα της σεξουαλικής παρενόχλησης θα ήταν χρήσιμη, σε συνδυασμό με τη θεωρία της σχεδιασμένης συμπεριφοράς, καθώς και με άλλες κοινωνικο-γνωστικές θεωρίες, στην πρόβλεψη συμπεριφορών σεξουαλικού χαρακτήρα. Λαμβάνοντας υπόψη, το σημαντικό εύρημα της παρούσας έρευνας, ότι οι χαμηλές έμφυλες διακρίσεις σχετίζονται με μειωμένη ανοχή και αρνητική στάση προς συμπεριφορές σεξουαλικής παρενόχλησης που βασίζεται σε διαφορές φύλου, χρήσιμο θα ήταν να ερευνηθεί αυτή η σχέση πιο συγκεκριμένα, συνδυαστικά με ένα παρεμβατικό πρόγραμμα που θα στοχεύει στην εξάλειψη έμφυλων στερεοτύπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Διεθνής Βιβλιογραφία

- Adams, J. W., Kottke, J. L., & Padgitt, J. S. (1983). Sexual harassment of university students. *Journal of College Student Personnel, 24*, 484-491.
- Ajzen, I. (1985). From intentions to actions: A theory of planned behavior. In J. Kuhl & J. Beckman (Eds.), *Action-control: From cognition to behavior* (pp. 11-39). Heidelberg: Springer.
- Ajzen, I. (1988). *Attitudes, personality, and behavior*. Chicago: Dorsey Press.
- Ajzen, I. (2002). Perceived behavioral control, self-efficacy, locus of control, and the theory of planned behavior. *Journal of Applied Social Psychology, 32*, 665-683.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 50*, 179-211.
- Ajzen, I. & Fishbein, M. (1973). Attitudes and normative beliefs as factors influencing behavioral intentions. *Journal of Personality and Social Psychology, 27*, 41-57.
- Ajzen, I. & Fishbein, M. (1980). *Understanding attitudes and predicting social behavior*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Ajzen, I. & Madden, T. J. (1986). Prediction of goal-directed behavior: Attitudes, intentions, and perceived behavioral control. *Journal of Experimental Social Psychology, 22*, 453-474.

- Albaracin, D., Johnson, B.T., Fishbein, M., & Muellerleile, P. (2001). Reasoned action and planned behavior as models of condom use: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 127, 142–161.
- Angelone, D.J., Mitchell, D., & Carola, K. (2009). Tolerance of sexual harassment: A laboratory paradigm. *Archives of Sexual Behavior*, 38, 949-958.
- Antecol, H., & Cobb-Clark, D. (2003). Does sexual harassment training change attitudes? A view from the federal level. *Social Science Quarterly*, 84, 826–842.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84, 191-215.
- Baker, D.D., Terpstra, D.E., & Larntz, K. (1990). The influence of individual characteristics and severity of harassing behaviour on reactions to sexual harassment, *Sex Roles*, 22, 305-25.
- Barak, A. (1997). Cross-cultural perspectives of sexual harassment. In W. O’Donohue (Ed.) *Sexual Harassment: Theory, research, and treatment*, pp. (263-300). Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Beckmann (Eds.), *Action-control: From cognition to behavior* (pp. 11.39). Heidelberg: Springer.
- Brackenridge, C. H., & Fasting, K. (2002). Sexual harassment and abuse in sport: The research context. *Journal of Sexual Aggression*, 8(2), 3-15.
- Brant, C. & Lee Too (1994). *Rethinking sexual harassment*. London: Pluto Press.
- Burgess, D., & Borgida, E. (1997). Sexual harassment: An experimental test of sex-role spillover theory. *Personality and Social Psychology Bulletin* 33, 63-75.

- Burgess, D., & Borgida, E. (1999). Who women are, who women should be: Descriptive and prescriptive gender stereotyping in sex discrimination. *Psychology, Public Policy, and Law*, 5, 1-28.
- Bourgeois, M.J., & Perkins, J. (2003). Testing an evolutionary explanation of reactions to sexual harassment. *Sex Roles*, 49, 343-351.
- Cammaert, L.P. (1985). How widespread is sexual harassment on campus? *International Journal of Women's Studies*, 8, 388-397.
- Carr, P.L., Ash, A.S., Friedman, R.H., Szalacha, L., Barnett, R. C., Palepu, A., & Moskowitz, M.M. (2000). Faculty perceptions of gender discrimination and sexual harassment in academic medicine. *Annals of Internal Medicine*, 132, 889-896.
- Chroni, S. & Fasting, K. (in press). Prevalence of male sexual harassment among female sport participants in Greece. *Inquiries in Physical Education & Sport*, <http://www.hape.gr>
- Cleary, J. S., Schmieler, C. R., Parascenzo, L. C., & Ambrosio, N. (1994). Sexual harassment of college students: Implications for campus health promotion. *Journal of American College Health*, 43, 3- 10.
- Cleveland, J.N., & Kerst, M.E. (1993). Sexual harassment and perceptions of power: An under-articulated relationship. *Journal of Vocational Behavior*, 42, 49-67.
- Connell, R.W. (1987). *Gender and power: Society, the person and sexual politics*. Cambridge: Polity Press.
- Connell, R.W. (2002). *Gender*. Cambridge: Polity Press.
- Corbett, K., Gentry, C., & Pearson, W. (1993). Sexual harassment in high school. *Youth & Society*, 25, 93–103.

- Cortina, L. M., & Wasti, S. A. (2005). Profiles in coping: Responses to sexual harassment across persons, organizations, and cultures. *Journal of Applied Psychology, 90*, 182-192.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika, 16*, 297-334.
- Crouch, M. A. (2001). *Thinking about Sexual Harassment: A Guide for the Perplexed*. New York : Oxford University Press.
- Crowne, D.P. & Marlowe, D. (1960). A new scale of social desirability independent of psychopathology. *Journal of Consulting Psychology, 24*, 349-354.
- Cummings, K. & Armenta, M. (2002). Penalties for peer sexual harassment in an academic context: The influence of harasser gender, participant gender, severity of harassment, and the presence of bystanders. *Sex Roles, 47*, 273-280.
- DeLongis, A., Coyne, J. C., Dakof, G., Folkman, S., & Lazarus, R. S. (1982). Relationships of daily hassles, uplifts, and major life events to health status. *Health Psychology, 1*, 119-136.
- DeLongis, A., Folkman, S., & Lazarus, R. S. (1988). The impact of daily stress on health and mood: Psychological and social resources as mediators. *Journal of Personality and Social Psychology, 54*, 486-495.
- DeSouza, E. R., Pryor, J.B., & Hutz, C. (1998). Reactions to sexual harassment charges between North Americans and Brazilians. *Sex Roles: A Journal of Research, 39*, 913-925.

- Dodge, J., Ford, M.A., & Perko, M.A. (2003). From ephedra to creatine: Using theory to respond to dietary supplement use in young athletes. *American Journal of Health Studies, 18*, 111-116.
- Duffy, J., Wareham, S., & Walsh, M. (2004). Psychological consequences for high school students of having been sexually harassed. *Sex Roles, 50*, 811-821.
- Downing, N.E., & Roush, K.L. (1985). From passive acceptance to active commitment: A model of feminist identity development for women. *The Counseling Psychologist, 13*, 695-709.
- Dziech, B., & Weiner, L. (1984). *The Lecherous Professor*. Boston: Beacon Press.
- Einarsen, S. (1999). The nature and causes of bullying at work. *International Journal of Manpower, 10*, 16–27.
- Ellis, S., Barak, A., & Pinto, A. (1991). Moderating effects of personal cognitions on experienced and perceived sexual harassment of women at the workplace. *Journal of Applied Social Psychology, 21*, 1320–1337.
- Fishbein, M., & Ajzen, I. (1975). *Belief, attitude, intention, and behavior: An introduction to theory and research*. Reading, MA: Addison Wesley.
- Farley, L. (1978). *Sexual shakedown: The sexual harassment of women on the job*. New York: McGraw-Hill.
- Fasting, K., Brackenridge, C.H., & Sundgot Borgen, J. (2000). Sexual harassment in and outside sport. Oslo: Norwegian Olympic Committee.
- Fasting, K., Brackenridge, C.H., & Sundgot- Borgen, J. (2003). Experiences of sexual harassment and abuse among Norwegian elite athletes and nonathletes. *Research Quarterly, 74*, 84-97.

- Fasting, K., Brackenridge, C.H., & Walseth, K. (2002). Coping with sexual harassment in sport: Experiences of elite female athletes. *The Journal of Sexual Aggression, 8*, 3–15.
- Fasting, K., Chroni, S., & Knorre, N. (in press). Sexual Harassment in Sport toward Females in three European Countries. *International Review for the Sociology of Sport*.
- Fishbein, M., & Middlestadt, S. E. (1989). Using the theory of reasoned action as a framework for understanding and changing AIDS-related behaviors. In V. M. Mays, G. W. Albee, & S. F. Schneider (Eds.), *Primary prevention of AIDS: Psychological approaches* (pp. 93- 110). Newbury Park, CA: Sage.
- Fischer, A.R. & Good, G.E. (1994). Gender, self, and others: Perceptions of the campus environment. *Journal of Counseling Psychology, 41*, 343–355.
- Fischer, A. & Good, G.E. (2004). Women’s feminist consciousness, anger, and psychological distress. *Journal of Counseling Psychology, 51*, 437–446.
- Fischer, A.R., Tokar, D.M., Mergl, M.M., Good, G.E., Hill, M.S., & Blum, S.A. (2000). Assessing women’s feminist identity development: Studies of convergent, discriminant, and structural validity. *Psychology of Women Quarterly, 24*, 15–29.
- Fitzgerald, L.F. (1993). Sexual harassment: Violence against women in the workplace. *American Psychologist, 48*, 1070-1076.
- Fitzgerald, L.F., Drasgow, F., Hulin, C.L., Gelfand, M.J., & Magley, V.J. (1997). Antecedents and consequences of sexual harassment in organizations: A test of an integrated model. *Journal of Applied Psychology, 82*, 578–589.

- Fitzgerald, L.F., & Ormerod, A. J. (1991). Perceptions of sexual harassment: The influence of gender and context. *Psychology of Women Quarterly*, *15*, 281-294.
- Fitzgerald, L.F., Shullman, S., Bailey, N., Richards, M., Swecker, J., Gold, Y., Ormerod, M., & Weitzman, L. (1988). The incidence and dimensions of sexual harassment in academia and the workplace. *Journal of Vocational Behavior*, *32*, 152-175.
- Ford, C. & Donis, F. J. (1996). The relationship between age and gender in workers' attitudes toward sexual harassment. *Journal of Psychology*, *130*, 627-633.
- Foulis, D., & McCabe, M. P. (1997). Sexual harassment: Factors affecting attitudes and perceptions. *Sex Roles*, *37*, 773-798.
- Gottlieb, B. H. (1997). Conceptual and measurement issues in the study of coping with chronic stress. New York: Plenum.
- Gutek, B.A. (1985). *Sex and the workplace: The impact of sexual behaviour and harassment on women, men and the organization*, San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Gutek, B.A., & Koss, M. P. (1993). Changed women and changed organizations: Consequences of and coping with sexual harassment. *Journal of Vocational Behavior*, *42*, 28-48.
- Gutek, B.A., Morasch, B., & Cohen, A.C. (1983). Interpreting social behavior in work setting. *Journal of Vocational Behavior*, *22*, 30-48.
- Gutek, B., Nakamura, C., Gahart, M., Handschumacher I., & Russell, D. (1980). Sexuality and the workplace. *Basic and Applied Social Psychology*, *1*, 255-265.
- Gutek, B. & O'Connor, M. (1995). The empirical basis for the reasonable woman standard. *Journal of Social Issues* *51*, 151-166.

- Gruber, J.E. (1998), The impact of male work environment and organizational policies on women's experiences of sexual harassment. *Gender and Society*, 12, 301-20.
- Hesson-McInnis, M.S. & Fitzgerald, L.F. (1997). Sexual harassment: A preliminary test of an integrative model. *Journal of Applied Social Psychology*, 27, 877-901.
- Hill, C., & Silva, E. (2005). *Drawing the line: Sexual harassment on campus*. Washington, DC: American Association of University Women.
- Hogben, M., Lawrence, J., Hennessy, M., & Eldridge, G. (2003). Using the theory of planned behaviour to understand the STD risk behavior of incarcerated women. *Criminal Justice and Behavior*, 30, 187-209.
- Hollway, W. & Jefferson, T. (1996). PC or not PC: Sexual harassment and the question of ambivalence. *Human Relations*, 9, 373-393.
- Hyde, J.S., Krajinik, M., & Skuldt-Niederberger, K. (1991). Androgyny across the life span: A replication and longitudinal follow-up. *Developmental Psychology*, 27, 516-519.
- Huerta, M., Cortina, L.M., Pang, J.S., Torges, C.M., & Magley, V.J. (2006). Sex and power in the academy: Modeling sexual harassment in the lives of college women. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32, 616-628.
- Hutchinson, M.K., Jemmott, J.B., Jemmott, L.S., Braverman, P., & Fong, G.T. (2003). The role of mother-daughter sexual risk communication in reducing sexual risk behaviors among urban adolescent females: A prospective study. *Journal of Adolescent Health*, 33, 98-107.

- Hutchinson, M.K. & Wood, E.B. (2007). Reconceptualizing adolescent sexual risk in a parent-based expansion of the theory of planned behavior. *Journal of Nursing Scholarship, 39*, 141-146.
- Ilies, R., Hauserman, N., Schwochau, S., & Stibal, J. (2003). Reported incidence rates of work-related sexual harassment in the United States: Using meta-analysis to explain reported rate disparities. *Personnel Psychology, 56*, 607–631.
- Ivy, D.K., & Hamlet, S. (1996). College students and sexual dynamics: Two studies of peer sexual harassment. *Communication Education, 45*, 149–166.
- Johnson, C.B., Stockdale, M.S., & Saal, F.E. (1991). Persistence of men's misperceptions of friendly cues across a variety of interpersonal encounters. *Psychology of Women Quarterly, 15*, 463-75.
- Jones, T.S. & Remland, M.S. (1992). Sources of variability in perceptions of and responses to sexual harassment. *Sex Roles, 27*, 121–142.
- Kamal, A., & Tariq, N. (1997). Sexual harassment experience questionnaire for workplaces of Pakistan: Development and validation. *Pakistan Journal of Psychological Research, 12*, 1-20.
- Kerfoot, D. & Knights, D. (1994). Into the realm of the fearful: Power, identity and the gender problematic. In H. Radtke & H. Stam (Eds.) *Power/Gender* (pp 67–78). London: Sage.
- Killion, M.U. (2004). Post-WTO China: Quest for human right safeguards in sexual harassment against working women. *Tulane Journal of International and Comparative Law, 12*, 201–235.

- King, L. & King, D. (1993). *Sex-role egalitarianism scale manual*. USA: Sigma Assessment Systems, Inc.
- Klonis, S., Endo, J., Crosby, F., & Worrell, J. (1997). Feminism as life raft. *Psychology of Women Quarterly, 21*, 333–345.
- Koss, M.P. (1990). Changed lives: The psychological impact of sexual harassment. In M.A. Paludi (Ed.), *Ivory power: Sexual harassment on campus*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Landrine, H., & Klonoff, E. A. (1997). *Discrimination against women: Prevalence, consequences, remedies*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Larsson C., Hensing G., & Allebeck, P. (2003). Sexual and gender-related harassment in medical education and research training: Results from a Swedish survey. *Medical Education, 37*, 39-50.
- Lott, B., Reilly, M. E., & Howard, D. (1982). Sexual assault and harassment: A campus community case study. *Signs 8*, 296-319.
- Luthar, H. & Luthar, V. (2007). A Theoretical Framework Explaining Cross-Cultural Sexual Harassment: Integrating Hofstede and Schwartz. *Journal of Labor Research, 28*, 169-188.
- MacKinnon, C. (1979). *Sexual harassment of working women: A case of sex discrimination*. New Haven: Yale University Press.
- MacKinnon, C. (1987). *Feminism unmodified: Discourses on life and law*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Madan-Bahel, A. (2008). *Sexual health and bollywood films: A culturally based program for South Asian teenage Girls*. Amherst: Cambria Press.

- Mandell, C., Bond, M.A., & Mulvey, A. (1996). The role of gender and organization context in the experience of adversity: Sexual harassment as a case example. In R. Feldman (Ed.), *Psychology of Adversity*. Amherst, MA: University of Massachusetts Press.
- Martindale, M. (1990). *Sexual harassment in the military:1988*. Arlington, VA: Defense Manpower Data Center.
- Mazer, D.B., & Percival, E.F. (1989). Ideology or experience? The relationships among perceptions, attitudes, and experiences of sexual harassment in university students. *Sex Roles, 20*, 135–147.
- McCabe, M. & Hardman, L. (2005). Attitudes and perceptions of workers to sexual harassment. *The Journal of Social Psychology, 145*, 719-740.
- McGonagle, K. A., & Kessler, R. C. (1990). Chronic stress, acute stress, and depressive symptoms. *American Journal of Community Psychology, 18*, 681-706.
- McKinney, K. (1994). Sexual harassment and college faculty members. *Deviant Behavior, 15*, 171-191.
- McKinney, K., Olson, C., & Satterfield, A. (1988). Graduate students' perceptions of and reactions to sexual harassment. *Journal of Interpersonal Violence, 3*, 319-325.
- Metha, A., & Nigg, J. (1982). Sexual harassment: Implications of a study at Arizona State University. *Women's Studies Quarterly, 10*, 24.
- Moradi, B., & Subich, L.M. (2002a). Comparing the psychometrics of three instruments. *The Counseling Psychologist, 30*, 66–86.

- Moradi, B., & Subich, L.M. (2002b). Perceived sexist events and feminist identity development attitudes: Links to women's psychological distress. *The Counseling Psychologist, 30*, 44–65.
- Moradi, B., Subich, L.M., & Phillips, J.C. (2002). Revisiting feminist identity development theory, research, and practice. *The Counseling Psychologist, 30*, 6–43.
- Morisky D.E, Ang, A., & Sneed, C. (2002). Validating the effects of social desirability on self-reported condom use behavior among commercial sex workers. *AIDS Education and Prevention, 14*, 351-360.
- O'Connell, C.E. & Korabik, K. (2000). Sexual harassment: The relationship of personal vulnerability, work context, perpetrator status, and type of harassment to outcomes. *Journal of Vocational Behavior, 56*, 299-329.
- O'Donohue, W., & O'Hare, E. (1998). The credibility of sexual abuse allegations: Child sexual abuse, adult rape, and sexual harassment. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 19*, 273-279.
- O'Hare, E. O., & O'Donohue, W. (1998). Sexual harassment: Identifying risk factors. *Archives of Sexual Behavior, 27*, 561-580.
- Osborne, B. (2007). "No Drinking, No Drugs, No Lesbians" — Sexual orientation discrimination in intercollegiate athletics. *Marquette Sports Law Review, 17*(2), 481 – 502.
- Paludi, M., Grossman, M., Scott, C., Kindermann, J., Matula, S., Ostwald, J., Dovan, J., & Mulcahy, D., (1990). Myths and realities. In M.A. Paludi (Ed.), *Ivory power: Sexual harassment on campus*. Albany, NY: State University of New York Press.

- Paludi, M. A. (1997). *Sexual harassment in schools*. Boston: Allyn & Bacon.
- Padgitt, S.C., & Padgitt, J.S. (1986). Cognitive structure of sexual harassment: Implications university policy. *Journal of College Student Personnel*, 27, 34-39.
- Pavlou, V. (2007). An examination of the validity of the Sex-Role Egalitarianism Scale (SRES-BB) using confirmatory factor analysis procedures. *The International Journal of Interdisciplinary Social Sciences*, 2, 227-236.
- Pavlou, V. & Vitsilaki, C. (2006). Psychometric evaluation of Sex-Role Egalitarianism Scale with teacher population in Greece. *The International Journal of Interdisciplinary Social Sciences*, 1, 1-8.
- Popovich, P.M., Gehlauf, D.N., Jolton, J.A. Somers, J.M., & Goldinho, R.M. (1992). Perceptions of sexual harassment as a function of sex rater and incident form and consequences. *Sex Roles*, 27, 609-25.
- Powell, G.N. (1986). Effects of sex role identity and sex on definitions of sexual harassment. *Sex Roles*, 14, 9-19.
- Pfeffer, J. (1981). *Power in organizations*. Boston, MA: Pitman.
- Pryor, J. B. (1987). Sexual harassment proclivities in men. *Sex Roles*, 17, 269–290.
- Rederstoff, J., Buchanan, N. T., & Settles, I. H. (2007). The moderating roles of race and gender-role attitudes and the relationship between sexual harassment and psychological well-being. *Psychology of Women Quarterly*, 31, 50-61.
- Reilly, M., Lott, B., & Gallogly, S. (1986). Sexual harassment of university students. *Sex Roles*, 15, 333–358.
- Reilly, M., Lott, B. Caldwell, D., & De Luca, L. (1992). Tolerance for sexual harassment related to self-reported victimization. *Gender and Society*, 6, 122–138.

- Rubin, L.J. & Borgers, S.B. (1990). Sexual harassment in universities during the 1980s. *Sex Roles*, 23, 397-411.
- Russell, B.L., & Trigg, K.Y. (2004). Tolerance of sexual harassment: An examination of gender differences, ambivalent sexism, social dominance, and gender roles. *Sex Roles*, 50, 565–573.
- Sexual Harassment Support (2009). *Sexual harassment in education*. Retrieved on January 13, 2010 from <http://www.sexualharassmentsupport.org/SHEd.html>
- Scarduzio, A. & Geist-Martin, P. (2008). Making Sense of Fractured Identities: Male Professors' Narratives of Sexual Harassment. *Communication Monographs*, 75, 369-395.
- Schneider, M., Baker, S., & Stermac, L. (2002). Sexual harassment experiences of psychologists and psychological associates during their graduate school training. *Canadian Journal of Human Sexuality*, 11, 159-170.
- Siebler, F., Sabelus, S., & Bohner, G. (2008). A refined computer harassment paradigm: Validation, and test of hypotheses about target characteristics. *Psychology of Women Quarterly*, 32, 22-35.
- Sigal, J. (2006). International sexual harassment. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1, 356-369.
- Sigal, J. & Jacobsen, H. (1999). A cross-cultural exploration of factors affecting reactions to sexual harassment: Attitudes and policies. *Psychology, Public Policy, and Law*, 5, 760-785.

- Snyder, R., & Hasbrouck, L. (1996). Feminist identity, gender traits, and symptoms of disturbed eating among college women. *Psychology of Women Quarterly*, 20, 593–598.
- Sprague, C. (2009). Sexual harassment. *Research Starters Sociology*, 5, 1-5.
- Stepp, P.L. (2001). Sexual harassment in communication extra-curricular activities: Intercollegiate debate and individual events. *Communication Education*, 50, 34–50.
- Tangri, S.S., Burr, M.R., & Johnson, C.R. (1982). Sexual harassment at work: Three explanatory models. *Journal of Social Issues*, 38, 33-54.
- The Equal Opportunities, Ombudsman (2006). Sexual harassment and gender related harassment in working life: Jamo, review of current knowledge. Sweden.
- Theodorakis, Y. (1994). Planned behavior, attitude strength, role identity, and the prediction of behavior. *The Sport Psychologist*, 8, 149-165.
- Theodorakis, Y. (1992). Prediction of athletic participation: A test on Planned Behavior Theory. *Perceptual & Motor Skills*, 74, 371-379.
- Theodorakis, Y., Papaioannou, A., & Karastogianidou, C (2004). Relationship between family structure and students' health-related attitudes and behaviors. *Psychological Reports*, 95, 851-858.
- Timmerman, G. & Bajema, C. (1999). Incidence and methodology in sexual harassment research in Northwest Europe. *Women's Studies International Forum*, 22, 673-681.
- Tinsley, H.E. & Stockdale, M.S. (1993). Sexual harassment in the workplace. *Journal of Vocational Behavior*, 42, 1-4.

- Uggen, C. & Blackstone, A. (2004). Sexual harassment as a gendered expression of power. *American Sociological Review*, 69, 64-92.
- van Roosmalen, E., & McDaniel, S. A. (1998). Sexual harassment in academia: A hazard to women's health. *Women & Health*, 28, 33-54.
- Wilson, F. (2000). The subjective experience of sexual harassment: Cases of students. *Human Relations*, 53, 1081-1097.
- Wilson, K.R., & Kraus, L.A. (1983). Sexual harassment in the university. *Journal of College Student Personnel*, 24, 219-224.
- Workman, J. & Johnson, K. (1991). The role of cosmetics in attributions about sexual harassment. *Sex Roles*, 24, 759-769.
- Witkowska, E. & Menckel, E. (2005). Perceptions of sexual harassment in Swedish high schools: Experiences and school-environment problems. *European Journal of Public Health*, 15, 78-85.

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αρτινοπούλου, Β. & Παπαθεοδώρου, Θ. (2004). *Η σεξουαλική παρενόχληση στους χώρους εργασίας*. Αθήνα: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.).
- Βοσνιάδου, Σ., Δενδρινού, Β., & Βαΐου, Λ. (2004). *Συμπεράσματα από το συνέδριο με θέμα «Η θέση των γυναικών στην ακαδημαϊκή κοινότητα και οι πολιτικές φύλου στα Πανεπιστήμια»*. Αθήνα: ΠΜΣ ΘΕ.ΦΥΛ.ΙΣ
- Ελευθεροτυπία (2002, 16 Ιουνίου). *Η σεξουαλική παρενόχληση δεν έχει φύλο*. Αθήνα: Χ.Κ. Τεγόπουλος Εκδόσεις Α.Ε.

- Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1993). *Πως να καταπολεμήσετε τις σεξουαλικές παρενοχλήσεις στους χώρους εργασίας: Οδηγός για την εφαρμογή του Κώδικα Πρακτικής της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*. Βρυξέλλες: Επίσημες εκδόσεις των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.
- Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2006). *Επένδυση στο ανθρώπινο δυναμικό*. Βρυξέλλες: Επίσημες εκδόσεις των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2002, Οκτώβριος). *Οδηγία 2002/73/ΕΚ*. Βρυξέλλες: Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2006, Ιούλιος). *Οδηγία 2006/54/ΕΚ*. Βρυξέλλες: Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.
- Θεοδωράκης, Ι., Δογάνης, Γ., Μπαγιάτης, Κ., & Τσαρτσαπάκης, Ι. (1992). Στάσεις ενηλίκων γυναικών προς την άθληση. *Ψυχολογία*, 1, 75-86.
- Καθημερινή (2006, 18 Ιουνίου). *Πειράγματα, φιλιά και χάδια με το... ζόρι*. Ανακλήθηκε στις 10 Ιουνίου 2010 από το http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_ell_100055_18/06/2006_187734
- Κάμτσιος, Σ. (2006). *Στάσεις προς την άσκηση, αντίληψη εαυτού, διατροφικές συνήθειες, σωματική δραστηριότητα και δείκτης μάζα σώματος μαθητών δημοτικού σχολείου*. Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή διατριβή. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Κοσμίδου, Ε. (2007). *Κάπνισμα και άσκηση: Αποτελεσματικά μηνύματα για αλλαγή στάσεων σε προγράμματα αγωγής υγείας που απευθύνονται σε μαθητές και φοιτητές*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Μανωλιάδης, Ι., Κούρτης, Α., & Παπαδόπουλος, Κ., (2009). *Η σεξουαλική Παρενόχληση στον Εργασιακό Χώρο και οι Διαστάσεις της στην Σύγχρονη Ελληνική*

Πραγματικότητα. 1^ο Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο Ιατρών και
Υγειονομικών του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, Θεσσαλονίκη.

Medlook (2009). Η παρενόχληση στο χώρο εργασίας: Πόσο συχνή είναι και ποιες
μορφές παίρνει; Ανακτήθηκε στις 25 Δεκεμβρίου 2009 από
http://www.medlook.net/article.asp?item_id=2904

Νάτσης, Π., Θεοδώρου, Φ., Κοκαρίδας, Δ., Χατζηγεωργιάδης, Α., & Θεοδωράκης, Γ.
(2004). Συμμετοχή των παιδιών με νοητική καθυστέρηση σε προγράμματα
άσκησης: Πρόβλεψη της πρόθεσης των γονέων. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή
& τον Αθλητισμό*, 2, 51-57.

Παπαϊωάννου, Α., Θεοδωράκης, Ι., & Γούδας, Μ. (2003). *Για μία καλύτερη διδασκαλία
της φυσικής αγωγής*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Salto.

Παπαθεοδώρου, Θ., Καρύδης, Β., & Βιδάλη, Σ. (2001). *Η σεξουαλική παρενόχληση στην
εργασία: Πρόταση ποινικοποίησης της συμπεριφοράς στην Ελλάδα*. Αθήνα:
Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.).

Πενταράκη, Μ., Εσέρογλου, Μ., Καλαϊτζή, Π., & Σταυροπούλου, Ε. (υπό δημοσίευση).
Σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Αδημοσίευτη
μεταπτυχιακή διατριβή. Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πάτρας.

Πηλαβάκη-Αχιλλέως, Α. & Διομήδους, Δ. (2007, Μάρτιος). *Σεξουαλική Παρενόχληση:
Ένας Αθέατος Εφιάλτης στο χώρο Εργασίας -- Οδηγός Καθοδήγησης και
Κατάρτισης Στελεχών Επιχειρήσεων, Συνδικαλιστικών Οργανώσεων και
Λειτουργών Αρμόδιων Κυβερνητικών Υπηρεσιών*. Λευκωσία, Κύπρος.

- Σταμάτη, Α. (2006, Ιούνιος). *Η πρακτική διάσταση των διακρίσεων στο χώρο εργασίας: Ενημέρωση*. Ανακτήθηκε στις 23 Φεβρουαρίου 2010 από <http://www.inegsee.gr/enimerwsi-129-doc3.htm>
- Σταφίδα, Β., Σταφίδα, Δ., & Κάντας, Α. (2002). Σεξουαλική παρενόχληση γυναικών και ανδρών εργαζομένων στο χώρο εργασίας. *Υγιεινή και Ασφάλεια της Εργασίας, 11*, 3-4.
- Στρατηγάκη, Μ. (2007). *Το Φύλο της Κοινωνικής Πολιτικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Συμεωνίδου, Χ. (2007). Η σεξουαλική παρενόχληση στο ελληνικό ποινικό δίκαιο (Ν. 3488/2006. *Intellectum, 3*, 15-25.
- Τσουμανή, Ε. (2007). Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ελλάδας στα Ηνωμένα Έθνη, εισαγωγική παρουσίαση από την επικεφαλής Ελληνικής Αντιπροσωπείας κα Ευγενία Τσουμανή. Ανακτήθηκε στις 5 Φεβρουαρίου 2010 από <http://www.isotita.gr/index.php/news/454>.
- Χριστοπούλου, Ι., Κουρτεσοπούλου, Α., Κουρτεσοπούλου, Α., & Σιαμάγκα, Ε. (2008). Διερεύνηση βιωμάτων ανεπιθύμητων συμπεριφορών σε φοιτητές νοσηλευτικής. *Το βήμα του Ασκληπιού, 7*, 40-56.
- Χρόνη, Σ., Κουρτεσοπούλου, Α., & Κούλη, Ο. (2007). Επακόλουθα εμπειριών σεξουαλικής παρενόχλησης σε αθλήτριες και πρόληψη στον ελληνικό αθλητισμό. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό, 5*, 283 – 293.
- Χρόνη, Σ. & Χατζηγεωργιάδης, Α. (2007). Φύλα και ισότητα. Στο Βιβλίο του Εκπαιδευτικού για την Εφαρμογή Προγραμμάτων που Προωθούν την Ισότητα στην Κοινωνία – Καλλιπάτειρα (σελ. 73-88). Αθήνα Γραφείο Ολυμπιακής Παιδείας Υπ.Ε.Π.Θ

Ψούνη, Σ. (2009). *Στάσεις και προθέσεις αθλητών και προπονητών για το ντόπινγκ*.

Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή διατριβή. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Κομοτηνής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: Αποδοχή Συμμετοχής & Δημογραφικά

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: Ερωτηματολόγια, Μέρος Α - Δ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

Αποδοχή Συμμετοχής & Δημογραφικά

**Εργαστήριο Ψυχολογίας της Άσκησης & Ποιότητας Ζωής
Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
www.pe.uth.gr**

Αγαπητέ φοιτητή και φοιτήτρια, αφιερώστε 20 λεπτά για μια έρευνα!

Τα ερωτηματολόγια που ακολουθούν περιλαμβάνουν διάφορα θέματα αναφορικά στους άνδρες και στις γυναίκες και σε συμπεριφορές που εκδηλώνονται μεταξύ τους. Αφού διαβάσετε τις οδηγίες, παρακαλούμε συμπληρώστε τα λιγοστά ατομικά στοιχεία που σας ζητούνται και μετά ξεκινήστε να συμπληρώνετε τα ερωτηματολόγια. **Η έρευνα είναι ανώνυμη.**

Διαβάστε καθεμία πρόταση προσεκτικά και αποφασίστε κατά πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με αυτή ή ότι άλλο σας ζητείτε να συμπληρώσετε. Δεν μας ενδιαφέρει να δώσετε μια απάντηση που να συμφωνεί με αυτό που πιστεύουν οι περισσότεροι. Επίσης, δεν υπάρχουν σωστές και λανθασμένες απαντήσεις, καθώς το κάθε άτομο έχει τη δική του άποψη για τα θέματα που ακολουθούν. Μας ενδιαφέρει όμως να διατυπώσετε τις δικές σας απόψεις. Απαντήστε λοιπόν, γρήγορα, αυθόρμητα και ελεύθερα, χωρίς να προβληματίζεστε ιδιαίτερα.

Κάθε πρόταση έχει από 5 έως 7 απαντητικές επιλογές, οι οποίες εμφανίζονται κάτω ή δεξιά από κάθε πρόταση. Για κάθε πρόταση κυκλώστε την απάντηση που σας εκφράζει καλύτερα. Έτσι, αν για παράδειγμα, διαφωνείτε με μια πρόταση αλλά δε διαφωνείτε απολύτως, τότε κυκλώστε το κουτάκι με το «Διαφωνώ». Αν πάλι συμφωνείτε απόλυτα με μια πρόταση, τότε κυκλώστε το «Συμφωνώ Απόλυτα», κ.ο.κ. Μη σημειώνετε περισσότερες από μια απαντήσεις για κάθε πρόταση. Αν τυχόν θέλετε να αλλάξετε κάποια επιλογή σας, απλά διαγράψετε την πρώτη με ένα μεγάλο «X», και στη συνέχεια, κυκλώστε τη νέα επιλογή σας. Τέλος, σιγουρευτείτε ότι έχετε απαντήσει σε όλα τα θέματα.

Όταν τελειώσετε με όλα τα θέματα, βάλτε το ερωτηματολόγιο μέσα στο φάκελο που έχει η ερευνήτρια.

**Αποφασίστε μόνοι σας, εάν θα συμμετάσχετε στην έρευνα αυτή
Αν θέλετε να συμμετάσχετε, συνεχίστε παρακάτω**

ΑΤΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Φύλο:	☐ Άνδρας	☐ Γυναίκα
2. Ημερ/νία γέννησης:		
3. Τόπος γέννησης (δήμος & νομός):		
4. Τόπος διαμονής (δήμος & νομός):		
5. Στοιχεία φοίτησης:	☐ Τμήμα:	☐ ΑΕΙ:
6. Έτος φοίτησης:	☐ Πρώτο	☐ Τέταρτο
7. Επάγγελμα του πατέρα σας:		
8. Επάγγελμα της μητέρα σας:		
9. Ανώτερο ολοκληρωμένο επίπεδο σπουδών του πατέρα σας:		
10. Ανώτερο ολοκληρωμένο επίπεδο σπουδών της μητέρας σας:		
11. Ο σύντροφός σας είναι:	☐ Άνδρας	☐ Γυναίκα

Παρακαλούμε, απαντήστε στα θέματα ΜΟΝΟΙ ΣΑΣ
Δε χρειάζεστε συνεργάτες για να εκφράσετε τις απόψεις σας

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

Ερωτηματολόγια, Μέρος Α - Δ

Μέρος Α

Κάποιοι φοιτητές απευθυνόμενοι προς συμφοιτήτριες κάνουν συστηματικά σχόλια με έντονο σεξουαλικό περιεχόμενο, ενώ αυτό είναι ξεκάθαρα ανεπιθύμητο από εκείνες. Κάποιοι τα σχόλια αυτά τα βρίσκουν αστεία, άλλοι απολύτως φυσιολογικά, κάποιοι άλλοι υποτιμητικά, ενώ άλλοι μη κοινωνικά αποδεκτά. Εσύ πώς το βλέπεις;

1. Το να μιλάει ένας φοιτητής προς συμφοιτήτριά του με αυτόν τον τρόπο, αυτό για μένα είναι:

Καλό						Κακό	
Πολύ	Αρκετά	λίγο	αδιάφορο	Λίγο	αρκετά	Πολύ	

Ανόητο						Έξυπνο	
Πολύ	Αρκετά	λίγο	αδιάφορο	Λίγο	αρκετά	Πολύ	

Ηθικό						Ανήθικο	
Πολύ	Αρκετά	λίγο	αδιάφορο	Λίγο	αρκετά	Πολύ	

Άσχημο						Όμορφο	
Πολύ	Αρκετά	λίγο	αδιάφορο	Λίγο	αρκετά	Πολύ	

Δυσάρεστο						Ευχάριστο	
Πολύ	Αρκετά	λίγο	αδιάφορο	Λίγο	αρκετά	Πολύ	

Ποια είναι η δική σου θέση; Τι θα κάνεις αν είσαι μάρτυρας ενός τέτοιου γεγονότος;

2. Σκοπεύω να υπερασπιστώ τη φοιτήτρια

Πιθανό						Απίθανο	
πολύ	Αρκετά	Λίγο	αδιάφορο	Λίγο	αρκετά	Πολύ	

3. Θα προσπαθήσω να υπερασπιστώ τη φοιτήτρια

Ναι						Όχι	
απόλυτα	Αρκετά	Κάπως	αδιάφορο	κάπως	αρκετά	Απόλυτα	

4. Ποια θα ήταν η επιλογή σου;

Θα υπερασπιστώ τη φοιτήτρια						Θα υπερασπιστώ το φοιτητή				
5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5

5. Για μένα, το να υπερασπιστώ τη φοιτήτρια σύμφωνα με τις παραπάνω συνθήκες είναι:

Εύκολο						Δύσκολο	
πολύ	Αρκετά	λίγο	αδιάφορο	λίγο	αρκετά	Πολύ	

6. Εξαρτάται απόλυτα από μένα, το να υπερασπιστώ τη φοιτήτρια σύμφωνα με τις παραπάνω συνθήκες.

Συμφωνώ						Διαφωνώ	
πολύ	Αρκετά	λίγο	αδιάφορο	λίγο	αρκετά	Πολύ	

7. Πολλά άτομα των οποίων την άποψη εκτιμώ, σε ανάλογη κατάσταση:

Θα υπερασπίζονταν τη φοιτήτρια						Θα υπερασπίζονταν το φοιτητή				
πολύ	Αρκετά	λίγο	αδιάφορο	λίγο	αρκετά	Πολύ				

8. Πολλά άτομα σπουδαία για μένα:

Θα υπερασπίζονταν τη φοιτήτρια						Θα υπερασπίζονταν το φοιτητή				
πολύ	Αρκετά	λίγο	αδιάφορο	λίγο	αρκετά	Πολύ				

9. Πόσο συχνά το βλέπεις να συμβαίνει;

Πάρα πολύ συχνά										Καθόλου
5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5

10. Σε σένα έχει συμβεί; (μόνο για φοιτήτριες)

Το έχω βιώσει και εγώ						Δεν το έχω βιώσει				
Ναι						Όχι				

Κάποιοι φοιτητές σε κάποιες συνεντεύξεις τους με συμφοιτήτριες τις αγκαλιάζουν, σκάνε ένα φιλί ή ρίχνουν ένα φευγαλέο τσίμπημα στο σώμα, ενώ αυτό είναι ξεκάθαρα ανεπιθύμητο από εκείνες. Κάποιοι τις κινήσεις αυτές τις βρίσκουν αστείες, άλλοι απολύτως φυσιολογικές, κάποιοι άλλοι υποτιμητικές, ενώ άλλοι μη κοινωνικά αποδεκτές. Εσύ πώς τις βλέπεις;

Το να αγγίζει σωματικά ένας φοιτητής μια συμφοιτήτρια, αυτό για μένα είναι:

Καλό						Κακό	
Πολύ	Αρκετά	λίγο	αδιάφορο	Λίγο	αρκετά	Πολύ	

Ανόητο						Εξυπνο	
Πολύ	Αρκετά	λίγο	αδιάφορο	Λίγο	αρκετά	Πολύ	

Ηθικό						Ανήθικο	
Πολύ	Αρκετά	λίγο	αδιάφορο	Λίγο	αρκετά	Πολύ	

Άσχημο						Όμορφο	
Πολύ	Αρκετά	λίγο	αδιάφορο	Λίγο	αρκετά	Πολύ	

Δυσάρεστο						Ευχάριστο	
Πολύ	Αρκετά	λίγο	αδιάφορο	Λίγο	αρκετά	Πολύ	

Ποια είναι η δική σου θέση; Τι θα κάνεις αν είσαι μάρτυρας ενός τέτοιου γεγονότος;

2. Σκοπεύω να υπερασπιστώ τη φοιτήτρια

Πιθανό						απίθανο	
πολύ	αρκετά	Λίγο	αδιάφορο	Λίγο	αρκετά	Πολύ	

3. Θα προσπαθήσω να υπερασπιστώ τη φοιτήτρια

Ναι						Όχι	
απόλυτα	αρκετά	Κάπως	αδιάφορο	κάπως	αρκετά	Απόλυτα	

4. Ποια θα ήταν η επιλογή σου;

Θα υπερασπιστώ τη φοιτήτρια						Θα υπερασπιστώ το φοιτητή				
5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5

5. Για μένα, το να υπερασπιστώ τη φοιτήτρια σύμφωνα με τις παραπάνω συνθήκες είναι:

Εύκολο						Δύσκολο	
πολύ	αρκετά	λίγο	αδιάφορο	λίγο	αρκετά	Πολύ	

6. Εξαρτάται απόλυτα από μένα, το να υπερασπιστώ τη φοιτήτρια σύμφωνα με τις παραπάνω συνθήκες.

Συμφωνώ						Διαφωνώ	
πολύ	αρκετά	λίγο	αδιάφορο	λίγο	αρκετά	Πολύ	

7. Πολλά άτομα των οποίων την άποψη εκτιμώ, σε ανάλογη κατάσταση:

Θα υπερασπίζονταν τη φοιτήτρια						Θα υπερασπίζονταν το φοιτητή				
πολύ	αρκετά	λίγο	αδιάφορα	λίγο	αρκετά	Πολύ				

8. Πολλά άτομα σπουδαία για μένα:

Θα υπερασπίζονταν τη φοιτήτρια						Θα υπερασπίζονταν το φοιτητή				
πολύ	αρκετά	λίγο	αδιάφορα	λίγο	αρκετά	Πολύ				

9. Πόσο συχνά το βλέπεις να συμβαίνει;

Πάρα πολύ συχνά										Καθόλου
5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5

10. Σε σένα έχει συμβεί; (μόνο για φοιτήτριες)

Το έχω βιώσει και εγώ						Δεν το έχω βιώσει					
Ναι						Όχι					

Ορισμένοι φοιτητές απευθυνόμενοι προς συμφοιτήτριες τις περιγελούν είτε γιατί είναι γυναίκες ή/και για την απόδοση τους σε διάφορα πεδία (π.χ., σπουδές, άθλημα, τέχνη, τεχνολογία, κα.). Κάποιοι τα σχόλια αυτά τα βρίσκουν αστεία, άλλοι απολύτως φυσιολογικά, κάποιοι άλλοι υποτιμητικά, ενώ άλλοι μη κοινωνικά αποδεκτά. Εσύ πως το βλέπεις;

Το να περιγελά ένας φοιτητής μια συμφοιτήτρια λόγω του φύλου ή της απόδοσης της, για μένα είναι:

Καλό	:-----:-----:-----:-----:-----:-----:						Κακό
Πολύ	Αρκετά	λίγο	αδιάφορο	Λίγο	αρκετά	Πολύ	

Ανόητο	:-----:-----:-----:-----:-----:-----:						Έξυπνο
Πολύ	Αρκετά	λίγο	αδιάφορο	Λίγο	αρκετά	Πολύ	

Ηθικό	:-----:-----:-----:-----:-----:-----:						Ανήθικο
Πολύ	Αρκετά	λίγο	αδιάφορο	Λίγο	αρκετά	Πολύ	

Άσχημο	:-----:-----:-----:-----:-----:-----:						Όμορφο
Πολύ	Αρκετά	λίγο	αδιάφορο	Λίγο	αρκετά	Πολύ	

Δυσάρεστο	:-----:-----:-----:-----:-----:-----:						Ευχάριστο
Πολύ	Αρκετά	λίγο	αδιάφορο	Λίγο	αρκετά	Πολύ	

Ποια είναι η δική σου θέση; Τι θα κάνεις αν είσαι μάρτυρας ενός τέτοιου γεγονότος;

2. Σκοπεύω να υπερασπιστώ τη φοιτήτρια

Πιθανό	:-----:-----:-----:-----:-----:-----:						απίθανο
πολύ	αρκετά	λίγο	αδιάφορο	λίγο	αρκετά	Πολύ	

3. Θα προσπαθήσω να υπερασπιστώ τη φοιτήτρια

Ναι	:-----:-----:-----:-----:-----:-----:						Όχι
απόλυτα	αρκετά	κάπως	αδιάφορο	κάπως	αρκετά	Απόλυτα	

4. Ποια θα ήταν η επιλογή σου;

Θα υπερασπιστώ τη φοιτήτρια	:-----:-----:-----:-----:-----:-----:						Θα υπερασπιστώ το φοιτητή			
5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5

5. Για μένα, το να υπερασπιστώ τη φοιτήτρια σύμφωνα με τις παραπάνω συνθήκες είναι:

Εύκολο	:-----:-----:-----:-----:-----:-----:						Δύσκολο
πολύ	αρκετά	λίγο	αδιάφορο	λίγο	αρκετά	Πολύ	

6. Εξαρτάται απόλυτα από μένα, το να υπερασπιστώ τη φοιτήτρια σύμφωνα με τις παραπάνω συνθήκες.

Συμφωνώ	:-----:-----:-----:-----:-----:-----:						Διαφωνώ
πολύ	αρκετά	λίγο	αδιάφορο	λίγο	αρκετά	Πολύ	

7. Πολλά άτομα των οποίων την άποψη εκτιμώ, σε ανάλογη κατάσταση:

Θα υπερασπίζονταν τη φοιτήτρια	:-----:-----:-----:-----:-----:-----:						Θα υπερασπίζονταν το φοιτητή
πολύ	αρκετά	λίγο	αδιάφορα	λίγο	αρκετά	Πολύ	

8. Πολλά άτομα σπουδαία για μένα:

Θα υπερασπίζονταν τη φοιτήτρια	:-----:-----:-----:-----:-----:-----:						Θα υπερασπίζονταν το φοιτητή
πολύ	αρκετά	λίγο	αδιάφορα	λίγο	αρκετά	Πολύ	

9. Πόσο συχνά το βλέπεις να συμβαίνει;

Πάρα πολύ συχνά	:-----:-----:-----:-----:-----:-----:						Καθόλου			
5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5

10. Σε σένα έχει συμβεί; (μόνο για φοιτήτριες)

Το έχω βιώσει και εγώ	:-----:-----:-----:-----:-----:-----:						Δεν το έχω βιώσει
Ναι						Όχι	

Μέρος Β

	Ισχύει για μένα (Ι)	Δεν Ισχύει για μένα (ΔΙ)
1. Ποτέ δε λέω άσχημα πράγματα για τους άλλους		ΔΙ
2. Μερικές φορές ζηλεύω την τύχη των άλλων		ΔΙ
3. Δεν εκνευρίζομαι ποτέ		ΔΙ
4. Είμαι πάντα ευγενικός, ευγενική		ΔΙ
5. Μερικές φορές προσπαθώ να εκδικούμαι τους άλλους		ΔΙ
6. Για να δουλέψω πρέπει να έχω ενθάρρυνση		ΔΙ
7. Είμαι πάντα πρόθυμος, πρόθυμη να παραδεχτώ τα λάθη μου		ΔΙ
8. Μερικές φορές εκμεταλλεύομαι τους άλλους		ΔΙ
9. Ακούω πάντοτε όταν μου μιλάνε οι άλλοι		ΔΙ
10. Θυμώνω όταν τα πράγματα δε γίνονται όπως τα θέλω		ΔΙ

Μέρος Γ

ΣΑ = Συμφωνώ Απόλυτα	Σ = Συμφωνώ	Ο = Ουδέτερος/-η αναποφάσιστος/χωρίς άποψη	Δ = Διαφωνώ	ΔΑ = Διαφωνώ Απόλυτα
----------------------	-------------	---	-------------	----------------------

1. Μία ελκυστική γυναίκα θα πρέπει να αναμένει ερωτικά υπονοούμενα και θα πρέπει να μάθει πώς να τα χειρίζεται	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
2. Οι περισσότεροι άνδρες σκανδαλίζονται ερωτικά με πολλές από τις γυναίκες με τις οποίες συνυπάρχουν στην εργασία ή στο σχολείο	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
3. Οι περισσότερες γυναίκες που δέχονται ερωτικές προσβολές από έναν άνδρα, προκαλούν τη συμπεριφορά του με τον τρόπο που μιλούν, συμπεριφέρονται ή ντύνονται	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
4. Ένας άνδρας πρέπει να καταλάβει ότι το «Όχι» μιας γυναίκας σε ερωτικά υπονοούμενα σημαίνει πραγματικά «Όχι»	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
5. Είναι πολύ φυσιολογικό για μία γυναίκα να χρησιμοποιεί τη σεξουαλικότητά της ως ένα τρόπο προόδου στο σχολείο ή στη δουλειά	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
6. Ένας ελκυστικός άνδρας θα πρέπει να αναμένει ερωτικά υπονοούμενα και θα πρέπει να μάθει πώς να τα χειρίζεται	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
7. Πιστεύω πώς ο ερωτικός εκφοβισμός είναι ένα σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
8. Είναι πολύ φυσιολογικό για έναν άνδρα να χρησιμοποιεί ερωτικά υπονοούμενα προς μία γυναίκα, την οποία θεωρεί ελκυστική	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
9. Το αθώο φλερτ κάνει ενδιαφέρουσα την ημέρα στο σχολείο ή στη δουλειά.	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
10. Το να ενθαρρύνεις το ερωτικό ενδιαφέρον ενός καθηγητή ή ενός επιβλέποντος, συμβαίνει συχνά εκ μέρους των γυναικών προκειμένου να πάρουν καλύτερους βαθμούς ή να βελτιώσουν τη θέση εργασίας τους	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
11. Ένα πρόβλημα με τη σεξουαλική παρενόχληση είναι ότι μερικές γυναίκες «δεν παίρνουν από αστεία»	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
12. Η άποψη ότι, κάτι που κάνει ένας καθηγητής κατά τη διάρκεια του μαθήματος μπορεί να θεωρηθεί σεξουαλική παρενόχληση, παρατραβά το θέμα της σεξουαλικής παρενόχλησης	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
13. Πολλές από τις κατηγορίες περί σεξουαλικής παρενόχλησης είναι αλλοπρόσαλλες και στοχεύουν σε εκδίκηση	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
14. Πολλά από αυτά που ο κόσμος θεωρεί ως σεξουαλική παρενόχληση, είναι απλά ένα φυσιολογικό φλερτάρισμα μεταξύ ανδρών και γυναικών	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
15. Η σεξουαλική επίθεση και η σεξουαλική παρενόχληση είναι δύο εντελώς διαφορετικά πράγματα	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
16. Η σεξουαλική παρενόχληση αφορά κυρίως περιστατικά ανεπιθύμητης ερωτικής προσοχής που δεν είναι τόσο σοβαρά	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
17. Η σεξουαλική παρενόχληση δε σχετίζεται ιδιαίτερα με τη δύναμη εξουσίας	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
18. Ο σεξισμός και η σεξουαλική παρενόχληση είναι δύο εντελώς διαφορετικά πράγματα	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
19. Όλη αυτή η ενασχόληση με τη σεξουαλική παρενόχληση δυσκολεύει άνδρες και γυναίκες στο να έχουν φυσιολογικές σχέσεις	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ

Μέρος Δ

ΣΑ = Συμφωνώ Απόλυτα	Σ = Συμφωνώ	Ο = Ουδέτερος/-η αναποφάσιστος/χωρίς άποψη	Δ = Διαφωνώ	ΔΑ = Διαφωνώ Απόλυτα	
1. Μαθήματα Οικιακής Οικονομίας θα πρέπει να επιλέγονται τόσο από μαθητές όσο και από μαθήτριες	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
2. Οι γυναίκες είναι εξίσου ικανές όσο και οι άντρες στο να λαμβάνουν σημαντικές επιχειρηματικές αποφάσεις	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
3. Οι σχολικοί σύμβουλοι επαγγελματικού προσανατολισμού πρέπει να ενθαρρύνουν μαθήτριες που έχουν τα προσόντα να ασχολούνται με τεχνολογικά πεδία όπως είναι η Μηχανολογία	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
4. Το μάζεμα και πλύσιμο των πιάτων πρέπει να είναι μια κοινή υποχρέωση και των δύο συζύγων	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
5. Ο σύζυγος πρέπει να αφήνει τη φροντίδα των μωρών στη σύζυγό του	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
6. Μια οικογένεια θα λειτουργεί καλύτερα εάν ο πατέρας, παρά η μητέρα, θέτει τους κανόνες για τα παιδιά	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
7. Η διοργάνωση ενός παιδικού πάρτι γενεθλίων πρέπει να είναι ευθύνη της μητέρας κι όχι του πατέρα	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
8. Όταν ένα παιδί ξυπνά τη νύχτα, η μητέρα πρέπει να φροντίζει της ανάγκες του	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
9. Πρέπει να δίνονται ίσες ευκαιρίες για επαγγελματική εκπαίδευση σε άνδρες και γυναίκες	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
10. Είναι χειρότερο για μια γυναίκα να μεθύσει από ότι είναι για ένα άνδρα	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
11. Όταν πρόκειται για τη διοργάνωση ενός πάρτι, οι γυναίκες μπορούν να κρίνουν καλύτερα ποιους/ποιες να προσκαλέσουν	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
12. Η είσοδος των γυναικών σε παραδοσιακά ανδρικά επαγγέλματα πρέπει να αποθαρρύνεται	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
13. Δαπανηρή επαγγελματική κατάρτιση πρέπει να παρέχεται κυρίως σε άνδρες	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
14. Ο σύζυγος πρέπει να είναι η κεφαλή της οικογένειας	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
15. Είναι λάθος για έναν άνδρα να ακολουθήσει ένα παραδοσιακά γυναικείο επάγγελμα	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
16. Οι σημαντικές αποφάσεις καριέρας πρέπει να λαμβάνονται από το σύζυγο	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
17. Η γυναίκα πρέπει να είναι προσεχτική να μην παρουσιάζεται εξυπνότερη από τον άνδρα με τον οποίο έχει μια σχέση	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
18. Είναι πιο πιθανόν οι γυναίκες παρά οι άνδρες να κουτομπολεύουν άτομα που γνωρίζουν	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
19. Ο σύζυγος δεν πρέπει να ανακατεύεται με τις οικιακές δουλειές ενός νοικοκυριού	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
20. Είναι πιο σωστό για μια μητέρα, παρά για έναν πατέρα, να αλλάξει τις πάνες του μωρού	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
21. Είναι καλύτερο για ένα ζευγάρι να βασίζει την κοινωνική του ζωή γύρω από τους φίλους του άνδρα	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
22. Οι γυναίκες είναι εξίσου ικανές με τους άνδρες να διοικούν μια επιχείρηση	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
23. Όταν ένα ζευγάρι προσκαλείται σε ένα πάρτι, η σύζυγος, κι όχι ο σύζυγος, θα πρέπει να αποδεχτεί ή να αρνηθεί την πρόσκληση	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
24. Άνδρες και γυναίκες πρέπει να έχουν την ίδια μεταχείριση όταν κάνουν αίτηση για φοιτητικό δάνειο	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ
25. Ίσες ευκαιρίες για όλα τα επαγγέλματα ανεξαρτήτως φύλου είναι ένα ιδανικό που όλοι πρέπει να υποστηρίζουμε	ΣΑ	Σ	Ο	Δ	ΔΑ

Ευχαριστούμε για το χρόνο σας, η συμβολή σας είναι πολύτιμη.

Εργαστήριο Ψυχολογίας της Άσκησης & Ποιότητας Ζωής
Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
www.pe.uth.gr